

FOTOS VAN DER WAL/ANP

Koningsdag

Het bezoek van de koninklijke familie aan Friesland, dat ging dus *hiel noflik*

IN HET NIEUWS 2-3

OORLOG IN OEKRAÏNE

Na jaren van overleven voelt Oekraïne voor het eerst weer wind in de zeilen

Na loodzware wintermaanden klinken dit voorjaar voorzichtig optimistische geluiden over de positie van Oekraïne. De frontlijn stabiliseert en de Oekraïense defensie-industrie floreert. Maar analisten waarschuwen voor een juichstemming.

Rob Schoof en **Floris Akkerman**

AMSTERDAM

Zelfs president Donald Trump wist het niet te voorkomen. Op Prince Sultan Air Base, een belangrijke Amerikaanse luchtmachtbasis in Saoedi-Arabië, worden sinds enkele weken in alle stilte Amerikaanse vliegtuigen, helikopters en andere wapensystemen ter waarde van miljarden dollars tegen Iraanse aanvallen beschermd door een counter-drone-luchtafweersysteem van Oekraïense makelij.

Persbureau Reuters meldde woensdag dat de Amerikanen de Oekraïense dronetechnologie gebruiken op de basis, zo'n 650 kilo-

meter van Iraanse bodem. Het inhuren van Oekraïense luchtafweer is opmerkelijk, want het gebeurde kort nadat president Trump stelling had gezegd dat de Amerikaanse strijdkrachten „meer kennis van drones [hebben] dan wie dan ook”. De Amerikaanse defensiestaf denkt daar kennelijk anders over.

De Amerikaanse vraag naar het Oekraïense commando- en controlesysteem Sky Map is symbolisch voor de razendsnelle opmars die de Oekraïense innovatieve defensie-industrie doormaakt.

Het leverde president Volodymyr Zelensky dit voorjaar tijdens een diplomatieke bliksemtournee een handvol samenwerkingsovereenkomsten en een hoop *goodwill*

op in de puissant rijke Golfstaten.

Het zijn maar enkele lichtpunten na een loodzware en dodelijke oorlogswinter, waarin miljoenen Oekraïners werden geteisterd door ijzige kou, mede veroorzaakt door de aanhoudende Russische raket- en drone-aanvallen op de energievoorziening, en na een jaar waarin Trump eerder Oekraïne tegenwerkte dan hielp. Dit voorjaar kregen de belaagde Oekraïners meer nieuws om zich over te verheugen.

De Russische opmars verliep al traag, maar lijkt nu grotendeels gestopt, en de Oekraïense aanvallen op de Russische olie-industrie gooien zichtbaar zand in de oorlogseconomie van het Kremlin. „Oekraïne handelt en presteert

alsof het het strategische momentum heeft in deze oorlog, en daar is veel voor te zeggen”, schrijft de Australische oud-generaal en militaire analist Mick Ryan deze week.

„Zelensky heeft de wind in de zeilen”, zegt Tim Sweijs, onderzoeksdirecteur bij het Haagse Centre for Strategic Studies (HCSS). „Dit is een heel duidelijk teken dat Oekraïne *battle tested equipment* heeft, een grote defensie-industrie waarvan volgens schattingen zo'n 20 procent niet gebruikt wordt. Ze hebben een heel indrukwekkend, gelaagd luchtverdedigingssysteem opgebouwd, van onderop, waarbij ze heel precies bepalen welke munitie ze tegen welk doel inzetten.”

Oekraïne, zegt Sweijs, heeft de

onzekere wereld iets te bieden. „Zelensky springt gewoon keihard in dat gat. Hij heeft de kaarten en speelt ze slim uit. Dat geeft hem drie dingen: harde knaken, waarmee hij de Oekraïense samenleving draaiend kan houden. Hij kan er ook Patriot-raketten mee kopen, bijvoorbeeld in het Midden-Oosten. En als derde - dat is nog interessanter: Oekraïne krijgt meer diplomatieke steun.”

Ook Michelle Haas, onderzoeker internationale politiek aan de Universiteit Gent, ziet dat voor Oekraïne „het tij een beetje aan het keren is” en dat het land een extra

Lees verder op pagina 4

IN HET LAND
DEN HAAG

PETRA DE KONING

Het experiment-Dick Schoof

Dick Schoof neemt deze dinsdagmiddag het eerste exemplaar in ontvangst van het boek *Het experiment-Schoof*. Het zijn wetenschappelijke 'beschouwingen' over zijn kabinet van PVV, VVD, NSC en BBB, er werkten 26 onderzoekers en een journalist aan mee. En als het goed is, weet hij al wat erin staat. Politicoloog Simon Otjes, bedenker, medeauteur en eindredacteur van het boek, zegt dat Schoof een pdf-bestand opgestuurd heeft gekregen. Het zal hem niet zijn meegevalen.

Wat in het begin, juli 2024, nog goed ging: bij kiezers zonder hbo- of universitaire opleiding was het vertrouwen in de Haagse politiek flink gestegen, opiniepeilers Peter Kanne en Asher van der Schelde schrijven erover in een eigen hoofdstuk. Dit kabinet, was het idee bij die kiezers, zou er voor hén zijn. Aan het eind van dat jaar, met veel ruzie en gedoe, was het effect alweer weg.

Simon Otjes deed zelf samen met anderen onderzoek naar de omgang van lobbyisten met de partijen in het kabinet-Schoof. Het viel hun op dat bedrijven makkelijk binnenkwamen bij de PVV. En ook: dat de regeringspartijen na een tijdje zo van elkaar „vervreemd” waren geraakt dat lobbyisten soms „als postbode dienden”, ze brachten boodschappen over. Schoof, staat aan het eind van het lobbyhoofdstuk, had gezegd dat zijn kabinet „met maatschappelijke organisaties aan het werk wilde”. Maar deze „afhankelijkheid”, schrijven de onderzoekers, „was waarschijnlijk niet wat hij voor ogen had”.

Dat PVV, VVD, NSC en BBB het in de tijd van Schoof over maar heel weinig eens waren, blijkt uit de analyse van hun stemgedrag over moties, amendementen en wetten. Vooral de PVV, staat in *Het experiment-Schoof*, „gedroeg zich publiekelijk oppositioneel, wat paste in strategieën van populistische partijen bij regeringsdeelname”: ze blijven tekeer gaan tegen instituties.

Voor het boek is onderzoek ge-

daan naar „de sluipende normalisering van radicaal-rechts”, vooral in de media, en naar de wetgeving van het kabinet, „een mage-re oogst”. Er is ook nagegaan hoe er was omgegaan met ambtelijke en juridische adviezen: „Nege-ren, ageren, traineren.” Het gaat ook weer over de lijst met acht kandidaat-premiers, onder wie oud-CDA-staatssecretaris Marnix van Rij, SER-voorzitter Kim Putters, CDA'er Richard van Zwol, PVV'er Martin Bosma - alleen Dick Schoof zei ja. En over de nacht dat er werd onderhandeld over de Voorjaarsnota en Schoof op de gang zat.

Het gaat ook weer over de nacht van de Voorjaarsnota

Eén keer eerder was in Nederland een topambtenaar premier geworden: Theo de Meester, in 1905. Ook toen hadden eerst een paar anderen nee gezegd. De Meester wilde minister van Financiën worden, het premierschap was hij erbij gaan doen. Hij leidde een moeizaam minderheidskabinet dat 'het kabinet van kraakporselen' werd genoemd, het viel na twee jaar. In *Het experiment-Schoof* staat: „De Meester had als premier weinig indruk kunnen maken.”

Het experiment, dat lijkt me na dit boek zo goed als zeker, is mislukt. Waarom zou je, als je Dick Schoof bent, dan nog op een podium willen staan om het zelf in ontvangst te nemen?

Simon Otjes zegt dat Schoof de eerste keus was, maar dat het „een beetje dubbel” voelt: „Je zou kunnen denken: als hij dit doet, zal het vast niet zo kritisch zijn.” Otjes had het ook wel willen aanbieden aan één van de andere kandidaat-premiers op het lijstje. Kim Putters bijvoorbeeld, of Richard van Zwol.

Maar Schoof zei ja.

Petra de Koning doet elke dinsdag verslag over de Haagse politiek (p.dekoning@nrc.nl)

En vrouw gebruikt tijdens Koningsdag in Utrecht een privétollet in een huis voor 2 euro. FOTO HEDAYATULLAH AMID / NRC

REPORTAGE HOGE NOOD

Op Koningsdag zweven vrouwen boven de wc-bril op de Dixi's

Het aanbieden van een schoon toilet kan flink geld opleveren op Koningsdag. Voor vrouwen en mensen die op een wc willen zitten is dat een zegen.

Merve Özdemir

UTRECHT

Hoofdschuddend wijst Cees van de Vegt (61), organisator van een kindervrijmarkt op Koningsdag in Park Lepelburg in Utrecht, naar een zwarte plaskrui in het park. „Dit wil je dus niet.” Hij doelt op de overstroomde vloer. „Het is allemaal pis.” Zondagavond plaatste hij nog een dranghek tegen het urinoir en wikkeld hij een rood-wit gekleurd afzetlint om de plaskrui heen, om wat meer afstand te creëren van de penetrante urinelucht. „Vervolgens kom ik hier en dan hebben ze hier toch tegenaan staan pissen.” Van de Vegt kijkt lichtelijk geïrriteerd naar zijn verwoeste creatie.

Utrecht trekt op Koningsdag en -nacht vele duizenden bezoekers (exacte aantallen geeft de gemeente niet), en die moeten allemaal kunnen plassen. Maar een degelijk toilet vinden is voor vrouwen en mensen die op een wc willen zitten vaak een uitdaging. Vooral dames, kinderen en ouderen hebben het lastig, zeggen Laura (32) en Arno (40).

Het koppel, dat niet met achternaam in de krant wil omdat hun woonplaats bekend is, stelt hun toilet voor het derde jaar op rij open voor Koningsdagbezoekers. Hun toilet bezoeken kost 1 euro, en is te betalen met een QR-code via Tikkie. Gezinnen betalen 2 euro.

Vorig jaar ontvingen ze wel „vierhonderd man”, zegt Arno. „Gisteravond met Koningsnacht hebben we 280, of zelfs driehonderd mensenwel aangetikt.” Het verdiende geld gaat in een potje, want er is een kleine opkomst, zegt Laura, „en papa wil een bakfiets”.

Een jaar geleden werden op Koningsdag ruim 9.400 betaalverzoeken via Tikkie verstuurd met de beschrijving „WC toilet”, of „toiletbezoek” in de omschrijving, laat een woordvoerder van ABN Amro weten. Gemiddeld waren die betaalverzoeken 2,20 euro.

Openbare toiletten moeten voldoende beschikbaar zijn op een evenement, zegt een woordvoerder van de gemeente Utrecht: ten minste één toilet per 75 bezoekers. Voor deze dagen heeft de gemeente daarom 101 Dixi's geplaatst, 66 plaskruizen (met elk vier urinoirs) en vier mindervalidetoiletten.

'Heel goor'

Erg graag bezoeken vrouwen die Dixi's niet. Anke van Wigen (63), verkoper op de rommelmarkt, gaat „noot” naar een Dixi. Als ze al naar een Dixi gaat, wil ze liever niet zitten, „maar zweven is wel een beetje lastig op mijn leeftijd”.

Juliët (29) loopt met haar vriend Thom in de binnenstad. Ze vind Dixi's „heel goor”. „Ik ga echt niet zitten op die bril.” Omdat ze vertelt over haar wc-bezoeken wil ze niet met haar volledige naam in de krant. Ze wil dat de gemeente Utrecht „meer openbare vrouwentoiletten” plaatst. Haar vriend Thom (31): „Ongelijkheid tussen mannen en vrouwen uit zich in dit soort dingen.” Hij vindt dat plasnod niet uitgemolken mag worden voor geld.

Op het kinderfeest dat Cees van de Vegt in het park organiseerde hoeft niemand te betalen voor het toilet. „Plassen is een primaire levensbehoefte.”

REPORTAGE BEZOEK

Als de koning zijn eerste rondje schaatst, juichen de Friezen

Alle 52 dorpen van de jonge gemeente Noardeast-Fryslân wilden zich laten zien tijdens Koningsdag in Dokkum.

Titia Ketelaar

DOKKUM

Er is één verstild moment op de route van de koninklijke familie in Dokkum. Eén moment waarop de koning die altijd wil verbinden, deze ochtend van zijn 59ste verjaardag even alleen is tussen de menigte. Hij zit op een houten bank aan de rand van het ijs dat voor Koningsdag in de gracht is aangelegd, bij de brug die het keerpunt van de Elfstedentocht is. Zijn hele familie staat met de rug naar hem toe, praat met het bestuur van de Koninklijke Vereniging De Friesche Elf Steden, zwaait naar mensen die uit hun ramen hangen.

De koning zit op de bank. Tussen zijn lippen klemt hij zijn stempeelpas. Die moet na elk onderdeel bij een post op deze Koningsdag worden afgestempeld, zoals bij de Elfstedentocht. Hij trekt eerst zijn nette jasje weer aan, trekt dan pas de schoenen uit. Heel rustig.

Op de wal zweept dweilorkest De Feintsjes het publiek op, dat tot dan toe langs de route beheerst enthousiast is te noemen. „It giet hiel noflik” (het gaat heel goed), zegt Omrop Fryslân-commentator en oud-burgemeester Beern Bilker.

Hier, langs het ijs, gaan de Friezen wel uit hun dak. Waar heel Noardeast-Fryslân op heeft gehoopt, gebeurt. De koning trekt de schaatsen aan. En een soortgelijk

jasje dat hij in 1986 óók aan had, toen hij als W.A. van Buren - ongetraind en voor een weddenschap - de tocht der tochten schaatste. Soepel draait hij rondjes op het ijs.

Boven op de kade kijkt Hendrik van der Valk (99) toe. Hij schaatste de Elfstedentocht in 1956. Hij wijst op zijn revers naar het Elfstedenkruisje, De koning draagt die ook: als hij zijn onderscheidingen op heeft, is het de meest linker op zijn borst. Degene waar hij, zo zegt Willem-Alexander vaak, het meest trots op is.

Máxima schaatst mee, houdt met één hand haar hoed vast. Ariane begeeft zich op het ijs, evenals neven Floris, Bernhard en Pieter-Christiaan. Burgemeester Johannes Kramer ook. Die hoopt, zei hij eerder op de ochtend tegen NRC, dat deze Koningsdag Noardeast-Fryslân verbindt. De gemeente bestaat pas sinds 2019, toen Kollumerland, Ferwerderadiel en Dongeradeel fuseerden. Nu is het qua oppervlakte, en met 52 dorpen en één stad (Dokkum), één van de grootste van Nederland. Als de burgemeester de koninklijke familie begroet, zegt hij: „Het is dag van verbondenheid, van wie en wat we samen met elkaar zijn.”

Kramer wil bovendien benadrukken dat het vandaag niet alleen om Dokkum gaat, maar om de hele gemeente. Hij zegt dat er kracht in de *mienskip* zit en dat de gemeente dat wil laten zien. „Het is belangrijk dat we ons samen tonen.” Tussen de ijsbaan en de molen staan alle andere plaatsen. Van Aalslum (117 inwoners) tot Wierum

(315 inwoners).

Alle dorpsbelangen is gevraagd om iemand voor te dragen die het wapenschild van het dorp draagt. „Als een standbeeld” moeten ze stilstaan zodat ze een mooie boog vormen, heeft op zondagmiddag tijdens de repetitie Saapke Nijhuis, dorpscoördinator van de gemeente, hen op het hart gedrukt. Vooral niet te hard met het vaandel bewegen. Tijdens de repetitie vielen er een paar schilden van de stelen.

Maar als iemand van de familie hen aanspreekt, mogen ze natuurlijk vertellen hoe leuk hun dorp is. In een paar seconden. Wierd Kooistra, die het vaandel van Westergeast draagt, vertelt tijdens de repetitie dat zijn dorp een van de oudste is, er werd recht gesproken

Net als de koning draagt Hendrik van der Valk (99) een Elfstedenkruisje

en de toren van de kerk diende als vuurtoren. Jildou (15), die Wetsens vertegenwoordigt, vertelt dat het een terpendorp is dat bekend staat om het toneel.

Omzien naar elkaar

Kooistra zegt: „We zijn wel anders: *wáldpyken en kaakluten*”. De mensen van het veen en zand, en de mensen van het klei en gras tussen Dokkum en het Wad.

Marianne Boersma-Eelkema (Nes) zal als een van de prinsessen of prinsesjes het vraagt, vertellen dat

de dorpen omzien naar elkaar: waar haar dorp nog een kaatsveld heeft, heeft Oosternijkerk er geen maar wél een voetbalveld. Dus gebruiken ze elkaars velden. Munnekezijl, vertegenwoordigd door Klazina Zuidersma-Kerkstra, heeft dan weer een basisschool, „geen winkels helaas”.

De koninklijke familie stopt alleen niet. Dorpscoördinator Nijhuis had de vaandeldragers al voorbereid dat als het programma zou uitlopen, hier het inhaalmoment zou zijn. Maar ook, en dat was bij de repetitie anders, vragen mensen aan de andere kant van de hekken om aandacht. Zevragen om handen en selfies. De vaandeldragers zijn inderdaad een standbeeld, ze staan in hun witte tenues netjes in het gelid.

Sommigen krijgen wel een hand. Prins Bernhard vraagt nog even: „Zijn jullie alle dorpen?” De man die Aalslum vertegenwoordigt zegt: „Ja.”

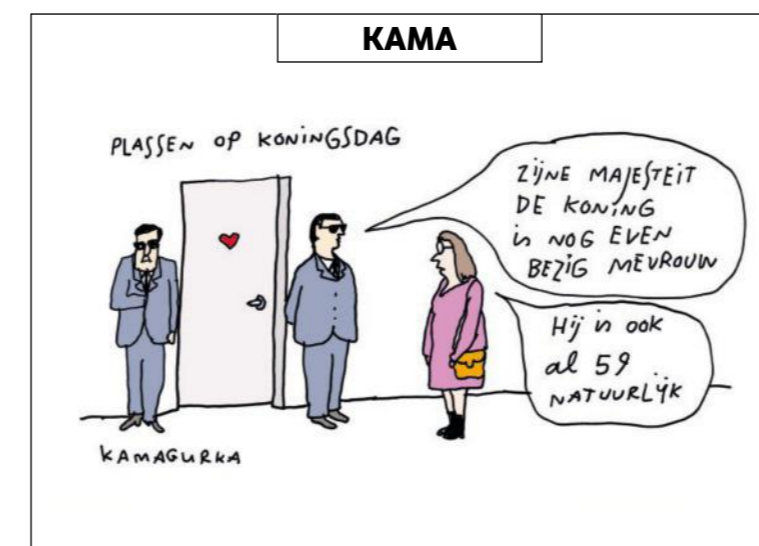
De vaandeldragers vinden het jammer. Maar Jildou uit Wetsens zegt: „Dit verbroederde wel. Ik heb allemaal nieuwe mensen leren kennen uit nieuwe dorpen.”

Christina Ytsma (Burdaard) zegt: „We staan hier wel zo met elkaar nu. Terwijl de gemeente wel heel groot is.” Meina Wouda (Buurman) wijst naar achteren, naar het ijs: „Dat verbindt ons ook.” Burgemeester Kramer zegt bij het afscheid: „It wie in *bjusterbaarlik barren*”, het was een ongelofelijke gebeurtenis.

Met medewerking van Freyan Bosma

Prinses Ariane, koningin Máxima en koning Willem-Alexander schaatsen in Dokkum op het ijs dat voor Koningsdag in de gracht is aangelegd, bij de brug die het keerpunt van de Elfstedentocht is. FOTO MISCHA SCHOEMAKER/EPA

In ruil voor drones krijgt Oekraïne harde knaken en diplomatieke steun

» Vervolg van voorpagina

troef bezit. Het land is momenteel in het voordeel met innoveren ten opzichte van Rusland, zegt zij. „In de oorlog draait het om de vraag: welk land kan zo snel mogelijk innoveren en zijn industrie opschalen? Zelensky zet daar heel hard op in. Twee systemen staan tegenover elkaar. Een autocratische en rigide staat als Rusland is minder flexibel dan een land als Oekraïne waar de bevolking in woonkamers drones ontwikkelt en sneller schakelt, waarbij het kan rekenen op samenwerking met Europese landen.”

Trots op innovaties

De Oekraïners tonen de wereld graag hoe ver ze zijn. In een gelikte video is te zien hoe Zelensky rondloopt in een hal vol Oekraïense hightechdrones, raketten en ander glimmend wapentuig. In hetzelfde filmpje claimt de president de Oekraïense inname van een Russische positie aan het front met gebruik van uitsluitend drones en ge-

vechtsrobots. Het zou gaan om een primeur in de oorlogsgeschiedenis.

Die Oekraïense claim is onmogelijk onafhankelijk te verifiëren, maar het benadrukt de trots van Kyiv op zijn innovatieve oorlogsindustrie. „Het is ook een informatieoorlog”, zegt Haas. „Zo van: wij hebben nu deze nieuwe troef in handen. Wij zijn in staat om dit te doen. Dit is onze innovatie. Je moet een positief verhaal bieden aan de bevolking.”

Tegelijkertijd is het strategische communicatie, zegt Haas. De video kwam uit na de diplomatieke reis van de Oekraïense president door het Midden-Oosten en Europa. „Zelensky beoogt met het filmpje samenwerkings- en veiligheidsakkoorden te sluiten met andere landen door aan te tonen wat Oekraïne te bieden heeft op innovatievlak.”

Oekraïne heeft de rest van de wereld ook echt wel wat te bieden, onderstreept Tim Sweijs. Hij verwijst niet alleen naar de bescherming van Amerikaanse en legerbases in de Golfstaten met Oekraïense luchtafweer, maar ook naar een si-

Drones zorgen op slagveld voor meer dan driekwart van alle slachtoffers

tuatie die zich afgelopen najaar voordeed in Polen, waar een twintigtal Russische nepdrones - gemaakt van piepschuim en hout - diep in het NAVO-luchtruim doordrongen. „Het was heel saillant dat de krijgsmachten in West-Europa drieënhalve jaar na die grootschalige Russische invasie in Oekraïne F-35's moesten laten opstijgen om Russische nepdrones uit de lucht te schieten met raketten van ruim 1 miljoen dollar per stuk. Ondertussen heeft Oekraïne zeshonderd of zeventienhonderd counterdroneteams die hun eigen land beschermen tegen Russische drones. In de Emiraten schoten ze vorige maand met Patriot-raketten op drones. Zelfs de sjeiks, die zwemmen in het geld, kunnen dat financieel niet volhouden. Maar ook wat betreft de productie van raketten is dat niet bij te houden.”

Amerikaanse Patriot-raketten kosten 4 miljoen dollar per stuk, terwijl meestal twee, soms drie van deze onderscheppingsraketten worden afgeschoten om één inkomend projectiel uit de lucht te halen. Een Iraanse Shahed-drone kost

zo'n 20.000 dollar. In de Iran-oorlog vershoten de Amerikanen zeker 1.200 Patriots, schreef *The New York Times* vrijdag. De relatief goedkope en technologisch geavanceerde Oekraïense hulp komt de Amerikanen dus als geroepen.

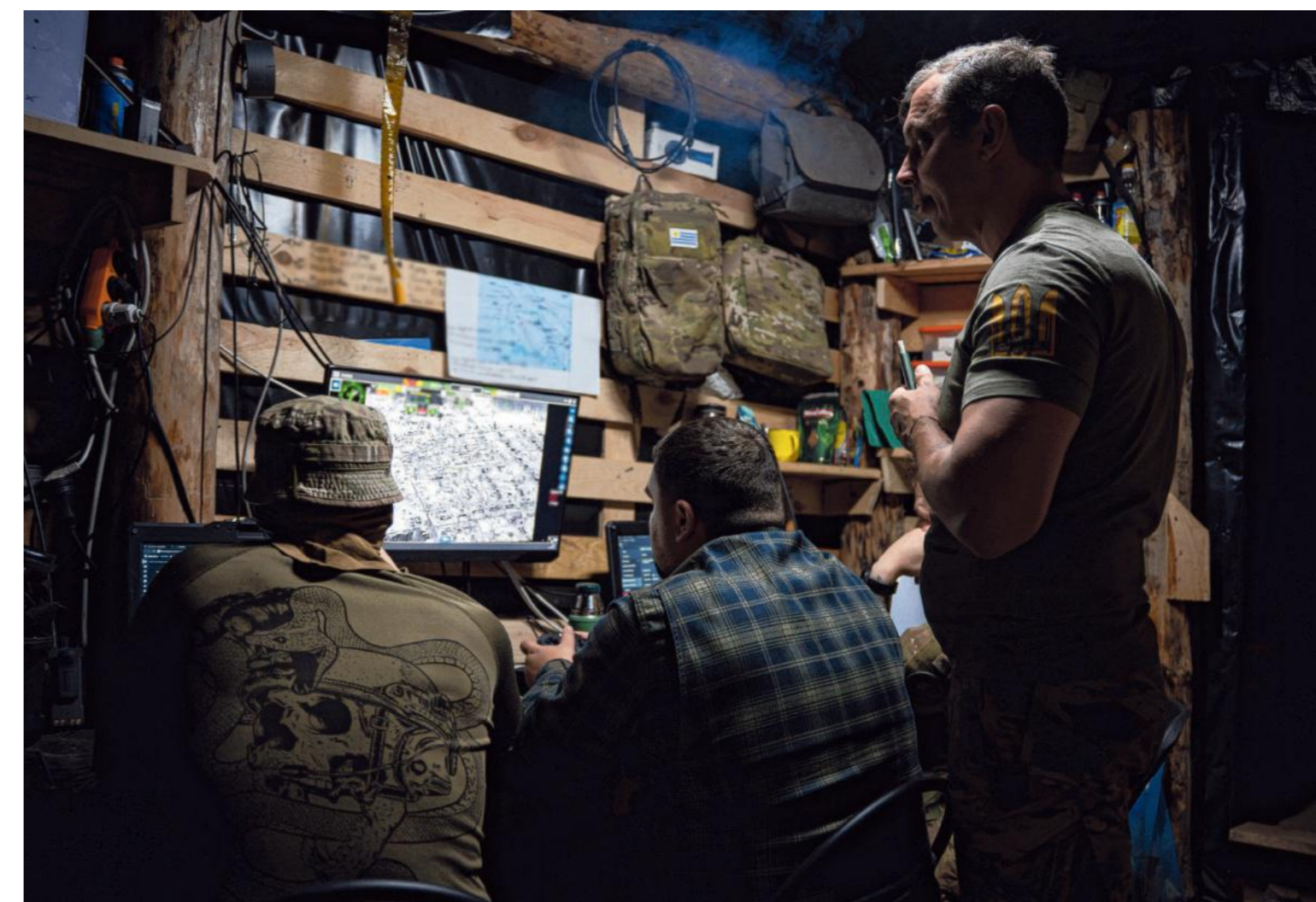
Drones doorslaggevend

De groeiende kracht van het indrukwekkende Oekraïense dronearsenaal en de sterk verbeterde luchtverdediging is ook direct zichtbaar in de oorlog tegen Rusland. Aan de ruim duizend kilometer lange frontlijnen is Oekraïne in de „sterkste positie” in een jaar, zei minister van Buitenlandse Zaken Andrii Sybiha deze week. Die veerkracht dankt Oekraïne aan zijn superioriteit op het gebied van drones, aldus Sybiha.

Zijn uitspraken worden ondersteund door de analyses van het Institute for the Study of War (ISW), een Amerikaanse denktank die de oorlog in Oekraïne op de voet volgt. Daaruit blijkt dat de Russische bezetter in maart geen terrein heeft veroverd in Oekraïne. Dat was voor het eerst sinds september 2023. De

Een Oekraïense piloot oefent met een zogeheten FPV-drone tijdens een trainingssessie. FOTO VIACHESLAV MADIEVSKIY/UKRINFORM/NURPHOTO VIA GETTY IMAGES

Oekraïense politiemedewerkers kijken naar beelden van een Amerikaanse verkenningsdrone. FOTO XIMENA BORRAZÁS/GETTY IMAGES

laatste maanden herovert Oekraïne zelfs stukken grondgebied, enkele honderden vierkante kilometer aan de zuidoostelijke frontlijn.

Ook daar spelen drones een doorslaggevende rol. Op het slagveld zijn drones inmiddels verantwoordelijk voor meer dan driekwart van alle slachtoffers. Mede door het succes van de Oekraïense drones heeft Kyiv zich ten doel gesteld elke maand 50.000 Russische militairen uit te schakelen, zo verkondigde minister van Defensie Mychajlo Fedorov bij zijn aantreden begin dit jaar. Het idee hierachter is dat Oekraïne per maand meer soldaten doodt dan Rusland kan rekruteren, waardoor de Russen in Oekraïne een steeds groter tekort aan mankracht krijgen. Sinds december schakelt Oekraïne volgens Kyiv elke maand al meer Russische militairen uit (zo'n 35.000) dan Moskou kan vervangen (ongeveer 30.000).

Volgens minister van Buitenlandse Zaken Sybiha heeft Oekraïne dankzij de inzet van drones op zeer grote schaal het Russische overwicht in mankracht geminimaliseerd. En die verbeterde positie op het slagveld zal Oekraïne in zijn ogen een steviger fundament geven als het aankomt op onderhandelingen, zowel met de VS - de 'bemiddelaar' - als met de Russen.

Daarnaast heeft Oekraïne ook in Europa - in elk geval nu - het tij mee. De verpletterende verkiezingsnederlaag die de Hongaarse premier Viktor Orbán onlangs leed, pleit de weg voor snellere hulp vanuit de Europese Unie; het broodnodige EU-hulp pakket van 90 miljard euro is inmiddels vrijgegeven en zal in stappen worden overgemaakt naar Kyiv, terwijl de sancties tegen Rusland opnieuw worden aangescherpt. Zelensky was donderdag aanwezig bij de informele EU-top in Cyprus, waar hij opnieuw pleitte voor Oekraïens lidmaatschap.

Meer zelfverzekerd

Positief is ook, zegt Haas, dat westerse energiesteen een dominante vorm van humanitaire hulp is geworden. Ze verwijst naar het *Ukraine Energy Support Fund* dat is opgericht om de gevolgen van de Russische aanvallen op cruciale Oekraïense energie-infrastructuur tegen te gaan. In totaal omvat dat fonds 1,89 miljard euro, met de Europese landen als grootste gevers.

Zelensky oogt meer zelfverzekerd dan in de afgelopen jaren. Hij uitte onlangs zelfs kritiek op de Amerikanen, die in zijn ogen te veel leunen op de visie van het Kremlin, en te weinig oog hebben voor de positie van het land dat een overlevingsstrijd voert tegen een agressor. Zelensky liet zich ontvallen dat Trumps gezant Steve Witkoff zich veel te veel laat leiden door zijn goede contacten met de Russische president Vladimir Poetin, die hij regelmatig bezoekt, terwijl hij zich nog nooit heeft laten zien in Kyiv om kennis te nemen van de Oekraïense standpunten.

Dat Oekraïne na vier uitermate

zware oorlogsjaren langzaam wat lucht krijgt, wil niet zeggen dat de verhoudingen op het slagveld snel of grootschalig zullen veranderen. De Oekraïners staan niet op het punt om de honderdduizenden Russische militairen uit de bezette gebieden te verjagen, of de Krim te bevrijden. En Moskou zal de oorlog niet opeens staken, weet ook Haas. „Poetin is tot veel bereid om door te vechten.”

En het is maar door welke bril je de oorlog bekijkt, voegt ze eraan toe. Nog altijd vallen er Oekraïense burgerdoden en ligt de Oekraïense energie-infrastructuur in puin. Haas: „Elke dag dat de oorlog doorgaat, is ook een verlies voor Oekraïne.”

Ook Sweijs waarschuwt voor een al te uitbundige stemming rond het Oekraïense momentum. „De pendule in Europa gaat constant heen en weer sinds de grootschalige Russische invasie: van hemelhoog jui-

chend dat Oekraïne gaat winnen en 'Rusland stelt niks voor' tot 'Oekraïne staat op het punt van instorten'. Zelensky speelt zijn kaarten goed uit, maar die zijn niet zo sterk dat hij van landen als India en de Arabische staten kan eisen dat ze hun samenwerking met Rusland verbreken, of druk op Moskou gaan uitoefenen.”

„Oekraïne is veel zelfstandiger geworden”, besluit onderzoeker Haas. Tegelijkertijd is de militaire, financiële en politieke steun fragiel, zegt ze. De Verenigde Staten kunnen plotseling besluiten om geen inlichtingen meer te delen met Oekraïne. „Met de Iran-oorlog erbij is er in Europa binnenlandse politieke druk. De energieprijzen stijgen, waardoor het minder aantrekkelijk wordt om steunpakketten te verlenen en de roep om een voordelig energie-akkoord met Rusland toeneemt. Alles heeft invloed op elkaar.”

Advertentie

nrcwebwinkel»

Vier het voorjaar met de mooiste aanbiedingen

FDB MØBLER
M1 tuinstoel

Adviesprijs fabrikant 429,-
299,-

- Klassiek en traditioneel Scandinavisch design
- Gemaakt van FSC-gecertificeerd en geolied teakhout
- Ontworpen door Thomas E. Allen

FDB MØBLER
M20 tuinstoel

In de kleuren: ● ●

Adviesprijs fabrikant 429,-
299,-

- Weerbestendig en sneldrogend
- Robuust én stapelbaar design
- Modern comfort voor elke buitenruimte

FATBOY
Bolleke mini set

3 stuks in de kleuren: ● ● ●

Adviesprijs fabrikant 139,-
109,-

- Slim design met ophanglus
- Draadloos en geschikt voor buiten
- Tot 24 uur sfeerlicht in 3 lichtstanden

WELTEVREE
Stringlight

Adviesprijs fabrikant 379,-
299,-

- Prachtig, kleurrijk verlichtingsnoer van 12 meter
- Kan het gehele jaar buiten blijven (IP44)
- Ontworpen door Floris Schoonderbeek

LAFUMA
Evolution Becomfort ligstoel

Adviesprijs fabrikant 399,95
319,95

- Ontspan het lichaam door optimale gewichtsverdeling
- Meerdere verstelbare standen
- Inclusief ademend en waterafstotend kussen

Bekijk alle aanbiedingen online » nrcwebwinkel.nl/voorjaar

NECROLOGIE **DICK MATENA (1943 – 2026)** STRIPTEKENAAR

Dick Matena verstripte als geen ander literaire meesterwerken

De striptekenaar brak bij het grote publiek door met de verstripping van Gerard Reve's klassieker 'De avonden'.

Toef Jaeger

AMSTERDAM

Het was een leuke week om Dick Matena te zijn", schreef striptekenaar Dick Matena op 15 maart 2003 in *NRC*. Het was een week waarin de 'verstripping' van Gerard Reve's *De avonden* uitkwam en waarin hij de ene handtekening na de andere moest zetten, en het ene na het andere interview had. Ondertussen rustte hij af en toe uit met bekenden en vrienden in het Amsterdamse café Hoppe. Zijn versie van *De avonden* uit 1947 werd Matena's doorbraak als tekenaar bij het grote publiek. Op 26 april overleed hij na een kort ziekbed in zijn huis in Amsterdam, maakte zijn Uitgeverij L maandag bekend.

De op 24 april 1943 in Den Haag geboren tekenaar had aanvankelijk heel andere plannen. „Toen ik jong was wilde ik helemaal geen striptekenaar worden, maar droomde ik van een baan als sportjournalist”, schreef hij in een van de autobiografische columns die hij sinds 2014 voor het striptblad *Eppo* schreef. De keuze was wel te begrijpen, zijn vader was wielrenner, maar ook degene die hem de liefde voor strips had bijgebracht. Wanneer zijn vader, Willem Matena, in België wedstrijden reed, nam hij vaak wat strips van Willy Vandersteen mee.

Op zijn zeventiende begon Matena in de Toonder Studio's, waar hij aanvankelijk onbetaald meewerkte aan de stripreeksen *Tom Poes* en *Panda*. Hij leerde er het vak van onder meer Marten Toonder zelf, en van Thé Tjong-Khing en Piet Wijn. Toonder zag potentie

Abbeelding uit de verstripping van Reve's 'De avonden'. BEELD DICK MATENA

in Matena. Toen deze na enkele jaren als freelancer aan de slag ging, deed hij veel werk voor de Toonder Studio's. Vanaf 1967 kwam Matena met zijn eigen strip, Polletje Pluim, die wekelijks met avonturen kwam in het weekblad *Prinses*. Toen hij in 1968 de Toonder Studio's verliet, ging hij voor het populaire weekblad *Pep* werken. Daar tekende hij historische strips

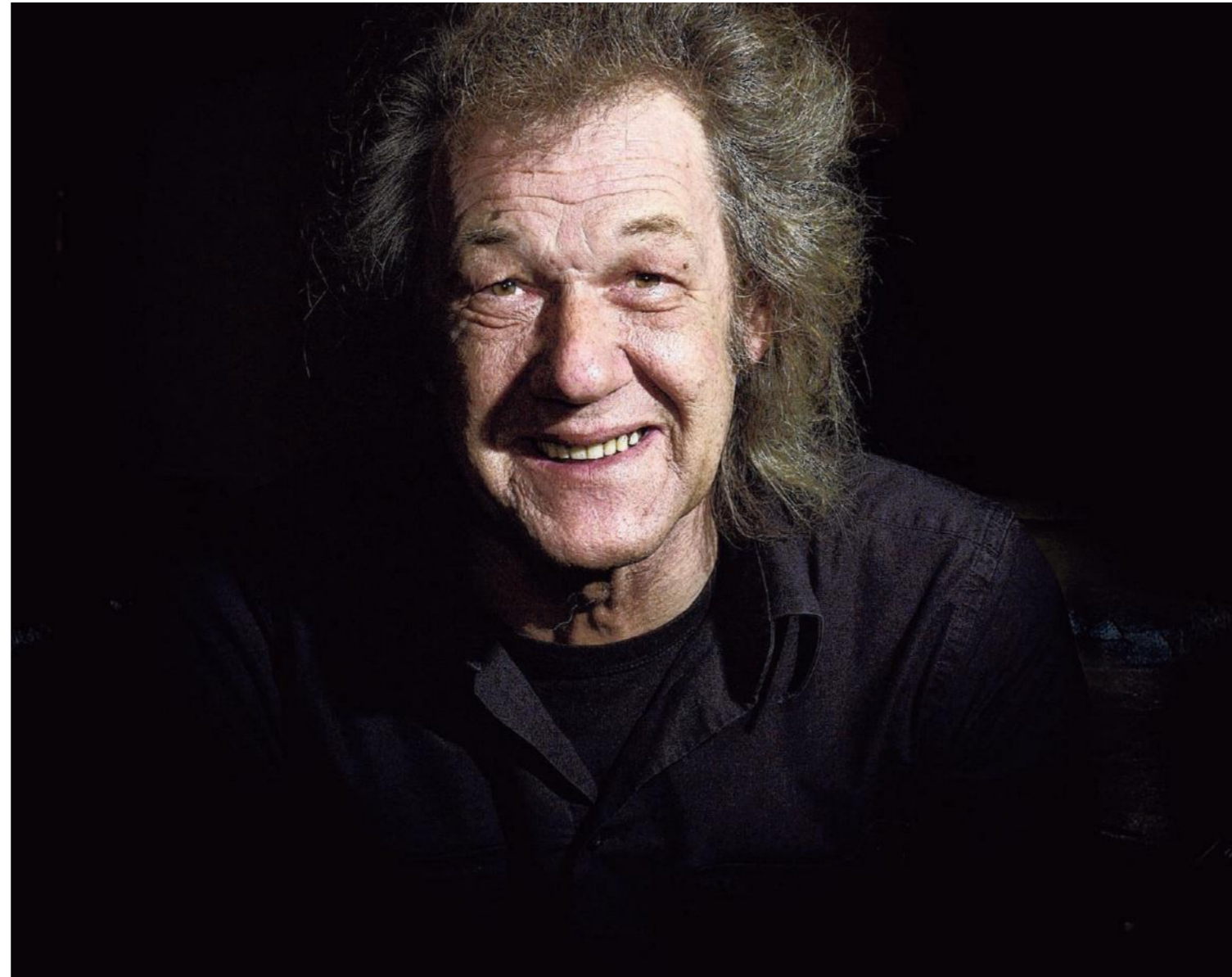
als *De Argonautjes*, *Ridder Roodhart* en *Grote Pyr* - die zich afspeelden in respectievelijk de Griekse oudheid, de Middeleeuwen ten tijde van Koning Arthur, en de tijd van de Vikingen. Ze waren geïnspireerd op het succes van *Asterix*.

Mix religie en seks

Een eigen gezicht kreeg Matena in de jaren zeventig met de science-

fiction-strip *Virl* voor *Mickey's Maandblad*. Met *Virl* - dat vanaf 1980 ook in het Amerikaanse tijdschrift *Heavy Metal* was te lezen - nam hij afscheid van de karikaturale stijl. Matena ging met hulp van een Spaanse agent internationaal. Maar dat experiment duurde niet langer dan een paar jaar; niet iedereen was namelijk gediend van zijn vrijzinnige, libertijnse verhalen.

In Spanje en Amerika schrokken ze terug voor zijn lange verhaal *De Prediker*, een scabreuze, surrealistische mix van religie, seks en geweld, waarin een naakt jong meisje en haar vader rondwalen en er onder meer een baby aan het kruis wordt genageld. Matena zelf vond de kritiek hypocriet en een teken van slecht lezen. Wie niet alleen naar het plaatje keek maar ook de

Dick Matena (1943 - 2026). FOTO BRAM BUDEL

tekst las, zou begrijpen dat de baby geen baby was.

Ondertussen bleef Matena bijdragen leveren aan *Donald Duck*, maakte hij keurige tekeningen van *Joop ter Heul* voor meisjesblad *Tina* en ook plaatjes voor de 'olala-reeks' *Rooie Oortjes*. In 1986 ontving Matena voor zijn werk de Stripschapprijs, de belangrijkste oevreprijs voor striptekenaars in Nederland, in 2003 de Vlaamse Staatsprijs voor het Beeldverhaal.

Grijstinten

Vanaf de jaren tachtig maakte hij striptekeningen voor volwassenen, waarna ook getekende biografieën volgden van kunstenaars als Edgar Allan Poe, Vincent van Gogh, Sartre en Mozart. Ook kinderboeken als *Kruimeltje* en *Dik Trom* zette hij om in getekende versies. Ze vormden de opmars naar zijn doorbraakboek: de getekende versie van *De avonden*.

Het idee dat hij een literair tekenaar was, wees hij zelf trou-

Hij zag zijn literaire bewerkingen als ode aan de 'echte literatuur'

wens van de hand. In een interview in het Utrechtse neerlandicistblad *Vooy's* zei hij in 2011 hierover: „Alleen omdat de literaire namen die ik neem enorm groot zijn, denken ze dat ik een literair tekenaar ben. Dat ben ik helemaal niet, ik ben een vrij klassieke tekenaar, die voor zijn eigen plezier die boeken is gaan verstrippen. Ik vind het leuk dat ik iets nieuws

heb kunnen brengen, maar voor mij is het meer een ode aan de echte literatuur dan dat ik zelf probeer literatuur te maken.”

Met *De avonden* legde hij in een gestileerd-realistische stijl, met vele grijstinten zoals past bij de naoorlogse jaren, de vinger op de troosteloze sfeer die het debuut van Reve de literaire wereld zo deed opschrikken in 1947. De bewerking van Matena werd door critici geprezen omdat hij met zijn tekeningen de tekst had versterkt, terwijl ook Reve's integrale tekst erin stond.

En zo gaf Matena een nieuwe impuls aan meerdere Nederlandse klassiekers. Hij verstripte werken van Willem Elsschot, zoals *Kaas* en het (bij Matena schitterend donkere) *Het Dwaallicht*, Theo Thijssens beroemde roman *Kees de jongen* en het verhaal *Saidjah* en *Adinda* uit de *Max Havelaar*. Ook Jan Wolkers' romans *Turks Fruit* en *Kort Amerikaans* blies hij nieuw leven in.

Zijn liefde voor Wolkers is ook terug te vinden in zijn bewerking van Charles Dickens' beroemde kerstverhaal *Christmas Carol* waarin de geest van Marley op Jan Wolkers leek. Scrooge kreeg het uiterlijk van de schrijver en polemist Gerrit Komrij, en een van de geesten leek verdacht veel op de schrijver A.F.Th van der Heijden.

Voor Matena was iemand een groot kunstenaar wanneer tekst en tekeningen als vanzelfsprekend gecombineerd werden. Matena zelf noemde Toonder als voorbeeld. Met zijn manier om tekst en beeld te integreren ging hij misschien nog wel een stap verder.

WERELDRECORD

Hoe doorbrak Sebastian Sawa de magische grens?

Als eerste hardloper liep Sebastian Sawa zondag een officiële marathon onder de twee uur. Wat maakte dit mogelijk?

Roland van Erven

AMSTERDAM

De 30-jarige Sebastian Sawa was in september 2025 al vol vertrouwen dat hij de marathon in Berlijn onder de twee uur zou lopen. Sawa was in topvorm, de Duitse hoofdstad is bovendien regelmatig het toneel geweest van wereldrecords. De hitte maakte zijn droom onmogelijk. Wel won de Keniaan, in een tijd van 2:02:16.

Ruim een half jaar later is het de Keniaan alsnog gelukt. In Londen schreef hij zondag historie door in een tijd van 1:59.30 te finishen. Ook de nummer twee, de Ethiopier Yomif Kejelcha, bleef onder de twee uur: 1:59.41. Na afloop sprak Sawa tegen de BBC over „een dag om nooit te vergeten”.

Zo'n dag is het ook voor atletenmanager Jos Hermens (76), die onder anderen tweevoudig olympisch kampioen Eliud Kipchoge begeleidde. „Ik sta nog steeds een beetje the *shaken*”, zegt hij telefonisch tegen *NRC*. Hermens stond zondag vlak bij de finish toen Sawa over de streep kwam. „Iedereen hier besefte: dit is een historisch moment. Bijzonder dat ik dit heb mogen meemaken.”

Koolhydraatrijke sportdranken

In 2014 lanceerde Hermens met bewegingswetenschapper Yannis Pitsiladis het ambitieuze project Sub2. Het idee: topatleten onder de beste omstandigheden een marathon te laten lopen in een tijd van 1:59.59 uur of sneller. Al snel werden ze voorbij gestreefd door het kapitaalcrachtigere Nike, maar belangrijke ontwikkelingen kwamen mede dankzij Hermens in een stroomversnelling.

Hermens noemt de twee essentiële ontwikkelingen: beter schoeisel en

koolhydraatrijke sportdranken. Voorheen liepen atleten volgens hem nog „op oude klompen”. Met zijn project en dat van Nike werden schoenen ontwikkeld met tussenzolen (foam) en een carbonplaat. „Met het foam zakt je voet in, en veert daarna met de carbonplaat terug.” Het zorgt volgens Hermens voor een stuiterend en dus versnellend effect, en beter herstel. „Haile Gebrselassie (de beste langeafstandsloper rond de eeuwwisseling, red.) kon een week bijna niet lopen, zoveel schade liep hij op.”

In een gewone sportdrank zit 7 à 8 procent koolhydraten, legt Hermens ook uit. Deed een producent er voorheen een hoger percentage in, dan kreeg de atleet last van zijn maag. Hermens: „Dan ga je kotsen. Maar in de nieuwe sportdranken zit 16 procent aan koolhydraten. Die zijn ingekapseld, en gaan door je

Liepen atleten voorheen op 'oude klompen', nu laat carbonplaat ze terugveren

maag. Ze vallen pas uit elkaar in de darmen en gaan dan naar de spieleren. Je kunt dus twee keer zoveel koolhydraten opnemen. Dat is gigantisch veel.”

Volgens Frank Futselaar (34), professioneel atleet die op meerdere afstanden NK's won, spelen ook het gedoseerde trainen en de professionalisering van persoonlijke trainingsschema's een rol. „Zeker in Kenia, Ethiopië en Oeganda is de balans tussen keihard trainen en op wetenschap gebaseerd trainen steeds evenwichtiger.” Volgens Futselaar krijgen de lopers vaker rustdagen, en vinden er meer medische testen plaats.

De prestaties van Sawa, Kejelcha en andere Keniaanse, Ethiopische en Oegandese lopers hebben volgens Futselaar, die ook antropoloog is, naast talent en gespecialiseerde training ook te maken met cultuur. Lopers uit de drie Afrikaanse landen voelen volgens hem

steeds meer druk om te presteren, deels omdat er meer geld in de sport omgaat. „Zij hebben daarvoor een leven dat in het teken staat van hardlopen. Als ik in Kenia ben, zie ik ze tot kotsen aan toe rennen.”

'Doping is kanker'

Die druk heeft ook een keerzijde: grootschalig dopinggebruik, met name in Kenia. Sawa zelf krijgt regelmatig met twijfels en verdachtmakingen te maken, maar probeert die zoveel mogelijk weg te nemen. Door zich erover uit te spreken - „doping is als kanker”, zei hij vorig jaar tegen *The Guardian* - maar ook door zich constant te laten testen - daarvoor betaalde hij de mondiale dopingautoriteit AUI zelfs. Hermens twijfelt er niet aan dat Sawa zijn tijd eerlijk heeft behaald. „Vandaag heb ik nog een gesprek gehad met de AUI. Die zeiden: Sawa wordt zo vaak gecontroleerd, er kan niets aan de hand zijn met hem.”

Voor Hermens was het door alle ontwikkelingen niet de vraag of, maar wanneer een marathonloper onder de twee uur zou lopen. Hij zegt dat het zelfs veel eerder had kunnen gebeuren. „[Kelvin] Kiptum had al bijna een wereldrecord. Als hij geen ongeluk had gehad, had hij het wereldrecord al gelopen.”

Hermens benadrukt dat de hardloopwereld nog lang niet is uitontwikkeld: hij ziet nog volop verbeteringen op trainingsgebied. En ontwikkelingen met het inkapselen van bicarbonaat, dat verzuring tegengaat, zijn volgens hem in volle gang. „Dat gaat helpen. Daarnaast is er de mentale kwestie. Lopers zullen nu denken: als hij het kan, onder de twee uur lopen, kan ik het ook. Ik verwacht dat er de komende jaren nog harder gelopen gaat worden.”

Volgens Futselaar zullen de vrouwen niet lang achterblijven. „Er gaat een hele brede groep vrouwen komen, die onder de 2.15 uur gaan rennen. Dat heeft nog even tijd nodig, maar is wel wat er gaat gebeuren.”

Sebastian Sawa loopt over de finish in Londen, in een tijd van 1:59.30. FOTO IAN WALTON/AP

REPORTAGE INTEGRATIE

‘Hopelijk worden mensen door deze etentjes wat minder onverdraagzaam’

Stichting Eet Mee organiseert in de omgeving Utrecht etentjes voor vluchtelingen, met veel succes. Vrijdag werd initiatiefnemer Annelies Kastein geridderd.

Danielle Pinedo

UTRECHT

“Najwa, zou jij de soep even willen proeven?” Vragend kijkt Jeroen van der Woude (65) naar de stijlvol geklede vrouw die kort daarvoor zijn huis binnen wandelde. In wijk C, een volksbuurt in het centrum van Utrecht. Hij heeft een grote pan linzensoep gemaakt, en wil er zeker van zijn dat hij zijn gasten iets lekkers voorschotelt. Najwa Alshaar (56) stopt met het schillen van de komkommer en buigt zich over de dampende pan. Voorzichtig brengt ze de lepel naar haar mond. „It’s okay”, zegt ze, tot opluchting van Van der Woude. Hij wendt zich tot de twee mannen in zijn woonkamer, die een verhit gesprek in het Arabisch voeren. „Helpen jullie niet mee?”, vraagt hij plagend, terwijl hij naar Alshaar wijst.

Eenmaal aan tafel vertellen zijn gasten (voertaal Engels) over hun vroegere leven. Imad Alsulaiman (35) was civiel ingenieur in het Syrische Homs. Mohamed Ibraheem (31) werkte in het Libische Bengazi voor een mensenrechtenorganisatie en een politieke partij. De Syrische Alshaar is een duizendpoot, die meerdere universitaire studies volgde en zichzelf als „business woman” typeert.

Ze wonen in verschillende Utrechtse opvanglocaties en kennen elkaar niet. Hun ervaringen als vluchteling in Nederland komen sterk overeen. Ze voelen zich onzeker over hun toekomst, hebben depressieve klachten of last van paniekaanvallen, willen graag iets met hun talenten doen en proberen het asieldebat zo goed mogelijk te volgen via vertaalprogramma’s en Tiktokkers.

Zoals vorige week, toen de Eerste Kamer de asielnoodmaatregelenwet verwierp, waarin illegaal verblijf strafbaar wordt gesteld, maar wel een tweestatusstel aannam, dat onderscheid maakt tussen mensen die hun land ontvluchtten vanwege persoonlijke vervolging en mensen die hun land verlieten vanwege oorlog en geweld.

Teruggetrokken bestaan

Van der Woude hoort hun verhalen zwijgend aan. Hij leidt als alleenstaande man een teruggetrokken bestaan, vertelt hij. Aan zijn verliefde papegaai en Zazu en Lola, die raketings over de hoofden van zijn gasten scheren, heeft hij genoeg. Is het Arabisch van een Sy-

riër goed te volgen voor een Libiër, vraagt hij aan Ibraheem. En hoe voelt het om tv-beelden van boze burgers voor asielzoekerscentra te zien? Voor zijn gasten arriveerden zei hij niet naar trauma’s te zullen informeren. „Ik wil niet nieuwsgierig zijn.”

Het etentje is een initiatief van Eet Mee, een in 2009 opgerichte stichting in De Bilt die via verschillende projecten ‘mensen samenbrengt over eten’. Bij Come & Eat worden bewoners van Utrechtse (nood)opvanglocaties thuis uitgenodigd voor een diner bij inwoners van Utrecht en omgeving. Van der Woude is een van de circa duizend mensen die voor een vluchteling heeft gekookt, deze zaterdag voor de vijf-tiende keer.

De projecten van Eet Mee werden meermaals onderscheiden, onder andere met de Tolerantieprijs Utrecht in 2016 en de Rode Pluim van GroenLinks in 2019. Afgelopen vrijdag werd Annelies Kastein, oprichter van de stichting, Ridder in de Orde van Oranje Nassau. „In een samenleving die vaak polariseert bent u degene die voor verbinding zorgt. Een prestatie van formaat en groot maatschappelijk belang”, zei burgemeester Maarten Haverkamp van De Bilt.

Makkelijk contact maken

Een dag voor de uitreiking vertelde Kastein dat ze jarenlang werkte in de openbare bibliotheek in Utrecht, waar ze verantwoordelijk was voor de collecties Turks, Arabisch, Grieks, Italiaans, Joegoslavisch en Spaans. „Ik kreeg te horen dat ik zo makkelijk contact maak met mensen uit verschillende culturen. Voor mij was dat vanzelfsprekend, voor anderen niet.”

Kastein besloot haar baan op te zeggen om een cultureel organisatiebureau op te richten. De stichting Eet Mee is daaruit voortgekomen. Aanvankelijk was het doel zoveel mogelijk mensen met verschillende achtergronden met elkaar te verbinden, maar met de jaren kwamen er steeds meer projecten voor specifieke doelgroepen, zoals kwetsbare ouderen, studenten en dus ook vluchtelingen.

Aan Come & Eat doen gastontvangers om meerdere redenen mee, zegt Kastein. Sommigen maken zich zorgen over de groeiende onverdraagzaamheid jegens vluchtelingen, anderen willen hun kinderen meegeven dat er meer is dan de eigen bubbel. Een enkele keer meldt zich iemand van wie je het niet zou verwachten. „Een man

Voor de deur van **Jeroen van der Woude** (rechts) in Utrecht. FOTO'S MONA VAN DEN BERG

Vluchteling **Imad Alsulaiman**.

vertelde dat hij ‘op een bepaalde politieke partij stemde’, niets met vluchtelingen had, maar er toch een wilde ontmoeten. Hij volgde een universitaire studie en was verrast dat zijn gasten een academische graad hadden. Dat heeft hem aan het denken gezet.”

In de loop der jaren is Come & Eat steeds professioneler geworden. In het eerste jaar werden Syriërs die in de Jaarbeurs in de noodopvang zaten, gekoppeld aan gastontvangers die zich na een oproep in de media op het plein voor het evenementencomplex meldden. Inmiddels heeft de stichting een vrijwilliger die met alle ‘aanbiedingen’ langs opvanglocaties gaat. Bij het matchen van tafelenoten wordt rekening gehouden met huisdieren, eetgewoonten (vegetarisch/halal) en de rolstoel-vriendelijkheid van een woning.

In principe worden de tafelenoten voor één keer gemacht, maar soms blijven ze elkaar opzoeken. Kastein: „We maken heel wat ontroerende dingen mee. Zoals de bewoners van een eetadres die tijdens hun vakantie hun huis ter beschikking stelden aan het vluchtelingengezin waarmee ze bevriend raakten. Of de man die een gerecht wilde koken voor zijn gastontvangers, en via de telefoon instructies kreeg van zijn vrouw die nog in het thuisland zat. Gasten komen niet alleen iets halen, maar ook iets brengen, zeg ik altijd.”

Levendig debat

In de kleine woonkamer van Van der Woude ontspint zich na het toetje – in warme chocoladesaus gedompelde soesjes – een levendig debat over de

VIER VRAGEN OVER HET EU-MIGRATIEPACT

‘Nederland vult ruimte binnen de Europese regels zeer restrictief in’

In de marge van de weggestemde asielwetten werd vorige week veel verwezen naar het EU-migratiepact. Die Europese regels gaan op 12 juni in. Wat staat erin?

Freyan Bosma

AMSTERDAM

Nadat de ‘asielmaatregelenwet’ afgelopen dinsdag niet door de Eerste Kamer was gekomen, beloofde het kabinet snel nieuwe wetsvoorstellen om de ‘instroom’ van asielzoekers verder te beperken, bovenop het EU-migratiepact. Tegelijk klinkt vanuit D66 óók dat veel maatregelen uit de verworpen asielwet al worden ingevoerd via het EU-migratiepact. Hoe zit dat?

1 Wat is het EU-migratiepact ook alweer?

Nadat in 2015-’16 veel migranten, onder wie Syrische oorlogsvluchtelingen, zonder visum naar Europa waren gekomen, begonnen EU-lidstaten naar elkaar te wijzen. In een aantal EU-landen, zoals Nederland en Duitsland, vonden ze dat landen aan de buitengrenzen asielzoekers onvoldoende screenden en te snel door lieten reizen, aan de randen van de Schengenzone vond men dat andere lidstaten onvoldoende solidair waren in het verdelven van asielzoekers over Europa.

Die tegenstelling werd, op papier, in 2024 beslecht met het EU-migratiepact. Dat bestaat uit negen verordeningen en een richtlijn, die op 12 juni ingaan. Aan de buitengrenzen moeten migranten zonder visum snel worden gescreend, wie weinig kans maakt op asiel wordt teruggestuurd. Wie wel kans maakt op asiel, moet eerlijk over Europa worden verspreid. Al kunnen lidstaten ook geld betalen in plaats van opvangregelen. Daarvoor kiest Nederland, staat in het asieldebat, „zolang de opvangketen in Nederland niet op orde is”.

In april keurden de coalitiepartijen en een deel van de rechtse oppositie het pact goed in de Tweede Kamer, het moet nog door de Eerste Kamer. Grootste regeringspartij D66 stelt dat het pact „regie biedt op migratie”, de VVD noemt het „een belangrijke stap” om „meer grip op de asielstroom” te krijgen, „daarnaast blijven ook nationale maatregelen hard nodig”.

Hoofddoent internationaal en Europees migratierecht Salvatore Nicolosi van de Universiteit Utrecht is sceptisch. „Lidstaten hebben twee jaar gehad om hun opvangstelsel voor te bereiden op het EU-migratiepact, dat juist op hun verzoek erg restrictief is geworden, met alle risico’s van dien voor de mensenrechten van migranten, bijvoorbeeld als ze worden vastgehouden in de centra aan de buitengrenzen.”

2 Welke ruimte heeft Nederland binnen het EU-migratiepact?

De ruimte die Nederland binnen de Europese regels heeft, vult het uiterst restrictief in, concluderen experts migra-

tierecht die NRC sprak. Neem het ‘tweestatusstelsel’, bedacht door toenmalig asielminister Marjolijn Faber (PVV). Vluchtelingen die worden vervolgd wegens hun ras, geloof, seksuele geaardheid of politieke activiteiten, krijgen een A-status. Oorlogsvluchtelingen krijgen een B-status – hun gezinsleden mogen alleen nog overkomen als aan strikte voorwaarden wordt voldaan.

„Dat vult Nederland, tegen adviezen van bijvoorbeeld de Raad van State in, heel streng in”, zegt Tesselde de Lange, hoogleraar Europees migratierecht aan de Nijmeegse Radboud Universiteit. „Ik verwacht dat veel mensen met een B-status zullen procederen om een A-status te krijgen. Dat legt een onnodige belasting op de IND en de rechterlijke macht.”

„Het EU-pact geeft nog veel ruimte aan lidstaten voor een eigen invulling, de zogenoemde optionele bepalingen”, zegt Karen Geertsema, universitair docent aan de Radboud

Het kabinet noemt het migratiepact in het coalitieakkoord ‘een eerste grote stap om meer controle te krijgen over wie naar Nederland komt’

Universiteit. „Zo verplicht het pact juridische *counseling* tijdens de bestuurlijke fase van de asielprocedure. In de huidige procedure biedt een asieladvocaat die rechtshulp, vanaf 12 juni is het plan dat de IND zelf de juridische counseling gaat verzorgen tot en met het interview (het nader gehoor).” Volgens Geertsema wordt het daardoor lastiger voor de asielzoeker om de nodige bewijsstukken zo snel mogelijk te verzamelen. Een asieladvocaat helpt daarbij. „Stel dat de asielzoeker na afwijzing van het asielverzoek het besluit bij de rechter aanvecht en dan met behulp van de advocaat alsnog de benodigde bewijsstukken kan overleggen, dan moet de rechter die stukken beoordelen en is de kans groot dat de zaak terug moet naar de IND of dat de rechter zelf vaststelt dat de persoon bescherming nodig heeft, er komt daardoor meer druk op de rechterlijke fase te liggen.”

Wordt iemand afgewezen, dan stuurt de IND ook niet langer een voornemen tot afwijzing. „Wil je tegen een afwijzing ingaan, dan moet je direct naar de rechter”, zegt Geertsema. „Dat het bestuurlijk proces wordt ingekort is efficiënt, maar doet afbreuk aan de rechtsbescher-

ming van de asielzoeker. Het migratiepact geeft ruimte een aantal drempels weg te halen om sneller tot een afwijzing van een asielverzoek te komen.”

3 Hoe verhouden de asielwetten zich tot het EU-migratiepact?

Toenmalig asielminister Marjolijn Faber (PVV) had verwacht dat de asielnoodmaatregelenwet, die zij bedacht, al zou zijn goedgekeurd op het moment dat het EU-migratiepact in zou gaan. Daarom vermeldt de Uitvoeringswet bij het pact een deel van de weggestemde asielwetten, zoals inkorting van de geldigheid van verblijfsvergunningen van vijf naar drie jaar, die via deze omweg alsnog ingaan. Daarmee wordt, ondanks de weggestemde asielwet, het asielbeleid fors strenger. Wat de strafbaarstelling van mensen zonder verblijfspapieren betreft: in een Kamerdebat werd donderdag duidelijk dat een compromis binnen handbereik lijkt, door de strafbaarstelling mogelijk te maken van ongedocumenteerde mensen die terugkeer naar hun land van herkomst ‘actief tegenwerken’.

4 Vermindert dit het aantal migranten dat naar Nederland komt?

Das is wel de bedoeling, hoewel dit niet met zoveel woorden wordt gezegd. Het kabinet streeft naar „verminderde instroom van asielmigranten”, en noemt het migratiepact in het coalitieakkoord „een eerste grote stap om meer controle te krijgen over wie naar Nederland komt”. De Europese Commissie spreekt van migratie „op de lange termijn beheer en normaliseren”, „zonder dat daarbij onze Europese waarden worden verloochend”. Expliciteer was VVD-Europarlementariër Malik Azmani tegenover NRC, vlak nadat het akkoord was bereikt. Het pact is er óók „op gericht om de asielinstroom naar Nederland te verlagen, doordat er minder mensen zullen doorreizen van Europese buitengrenzen”.

Experts wijzen op de onzekerheden: gaat het lukken om afgewezen mensen aan de buitengrenzen weg te sturen naar herkomstlanden of ‘terugkeerhubs’? Zullen alle vluchtelingen zich wel netjes bij de centra aan de buitengrenzen melden? En wat als lidstaten opvangplekken weigeren, en landen aan de buitengrenzen mensen toch meer laten doorreizen naar Centraal- en Noord-Europa? Universitair docent migratierecht Mark Klaassen van de Universiteit Leiden is sceptisch: „Van de plannen gaat een groot geloof uit van hoeveel je met wetgeving kunt veranderen.”

Beveiligers na het horen van schoten tijdens het White House Correspondents' Dinner zaterdag. Aanwezig, onder wie president Donald Trump, werden geëvacueerd. FOTO YURI GRIPAS/EPA POOL

WITTE HUIS

Na schietincident bij journalistendiner snakt Trump naar zijn eigen balzaal

Nadat een gewapende man overmeesterd werd vlak bij het White House Correspondents' Dinner, greep Trump de kans aan om op het belang te wijzen van zijn balzaal.

Emilie van Outeren

WASHINGTON

Laat het maar aan Donald Trump over om een ernstig veiligheidsincident, een dreigende aanslag op zijn leven, in zijn eigen voordeel uit te leggen. Nadat de Amerikaanse president zaterdagavond geëvacueerd moest worden van een diner met journalisten, benadrukte hij in een persconferentie hoe belangrijk het is dat het Witte Huis een eigen balzaal krijgt: een van zijn controverse projecten.

„Vandaag de dag hebben we beveiligingsniveaus nodig die waarschijnlijk nog nooit iemand eerder heeft gezien”, aldus de president, nog gekleed in zijn smoking.

In het Hilton, waar president Ro-

nald Reagan in 1981 ernstig gewond raakte bij een moordpoging net buiten het hotel, zou zaterdag het White House Correspondents' Dinner plaatsvinden. Trump schitterde als president altijd in afwezigheid op dit jaarlijkse gala van politieke journalisten, politici en beroemdheden.

Tot hij dit jaar besloot toch te gaan. Nog voor hij de pers daar kon hekelen, klonken er schoten buiten de eetzaal. De president, *first lady* Melania, vicepresident JD Vance en andere politici werden door hun bewakers onmiddellijk in veiligheid gebracht.

'Ik voel me vereerd'

De schutter, geïdentificeerd als Cole Allen (31), een leraar uit Californië, is ter plekke gearresteerd. Volgens de politie in Washington was hij bewapend met een jachtgeweer, een pistool en meerdere messen en schoot hij bij een veiligheidscontrole op de Secret Service, de dienst die de president beschermt. Daarbij raakte een agent gewond. „Ze lijken te denken dat hij een 'lone wolf' was”, rapporteerde Trump zelf over de verdachte.

Het lijkt Trump waarschijnlijk dat die voor hem was gekomen. „De mensen die de grootste impact hebben, dat zijn degenen op wie ze het gemunt hebben,” zei hij. „Ik zeg het niet graag, maar ik voel me daardoor vereerd. We hebben immers veel voor elkaar gekregen,” zei de president.

Bij een meerderheid van de Amerikaanse bevolking, volgens peilingen zo'n 60 procent, is de

Bij een meerderheid van de Amerikanen, zo'n 60 procent, is de president impopulair

president impopulair, onder meer vanwege de oorlog die hij begon in Iran en de hoge brandstofprijzen die daar het gevolg van zijn.

Trump ontquam tijdens de verkiezingen van 2024 aan de dood toen hij tijdens een campagne in Pennsylvania werd beschoten en een kogel zijn oor schampte. De beelden daarvan, waarin Trump zijn vuist balde en „vecht, vecht, vecht” riep, werden iconisch tij-

dens zijn verkiezingsrace tegen Kamala Harris.

Twee maanden later werd een schutter aangehouden bij Trumps golfbaan in Florida die de president zou hebben willen vermoorden. Afgelopen maand werd een Pakistaanse man veroordeeld voor een complot om in opdracht van het Iraanse bewind Trump en andere politici te doden.

Bij het Correspondents' Dinner treedt traditioneel een comedian op die de president flink afzeikt, waarna de president journalisten en anderen in het publiek op de hak mag nemen. De laatste keer dat Trump aanwezig was, in 2011, werd hij als complotdenker belachelijk gemaakt door Barack Obama.

Die gênante situatie zou hem volgens sommigen gemotiveerd hebben om zelf een gooi naar het presidentschap te doen. Maar in die functie kwam hij in zijn eerste termijn nooit opdagen. Nu hij dat wel deed, was er geen comedian welkom.

Relatie met pers

Trump heeft een tumultueuze relatie met de pers. Enerzijds schoffert hij serieuze journalisten door

ze 'fake news' te noemen en te doen alsof ze niet deugen. Anderzijds is hij permanent bereikbaar voor verslaggevers en laat hij geen kans voorbij gaan voor hun camera's te verschijnen.

Zaterdag nog haalde hij op zijn Truth Social uit naar *The New York Times*, dat nieuws had gebracht over het bouwbedrijf dat een gigantische balzaal aan het Witte Huis bouwt. Trump heeft, zonder inbreng van het Congres of de gemeente Washington, een vleugel van de presidentiële woning laten slopen om daar een architectonisch discutabele feestruimte met ondergrondse bunker voor in de plaats te zetten.

Dit zou gefinancierd worden met geld van anonieme donateurs en de belastingbetaler daarom niets kosten. Maar de Times onthulde dat hetzelfde bouwbedrijf opmerkelijk riant verdient aan een onderhandse klus om het park vlak voor het Witte Huis te rooveren.

Het is de bedoeling dat het journalistengala over een maand als nog plaatsvindt, zei Trump, terug in het Witte Huis. „De avond verliep iets anders dan we dachten, maar we gaan het overdoen.”

STAATSBEZOEK VS

Charles mag proberen de 'special relationship' met de VS te repareren

De verhoudingen tussen het VK en de VS waren lang niet zo verbitterd als nu. Koning Charles moet verlichting brengen.

Annamarie Kas

LONDEN

Lukt het koning Charles om ontspanning te brengen in de verhoudingen tussen de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk? De relatie tussen die twee landen is decennialang niet zo verbitterd geweest als nu. De belangrijkste aanleiding: de oorlog die president Donald Trump in Iran begon en de weigering van het VK om mee aan te vallen. Maandag beginnen de Britse koning Charles III en koningin Camilla aan hun vierdaagse staatsbezoek aan de VS, het eerste sinds dat van wijlen koningin Elizabeth in 2007. En het is Charles' eerste grote staatsbezoek - na zijn aantreden in september 2022 - waar diplomatiek en politiek gezien veel op het spel staat. Officieel komt het koningspaar over voor het vierden van 250 jaar Amerikaanse onafhankelijkheid. Maar veel Britten zullen vooral benieuwd zijn of het Charles lukt de relatie met de VS weer wat op te lappen. Die altijd zo bezongen *special relationship*, een term bedacht door Winston Churchill kort na de Tweede Wereldoorlog, is er belabberd aan toe.

Trump: 'Starmer is lafaard'

De beide landen beleven de „grootste onenigheid” sinds 1956, schreef *The Economist* vorige week. In dat jaar kwamen het VK, Frankrijk en Israël tegenover de VS te staan in de Suez-crisis, toen de drie landen de Egyptische nationalisering van het strategisch belangrijke Suez-kanal wilden tegenhouden. De VS

dwongen hen zich terug te trekken.

In februari weigerde Starmer mee te gaan in de Amerikaanse aanval op Iran, al besloten de Britten vrij snel om wel defensieve ondersteuning te bieden. Toch greep Trump zowat elk interview aan om af te geven op de Britse premier Keir Starmer. Hij noemde de Labourleider een „lafaard” en „geen Churchill” en vergeleek de Britse vliegdekschepen met speelgoed. Vorige week bleek dat Trump wraak zou willen nemen op de Britse houding door de Amerikaanse opstelling tegenover de Falklandeilanden te heroverwegen. Omgekeerd beet Starmer ook van zich af. Hij zei in het Lagerhuis dat hij „het beu is” dat energiereke-

Trump noemde de leider van Labour eerder 'een lafaard' en vergeleek de Britse vliegdekschepen met speelgoed

ningen van bedrijven en gezinnen stijgen „door de acties van Trump en Poetin”.

Zijn minister van Financiën Rachel Reeves noemde de Amerikaanse aanvallen „dwaas” en „een fout”. Starmer reist niet mee naar de VS. Tegen deze achtergrond trekken Trump en koning Charles samen op. Maandag ontvangen de president en zijn vrouw Melania Trump Charles en Camilla op het Witte Huis, voor thee en een tuinte. Dinsdag spreekt Charles het Amerikaanse Congres toe en is er een staatsbanket. Het programma is hier en daar aangepast uit veiligheidsoverwegingen, na het schietincident bij het White House Correspondents' Dinner, afgelopen weekend.

Aanhangers van de Stop Trump Coalition verkleden als koning Charles en Donald Trump demonstreren voor Buckingham Palace tegen de aanvallen op Iran. FOTO HANNAH MCKAY/REUTERS

President Trump is dol op de glans en glorie die koningen met zich meebrengen en vindt Charles „een fantastisch persoon”. Zijn bezoek aan het VK vorig jaar, waarbij Charles hem ontving op Windsor, zou één van zijn hoogpunten van het eerste jaar van zijn presidentschap zijn geweest. Charles mag zijn hele leven naar dit soort bezoeken hebben toegewerkt en een diplomatieke beroepsspeeler zijn, Trump blijft onvoorspelbaar.

Ongemak rond broer Andrew

Het programma is er zoveel mogelijk op ingericht om ongemakkelijke momenten met journalisten of activisten te vermijden. Maar „de Trump-show wordt niet stilgezet omdat er een koning op bezoek is”, citeerde de BBC een voormalig hoge ambtenaar van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken.

Ongemak bestaat ook rond de broer van Charles, Andrew Mountbatten-Windsor, naar wie in het VK een strafrechtelijk onderzoek loopt vanwege het delen van gevoelige informatie met de Amerikaanse zedendelinquent Jeffrey Epstein. Zijn slachtoffers wilden koning Charles graag ontmoeten, maar daar heeft Buckingham Palace niet mee ingestemd omdat zoiets mogelijk de rechtszaak zou beïnvloeden.

De Britse ambassadeur in Washington Christian Turner zei maandag tegen de BBC dat Charles' bezoek erom draait een „unieke vriendschap te vernieuwen en nieuw leven in te blazen”. Het staat in de koninklijke taakomschrijving van Charles en Camilla om daar de komende dagen alles aan te doen. Tegelijk zal Charles het belang van de NAVO en steun aan Oekraïne willen benoemen - beide voor Trump niet vanzelfsprekend. Het woord *special* valt waarschijnlijk niet zo vaak meer.

Toeareg-rebellen van het FLA in Kidal, Mali. FOTO AFP

AANVALLEN IN MALI

In Mali wankelt de junta na gerichte aanvallen

In Mali vallen separatisten en de gewapende jihadistische groepering JNIM de junta aan. De minister van Defensie kwam daarbij om.

Aida Grovestins

DAKAR

Met gepantserde Toyota pick-ups, drones en scooters hebben een aan Al-Qaida gelieerde jihadistische groepering en Toeareg-separatisten zaterdagochtend bliksemanvallen uitgevoerd op steden en militaire bases in het zuiden, midden en noorden van Mali. De schaal en coördinatie wijzen op een uitzonderlijk goed voorbereide operatie.

In de garnizoensstad Kati, vijftien kilometer buiten hoofdstad Bamako, werd met een kamikaze vrachtwagen het huis van de Malinese minister van Defensie, Sadio Camara, opgeblazen. Hij kwam hierbij volgens een officieel staatsbericht om. Naast de aanval op Camara eisten de jihadisten ook een aanval op het huis van de junta-leider Assimi Goïta op. Volgens de Franse zender RFI zou hij op tijd uit Kati naar een veilige plek zijn geëvacueerd.

Camara was één van de vijf juntaleden die in 2020 een staatsgreep pleegden. Hij was deels opgeleid in Rusland en ging in 2021 een samenwerking aan met Russische huurlingen van de Wagner Groep om de jihadistische groeperingen die het land al sinds 2012 teisteren terug te dringen. Tot die tijd hadden Franse soldaten en de VN-vredemissie MINUSMA hulp geboden aan het Malinese leger bij deze pogingen, maar dat was zonder duidelijke resultaten geweest.

Inmiddels hebben de Toeareg-separatisten van het Azawad Bevrijdingsfront (FLA) en de aan Al-Qaida gelieerde gewapende jihadistische groepering Jama'at Nusrat al-Islam wal-Muslimin (JNIM) steden in het noorden van Mali onder controle. Dat geldt ook voor de noordelijke stad Kidal, waar de Russische strijdkrachten van Africa Corps, de opvolger van Wagner, en de regeringstroepen de mogelijkheid zouden hebben ge-

gereguleerd. In andere steden, als Gao, Mopti en Sévaré, hield het leger vooralsnog wel stand, ook al gaan de gevechten daar nog door.

Sinds de junta in 2020 aan de macht is, zijn er voortdurend onverwachte aanvallen van JNIM, vooral buiten de steden. Sinds 2022 vinden die ook steeds meer plaats op stedelijke centra.

Pragmatisch samenwerken

Bij het succes van de aanvallen lijkt infiltratie een belangrijke factor te zijn. Analisten vermoeden dat strijders van JNIM zich al geruime tijd in steden ophielden, mogelijk vermengd met de burgerbevolking. Daarnaast zouden lokale netwerken informatie hebben geleverd over troepenbewegingen en zwakke plakken in de verdediging.

Opvallend is dat in het verleden de jihadistische groepen en de Toeareg-rebellen in Mali juist tegenover elkaar stonden. In de afgelopen jaren kwam het ook geregeld tot gewelddadige confrontaties tussen hen, onder meer aan de grens met Mauritanië. Maar tot ieders verrassing tekenden de JNIM en de FLA in 2025 een pragmatisch samenwerkingsverband. Met deze gecoordineerde aanvallen hebben ze dit nu in praktijk gebracht.

De timing van de aanvallen lijkt daarbij geen toeval. Sinds eind maart gold er tijdelijk een pauze van de brandstofblokkade die de JNIM had ingesteld rondom Bamako en andere steden, om de macht van de junta te verzwakken. Volgens Lebovich gebruikten de rebelleengroepen de tijdelijke opheffing van de blokkade om zich voor te bereiden op dit grootschalige offensief.

De aanvallen van dit weekend en de ontwikkelingen daarna in onder meer Kidal, waar de JNIM met de FLA wil meebesturen, wijzen op een structurele machtsverschuiving in Mali. De JNIM heeft Africa Corps gevraagd om zich buiten de strijd in het noorden te houden, om „in de toekomst een goede relatie te kunnen opbouwen”.

Met de persoonlijke aanvallen op de junta-leden zelf is een nieuwe fase ingetreden. Het is afwachten of het de junta en het leger lukt de JNIM en FLA terug te dringen of dat ze te zeer zijn verzwakt.

Het kabinet wil af van de regeling voor 'aftrek specifieke zorgkosten', staat in het regeerakkoord.
FOTO SASKIA VAN DEN BOOM

AFTREK SPECIFIEKE ZORGKOSTEN

'Je komt op een punt dat je moet inleveren op je gezondheid'

Chronisch zieken en gehandicapten kunnen in grote financiële problemen komen door het kabinetsplan om de aftrekpost voor specifieke zorgkosten te schrappen. „Ik ken mensen die er slapeloze nachten van hebben.“

Oscar Vermeer

DEN HAAG

Myra (59) is al twintig jaar ziek. Dat werd ze op haar 39ste, ze had toen een baan als recruitmentmanager bij een Amerikaans bedrijf. Eerst kreeg ze de multisysteemziekte ME, later kwamen daar de ziekte van Lyme en long covid bij. Ze is inmiddels arbeidsongeschikt, heeft zeer weinig energie en ondervindt problemen met alledaagse activiteiten als staan, lopen en het voeren van een wat langer gesprek. Ze is aan huis gekluisterd. En het wordt er niet beter op: „Ik merk dat ik achteruit ga.“

Haar zorgkosten zijn hoog. Zo volgt Myra op advies van artsen en diëtisten een speciaal dieet, gaat ze naar de fysiotherapeut, maakt ze hoge reiskosten voor bezoeken aan het ziekenhuis, gebruikt ze veel medicijnen en medische hulpmiddelen en moet ze vaker haar beddegoed ver-

vangen, dat sneller slijt door het vele in bed liggen. Een deel van die kosten wordt vergoed, bijvoorbeeld via de basisverzekering, maar een groot deel ook niet. Myra zou per maand zo'n 800 tot 1.000 euro zelf moeten betalen als ze alles zou doen wat nodig is voor haar ziekten. Maar dat geld heeft ze niet; ze heeft maandelijks zo'n 200 euro beschikbaar. Dat is nog steeds een hoog bedrag, zegt ze, maar van die uitgaven krijgt ze zo'n 35 procent terug via de 'aftrek specifieke zorgkosten', een aftrekpost op de inkomstenbelasting. „Ik zou niet meer zonder kunnen.“

Kabinet wil aftrek zorgkosten afschaffen

Maar daar dreigt nu een einde aan te komen. Het kabinet-Jetten wil af van deze regeling, staat in de het coalitieakkoord. De aftrekpost wordt vanaf 2028 geschrapt, tegelijkertijd met de daaraan gekoppelde 'tegemoetkoming specifieke zorgkosten'. Die tweede regeling is bedoeld om mensen te compenseren van wie het inkomen daalt door de aftrek

van hun zorgkosten, en die daardoor niet meer in aanmerking komen voor (volledige) heffingskortingen.

De voorgenoemen afschaffing komt niet uit het niets. Op de regeling is al jaren kritiek. „Deze fiscale regeling gaat gepaard met fundamentele problemen“, schreven ambtenaren van de ministeries van VWS, SZW en Financiën vorig jaar in een evaluatie. Drie jaar daarvoor noemde onderzoeksbureau Dialogic de regeling in een rapport al „beperkt doeltreffend“.

De lijst met nadelen die beide rapporten noemen, is lang. Er is onduidelijkheid over wat wel en wat niet mag worden afgetrokken. Er wordt, bewust of onbewust, verkeerd gebruikgemaakt van de regeling. De regeling is fraudegevoelig: dezelfde traplift kan bijvoorbeeld door drie verschillende mensen worden afgetrokken, geen belastinginspecteur die dat kan controleren.

Ook moeten mensen eerst kosten voorschieten voordat ze dat later weer deels terugkrijgen, niet iedereen heeft daar het geld

voor. Soms durven mensen geen zorgkosten af te trekken omdat ze bang zijn fouten te maken.

En de regeling is tijdsintensief: patiënten moeten alle kosten zelf bijhouden en de bonnetjes bewaren.

Aftrek is zeer complexe regeling

Ook voor de Belastingdienst is de aftrek ingewikkeld. Controleren moet handmatig, wat veel tijd kost. Er zijn geen medische gegevens van mensen beschikbaar. Het is soms onduidelijk of iets al vergoed is of niet. En het is lastige materie: „Geen belastinginspecteur is specialist in de zorg“, zegt Edwin Heithuis, hoogleraar fiscale economie aan de Universiteit van Amsterdam. „De zorgkostenaftrek loopt via de Belastingdienst en dus het ministerie van Financiën. Daar hebben ze minder verstand van zorg. Als je als inspecteur de aftrek schrapt, krijg je al snel het verwijt onmenselijk te zijn.“

Onderzoeker Jasper Veldman, die mee-schreef aan het Dialogic-rapport, noemt de

om 900.000 mensen. Zeven op de tien patiënten krijgen minder dan 250 euro terug, bleek uit het ambtenarenrapport, maar er zijn ook chronisch zieken en gehandicapten die vele duizenden euro's per jaar terugkrijgen.

Zoals Mariëlle van Dijk-Janssen, oud-teamleider in de zorg, die onder meer chronische (pijn)klachten heeft na een auto-ongeluk. Op Bluesky plaatste ze een bericht waarin ze schreef: 'Dit is de enige manier waarop ik duizenden euro's per jaar aan zorgkosten kan declareren. Ik ga failliet.'

In een toelichting zegt ze jaarlijks 15.000 euro terug te krijgen van de Belastingdienst, voor een groot deel zorgkosten. Daar betaalt ze therapieën, behandelingen en medicijnen van, waardoor ze meer energie heeft: „Ik kan paar uurtjes wandelen, in de tuin werken, en vrijwilligerswerk doen.“ Dankzij de aftrek is dat nu allemaal nét te doen, zegt ze. „Maar straks niet meer. Dat geldt voor meer mensen. Ik ken mensen die er nu al slapeloze nachten van hebben. Ze hebben een laag inkomen en kunnen niet zomaar extra inkomen genereren. Je komt op een punt dat je het niet meer kan betalen en je moet inleveren op je gezondheid.“

Bij Ieder(In), de koepelorganisatie van 220 belangenorganisaties voor mensen met een beperking en chronisch zieken, maakt de achterban zich grote zorgen, zegt een woordvoerder. „We snappen dat er iets moet gebeuren met deze ingewikkelde regeling, maar het zomaar schrappen is onredelijk.“ Ze wijst erop dat andere aangekondigde zorgbezuinigingen dezelfde groep raken, zoals het hogere eigen risico en het weer zelf moeten betalen voor huishoudelijke hulp. „Het wordt een stapeling van zorgkosten. En dan zijn er ook nog de bezuinigingen in de sociale zekerheid. Het komt allemaal bij dezelfde groep terecht.“

Compensatie lager dan de bezuiniging

Om iets aan die financiële achteruitgang te doen, wil het kabinet jaarlijks 350 miljoen uittrekken, die via gemeenten moet worden verdeeld. Maar die gemeenten constateerden vorig jaar zelf al dat dat niet uitvoerbaar is, bleek uit onderzoek van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten. Gemeenten hebben te weinig capaciteit om de regeling uit te voeren, ze krijgen te maken met hoge kosten en er dreigt willekeur: elke gemeente zal op zijn eigen manier de doelgroep afbaken.

Opvallend is dat de voorgestelde compensatie voor gemeenten van 350 miljoen veel lager is dan de ingeboekte kabinetsbezuiniging van 618 miljoen. Dat komt, laat een VWS-woordvoerder weten, omdat het ministerie verwacht dat de komende jaren meer zou worden uitgeven aan de aftrek dan nu. Maar het komt ook omdat het verdwijnen van de fiscale aftrek zorgt voor een hoger verzamelinkomen bij chronisch zieken en gehandicapten, waardoor ze straks lagere of geen toeslagen meer krijgen (zoals huur- en zorgtoeslag). Dat scheelt de overheid geld. „Dat effect wordt door het kabinet meegenomen als opbrengst van deze maatregel“, stelt de woordvoerder.

Zowel Ieder(In) als hoogleraar Heithuis pleit voor een landelijke - maar eenvoudigere - regeling, beter gericht op de doelgroep, al is onduidelijk hoe die er precies uit moet zien. De koepelorganisatie wil daarover de komende maanden overleggen met de betrokken ministeries.

Jimmy Dijk (fractievoorzitter SP) zei vorige week tijdens een Kamerdebat dat het kabinetsvoorstel „mensen diep in de problemen jaagt“. Maar het voorstel maakt politiek weinig kans, denkt Heithuis. „Geen politicus zal hier zijn handen aan willen branden. Een kille, kale afschaffing ligt politiek gevoelig, dat wordt als hardvochtig gezien. Sympathieke, zieke mensen een tegemoetkoming geven in hun zorgkosten, wie kan daar nu op tegen zijn?“

Myra wil vanwege privacy niet met haar achternaam in dit artikel. Haar volledige naam is bij de redactie bekend.

Jade Kops op het Boekenbal 2025 in Amsterdam. FOTO MISCHA SCHOEMAKER/ANP

NECROLOGIE **JADE KOPS (2007-2026)** INFLUENCER

Haar tomeloze inzet betekende alles voor kankerpatiënten

Op Instagram beschreef Jade Kops op aangrijpende wijze hoe het is om als jong persoon te leven met kanker.

Danielle Pinedo

AMSTERDAM

Een kleine drie weken geleden schreef Jade Kops een Instagram-post die bij haar 443.000 volgers de moed in de schoenen deed zinken: „Ik ben elke avond bang om de volgende ochtend niet meer wakker te worden. Ik leef in de allergrootste nachtmerrie die ik me maar kan voorstellen. En dat komt allemaal door jou.“

Het was haar laatste brief aan de 'lieve vervelende tumor' die in de zomer van 2021 in haar keel werd ontdekt. Vrijdag overleed de 19-jarige influencer in het bijzijn van haar familie. „Wie Ja een laatste eer wil bewijzen, is welkom in de erehaag op vrijdag 1 mei rond 12.15 uur in Naaldwijk“, liet de familie via een woordvoerder weten.

Die haag zal lang worden, want Kops maakte in haar korte leven op velen een diepe indruk. Om haar openheid, altruïsme en doorzettingsvermogen. In nog geen etmaal tijd reagerden meer dan 400.000 mensen op het overlijdensbericht op haar Instagram-account. Maar ook via het ANP, de RVD en het online condoleanceregister gende het reacties.

Gebroken hart

Astrid Holleeder zette een foto van zichzelf en Kops op Instagram, met een gebroken hart. Rapper Ronnie Flex noemde haar „een inspiratie voor velen“. Zangeres Emma Heesters, een vriendin, typeerde Kops als „een speciale ziel“. „Ik hoop dat je, waar je nu ook bent, er een feestje van maakt en al je gezellige plannen die je altijd maakte voortzet.“

Kops onderging drie jaar behandelingen in onder meer het Prinses Máxima Centrum. Tot ze in augustus 2024 (na 860 chemogiften en 82 bestralingen) te horen kreeg dat er geen hoop meer was. Ze besloot alles uit de kast te halen voor mensen in eenzelfde situatie.

Op haar Instagram-account @mijn-

levenmetkanker schreef ze over haar ups en downs en plaatste ze daar foto's en filmpjes bij. Zo vertelde ze over de operatie waarbij haar tumor werd weggehaald („De wond is groot. Deze loopt van mijn nek tot aan mijn oor“), over wat „chemo-gevoel“ inhoudt, over de „power party“ die een stichting voor haar organiseerde, over „ik wil dit niet meer-gedachten“ en over hoe het voelt als je haren worden afgeschoren: „heftig en traumatisch“, ze had meerdere EMDR-sessies nodig om het te verwerken.

Toen duidelijk werd dat haar laatste levensfase was aangebroken begon Kops een inzamelingsactie voor het Utrechtse Prinses Máxima Centrum, waar ze eind vorig jaar een cheque van 2.036.494 euro overhandigde. Ze richtte de Stichting Jade op, die gezinnen van kinderen met kanker een 'uitwaaimoment' in een van de twee daarvoor bestemde vakantieverblijven aanbiedt, om „dierbare herinneringen te kunnen maken“. Ook schreef ze het vorig jaar verschenen boek *Voor altijd jong*, over haar leven met kanker.

Kops werd meermalen onderscheiden voor wat ze deed. In februari 2025 werd ze uitgeroepen tot 'Beste Instagrammer' bij de The Best Social Awards. In oktober 2024 werd ze benoemd tot Lid in de Orde van Oranjenassau. Koningin Máxima bezocht Kops in november 2024 thuis in 's-Gravenzande. Ze is „dankbaar voor wat zij voor het Prinses Máxima Centrum heeft gedaan“, liet ze via de RVD weten.

Op 24 november vorig jaar beschreef Kops op Instagram hoe er een „vriendelijke mevrouw“ van de uitvaartbezoeker op bezoek kwam. „Het is een heftig gesprek, maar we bespreken veel wat ook voor rust zorgt. Het is een fijn idee dat we straks 'voorbereid' zijn op wat gaat komen. Er staat alvast een punt achter mijn verhaal, maar ik leef hopelijk nog heel lang met komma's.“

De kosten voor een uitvaart bleken aanzienlijk, dus maakte Kops een doneerpagina aan voor „een mooi, warm, fijn en liefdevol afscheid“. Normaal vroeg ze alleen dingen voor anderen, legde ze uit, „nooit iets voor mezelf“. Maar nu moest ze „met pijn in mijn hart“ toegeven dat ze hulp nodig had.

Na slechts drieënhalve uur was er 40.000 euro gedoneerd.

Vier het voorjaar met de mooiste aanbiedingen

BATAVIA
Drukreiniger

Adviesprijs fabrikant 159,97
99,-

- Complete set met accu voor reinigen van fietsen, auto's en tuinmeubilair
- Krachtige druk van 22 bar verwijderd hardnekkig modder zonder risico op lakbeschadiging
- 5 sproeistanden: stel in voor zware taken of een zachte besproeiing van de tuin

BATAVIA
Onkruidborstel set

Adviesprijs fabrikant 169,-
119,-

- Werelds meest effectieve onkruidborstel
- Ideaal voor het verwijderen van onkruid en mos uit voegen
- Onkruid verwijderen zonder rugpijn, pijnlijke knieën, blaren en vermoeidheid

BATAVIA
Super snoeiset

Adviesprijs fabrikant 179,-
139,-

- Alles-in-één set voor elke snoeiklus
- Compacte Nexsaw zaagt hout tot 11 cm dik met één hand
- Brushless taktenschaar knipt moeiteloos door takken tot 28 mm

BATAVIA
Twinbrush reinigingsborstel

Adviesprijs fabrikant 199,-
179,-

- Complete set met 2Ah accu, 2.4a oplader, 3 borstels, zeepdispenser en verlengsteel
- Krachtige accu reinigingsborstel, gepatenteerde 2-in-1 borstels die in tegengestelde richting van elkaar draaien
- Brushless motor, voor de best mogelijke schoonmaakresultaten en prestaties

AENO
Draadloze steelstofzuiger

Adviesprijs fabrikant 206,-
139,-

- Één apparaat voor zowel vloer- als meubelreiniging
- Super krachtig: 530 Watt en 28 Kpa en tot 60 minuten werktijd
- Vier zuigstanden & automatische stofdetectie

BATAVIA
Maxxbrush multi-borstel

Adviesprijs fabrikant 199,-
149,-

- Draadloze vrijheid voor flexibel reinigen van terrassen en patio's
- Aansluiting voor tuinslang voor effectievere reiniging met water
- Optioneel te gebruiken als onkruidborstel met extra accessoires

DE ZITTING

Een jonge vrouw ging helemaal los op sociale media, toen haar vriend de relatie had uitgemaakt

De 25-jarige Nova had een relatie met een muzikant. Toen het uitging belde ze hem 544 keer en maakte hem zwart op sociale media. „Sommige bands willen geen show meer met ons doen.“ Maar in hoeverre is ze strafbaar?

Door **Camil Driessen**

De zaak

Stalking, smaad, dwang en mishandeling. „Het is best een boel waar we het over moeten hebben“, constateert de politierechter. Voor hem in de Rotterdamse rechtbank zit de 25-jarige Nova. Een jonge vrouw in een spijkerjack met 'resistance'-embleem, een bleek gelaat en zwart, puntig haar.

In oktober 2024 zette haar toenmalige vriend Julian telefonisch een punt achter hun relatie. Nova ging daarop bij hem langs en zou hem in een worsteling in zijn hand en kuit hebben gebeten. In de maanden daarna zou ze hem 544 keer hebben gebeld en ruim honderd voicemailen hebben achtergelaten. Ze zou hebben gedreigd zelfmoord te plegen als hij geen contact met haar opnam. En ze beschuldigde Julian, die in een punkband speelt, op Instagram van emotioneel en seksueel misbruik en waarschuwing mensen om niet naar zijn optredens te gaan.

Wat klopt daarvan?, wil de rechter weten. Nova vertelt dat ze al verdrietig was de dag dat Julian het uitmaakte, omdat die ochtend haar psycholoog was overleden. Ze vertelt dat ze door zijn telefoontje helemaal overstuur raakte en naar zijn woning ging. En dat de twee bij het bijten, in haar beleving, aan het stoeien waren. „Ik hoorde hem lachen.“

Hun relatie, zegt ze, was er een van aantrekken en afstoten. Ze had moeite met de breuk. „Niet slim“, noemt ze de berichten op sociale media. Maar ze was op zoek naar afsluiting. En bovendien: „Ik wist niet dat het verspreiden van die feiten

over hem strafbaar was.“

„Feiten?“, grijpt de rechter in. „Meningen.“ Hij leest enkele van de „kreten“ voor die Nova online plaatste. Dat Julian gevaarlijk was bijvoorbeeld. Dat ze tijdens de seks moest huilen en hij daarop kicke. „Je zou kunnen weten dat iemand op sociale media beledigen, wat door iedereen gelezen wordt, geen goed idee is.“

Dat erkent Nova. Ze wijst erop dat ze in de periode daarvoor tijd had doorgebracht in een ggz-kliniek vanwege een zelfmoordpoging. „Ik was mentaal echt niet oké en niet mezelf.“

Dan kijkt de rechter de zaal in: naar Julian. Hij mag zijn slachtofferverklaring voorlezen. Een jongeman met half lang bruin haar, paarse trui en baggy jeans loopt naar voren met A4-tjes in zijn hand. „Hoi allemaal.

Het slachtoffer schetst een relatie die „heel verliefd“ en „intens“ begon, maar al snel ontspoorde

Ik vind het enorm eng om hier te staan“, zo begint Julian. Hij schetst dat een relatie die „heel verliefd“ en „intens“ begon, al snel ontspoorde vanwege drugsgebruik en mentale problemen van Nova.

Honderden appjes kreeg hij van familie en kennissen naar aanleiding van de onwaarheden die ze over hem postte. „Het was zo naar dat ze het juist in mijn omgeving verspreidde. Elke keer moest ik het uitleggen. Ik kon lange tijd niet over straat en geen biertje doen zonder aangesproken te worden.“ Nog steeds heeft hij dagelijks last van de verhalen die via via het hele land doorgaan. „Sommige bands willen niet eens meer een show met ons doen.“

Julian spreekt de wens uit dat de rechter Nova een contact- en locatieverbod oplegt „voor zo lang als mogelijk“.

Voordat de rechter de officier van justitie het woord geeft, benoemt hij dat Nova een geschiedenis van psychische problemen heeft - waaronder een borderlinestoornis. En dat de reclassering constateert dat zij een gevangenisstraf niet aankan en door een taakstraf „overvraagd“ zou worden. Dat onderschrijft de advocaat van Nova, die zich wel achter het opleggen van een contactverbod schaaft.

De officier kijkt er anders tegenaan. Zij wijst erop dat de uitvoering van een taakstraf over negen maanden verspreid kan worden. Naast een contactverbod eist ze daarom een taakstraf van tachtig uur, waarvan zestig uur voorwaardelijk.

Het oordeel

De rechter doet direct uitspraak. „Ik heb met jullie allebei te doen“, zegt hij. „Het gebeurt soms dat mensen bij elkaar komen en dat geen goed idee is.“ Er vervolgden een punt achter zetten, kan best lastig zijn, zo vervolgt de rechter. Maar hoe moeilijk het ook is, benadrukt hij, de grens van de ander moet gerespecteerd worden.

De rechter buigt zich over de ten laste gelegde feiten. De stalking staat volgens hem buiten kijf. Dat geldt ook voor smaad: vanwege het online posten van nare dingen over Julian. Ook het bijten vindt de rechter bewezen. „Dat was niet speels.“ Alleen van dwang is geen sprake. „Ik denk wel dat u meneer heeft willen chanteren door te zeggen dat u uzelf iets zou aandoen“, maar volgens de rechter is dat juridisch gezien geen dwang.

Drie van de vier strafbare feiten zijn dus bewezen. „Waar ik mee zit, is de vraag in hoeverre u strafbaar bent“, zo hint hij op mogelijke ontorekeningsvatbaarheid bij Nova. „Er was iets met u aan de hand en dat is nog steeds zo. Dat verklaart waarom het uit de hand gelopen is.“ Omdat geen onderzoek naar ontorekeningsvatbaarheid is uitgevoerd, kan de rechter dat slechts „met de natte vinger bepalen“.

De rechter vindt „het allerbelangrijkste dat Julian geen last meer van jou heeft - niet direct en niet indirect“. Hij geeft Nova „een hele grote waarschuwing“. De taakstraf van tachtig uur legt hij daarom volledig voorwaardelijk op. Hij koppelt daaraan een contactverbod én een locatieverbod voor de straat waar Julian woont, voor de duur van twee jaar.

INTERVIEW **SMADAR BEN-NATAN** JURIST

'Israël ziet Palestijnse kinderen als politiek en demografisch gevaar'

De Israëlische jurist Smadar Ben-Natan werkte in 2013 al aan een rapport over de mishandeling van Palestijnse kinderen in Israëlische gevangnissen. „De retoriek van Israëlische politici is zó dehumaniserend, en met betrekking tot Gaza genocidaal. Zelfs baby's worden als bedreiging gezien.”

Door **Derk Walters** en **Fitria Jelyta**

In Hebron, op de Westelijke Jordaanoever, voeren in 2021 Israëlische soldaten een 10-jarige Palestijnse jongen af naar een detentiecentrum. FOTO AMER SHALLODI/GETTY IMAGES

AMSTERDAM

De mishandeling van Palestijnse kinderen die in aanraking komen met het militaire detentie-systeem in Israël lijkt „wijdverbreid, systematisch en geïnstitutionaliseerd” te zijn. Save the Children, 2026? Nee: Unicef, 2013. De Israëlische jurist Smadar Ben-Natan werkte dertien jaar geleden al mee aan een rapport van de VN-kinderechtenorganisatie dat in grote lijnen dezelfde vaststellingen deed als Save the Children nu.

Naar aanleiding van het NRC-artikel van 9 april over de marteling, het seksueel misbruik en de uithongering van

Palestijnse kinderen in Israëlische gevangnissen stelde D66 Kamervragen aan minister Sjoerd Sjoerdsma (Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, D66). Kamerleden Hanneke van der Werf en Mpanzu Bamega dringen hierin onder meer aan op toegang van het Rode Kruis en advocaten tot de minderjarige gevangenen.

Een door de Partij voor de Dieren ingediende motie over onbelemmerde toegang van het Rode Kruis tot Israëlische detentiecentra werd aangenomen. Niet alle Kamerleden waren van de misstanden overtuigd: zo stelde eenpittert Mona Keijzer, die ook tegen de PvdD-motie stemde, op X dat D66 antisemitisme in Nederland „een extra zetje” geeft door een „rammelend onderzoek” te gebruiken.

„Vanwege mogelijke toekomstige dreiging worden Palestijnse kinderen door Israël nu al als doelwit gezien

De feiten over kindermishandeling kunnen „op geen enkele manier bevestigd worden”, zegt Ben-Natan per videoverbinding vanaf de Amerikaanse westkust, waar ze aan de Universiteit van Oregon werkt. „Tal van internationale en Israëlische mensenrechtenorganisaties hebben het vastgesteld. En tegenwoordig blijkt het ook uit de veranderingen en het gewichtsverlies die vrijgelaten kinderen, net als volwassenen, tonen.”

Verantwoordelijkheid ontlopen
Ben-Natan, tevens bestuurslid van de Israëlische mensenrechtenorganisaties B'Tselem en Parents Against Child Detention, stelt vast dat Israël er alles aan doet om de verantwoordelijkheid te ontlopen. Ze geeft het voorbeeld van

men- en volwassen - gevangene die aanvallen werden door bewakers en daarbij verwondingen aan zijn anus opliep, vermoedelijk door penetratie met een scherp voorwerp. „In dit overduidelijke geval van misbruik werd er weliswaar een onderzoek ingesteld en werden de aanvallers aangeklaagd, maar vervolgens werd de zaak gesloten.”

Tegelijkertijd, stelt ze vast, worden de beulen in de Israëlische samenleving als helden onthaald. „Ze verschijnen gemaskerd in nieuwsvuizendingen, waar ze trots vertellen wat ze met gevangenen doen. De boodschap is dat een echte patriot gevangenen mishandelt.” Dat paradoxale patroon van toedekken en toelichten ziet Ben-Natan ook terugkomen in de media-aandacht in Israël voor kritische rapporten van

mensenrechtenorganisaties: die is nihil.

Het verbaasde Ben-Natan niet zozeer dat de kindermishandeling in gevangnissen sinds 7 oktober 2023 - de dag waarop de Palestijnse militante organisatie Hamas een grootschalige aanslag in Israël pleegde - sterk toenam. „Want dat patroon was eerder al bij volwassen gevangenen gebleken, en het gevangenisregime maakt geen onderscheid tussen kinderen en volwassenen.”

Israël, zegt de jurist, ziet kinderen als een „gewelddadig, politiek en demografisch” gevaar. „De retoriek van Israëlische politici is zó dehumaniserend, en met betrekking tot Gaza genocidaal. Zelfs baby's worden als bedreiging gezien. Israël beperkte tijdens de hongersnood in Gaza de invoer van babyvoeding.”

Dat beleid hangt samen met de gedachte dat Palestijnse kinderen een demografische bedreiging zouden vormen, aldus Ben-Natan. „Nu zijn ze nog jong, maar ze groeien op. Vanwege mogelijke toekomstige dreiging worden ze nu al als doelwit gezien. Ze worden midden in de nacht gearresteerd, wat een hevige schok veroorzaakt. Ze worden in slechte omstandigheden vastgehouden. Er wordt tegen hen geschreeuwd. Vergeet niet dat kinderen kwetsbaarder zijn dan volwassenen.”

Het wetenschappelijk onderzoek achter het VN-Kinderechtenverdrag stelt vast dat de mentale en cognitieve ontwikkeling van jongeren pas op hun 24e voltooid is. Ben-Natan: „Kinderen nemen risico's, doen soms domme dingen. Precies om die reden moeten ze niet als volwassenen berecht worden. Het verdrag stelt heel duidelijk dat de opsluiting van kinderen alleen een laatste redmiddel kan zijn.”

Palestijnen hebben het recht om zich tegen de bezetting te verzetten. Veel vergripen waarvoor kinderen opgepakt worden, vallen te billijken onder het internationaal recht. Desondanks, zegt Ben-Natan, zijn er situaties waarin Palestijnse kinderen terecht opgepakt worden, bijvoorbeeld als ze burgers in gevaar hebben gebracht. „Maar niet in deze aantallen, niet voor deze duur, en niet zonder aanklacht.”

Sinds 2009 hoort Ben-Natan al beklagen van het Israëlische leger en het ministerie van Buitenlandse Zaken dat de situatie van Palestijnse kinderen in Israëlische gevangnissen verbeterd zou worden. „In het verkopen van de verbeteringen is een hoop moeite in gestoken, niet in de verbeteringen zelf. Ze zijn zogenaamd met hun lot begaan. Het zijn allemaal praatjes. Cosmetische veranderingen.”

Na het Unicef-rapport van 2013 beklagden de Israëlische autoriteiten onder meer de nachtelijke arrestaties te verminderen en kinderen in hun eigen taal te verhoren. Maar twee jaar later

Cv
Smadar
Ben-Natan (1970)

1996-2016
Advocaat in Israël

2016-nu
Bestuurslid van de mensenrechtenorganisaties B'Tselem en Parents Against Child Detention

2020
Gepromoveerd aan de Universiteit van Tel Aviv op Israëlische militaire rechtbanken

2020-2024
Onderzoeker aan de Universiteit van Washington, in Seattle

2024-nu
Universitair docent aan de Universiteit van Oregon, in Eugene

concludeerde Unicef dat de mishandeling van kinderen amper afgenomen was. Sinds 7 oktober 2023 is de taal ten aanzien van Palestijnen sterk veranderd: een minister als de ultra-rechtse Itamar Ben-Gvir (Nationale Veiligheid) wil de situatie van gevangenen juist verslechteren, als afschrikmiddel.

Geen normaal leven

Israël brengt Palestijnse gevangenen, en dus ook kinderen, tegenwoordig naar gevangnissen binnen Israël. Wie als 'onwettige strijder' aangemerkt wordt, belandt sinds 7 oktober in een Guantánamo-achtige situatie waarin alle rechten opgeschort zijn en waarin de gevangenen onderworpen worden aan uithongering, geweld en overvolle cellen. Toegang tot een advocaat kan tot een half jaar uitgesteld worden. Twee jaar geleden constateerden drie Israëlische mensenrechtenorganisaties al dat deze Palestijnse gevangenen in feite permanent in een isoleer cel zetten, zonder enig contact met de buitenwereld.

Joods-Israëlische ouders en verdedigers zitten in hetzelfde gevangenisstelsel, maar in andere gebouwen of afdelingen. Voor hen geldt dit allemaal niet. Iemands etniciteit bepaalt welk gevangenisregime hij of zij krijgt, zegt Ben-Natan. „Voor Palestijnen is er een parallelle, alternatieve rechtsstaat. Dat zou je apartheid kunnen noemen.”

VERKIEZINGEN

Oud-premiers Bennett en Lapid trekken samen op

Bennett en Lapid doen samen mee met de komende Israëlische verkiezingen. Zo hopen ze Netanyahu te verslaan.

Boris Bouwman
AMSTERDAM

De Israëlische oud-premiers Naftali Bennett en Yair Lapid doen met een gezamenlijke lijst, 'Samen', mee aan de Israëlische parlementsverkiezingen van 27 oktober. Zo hopen ze de Israëlische premier Benjamin Netanyahu, die met zijn Likud-partij sinds 2009 bijna onafgebroken aan de macht is, te verslaan.

Tussen 2021 en 2022 zaten Bennett en Lapid al samen in een brede coalitie. De Arabische partij Ra'am nam toen voor het eerst deel aan een kabinet. Leden van Netanyahu's partij stippen die samenwerking uit het verleden aan om het tweetal in diskrediet te brengen.

Ditmaal zegt Bennett, een zelfverklaard rechts-liberale zionist die de nieuwe lijst aanvoert, alleen een beroep te doen op zionistische

partijen, en dus niet Arabische politici. Hij riep de partijvoorzitter van de Yashar-partij, voormalig generaal Gadi Eisenkot, zondagavond op om zich aan te sluiten.

Bennett en Lapid vinden onder meer dat Netanyahu harder moet optreden tegen ultraorthodoxe Joden die dienstplicht weigeren. Vorig jaar oordeelde het Israëlische Hooggerechtshof dat de overheid vrijstelling voor de haredim niet langer mag gedogen. Weinig ultraorthodoxe mannen melden zich echter bij de kazerne. Intussen komt de krijgsmacht, die genocidaal geweld toepast in Gaza en oorlogen voert tegen de Libanese strijdgroep Hezbollah en Iran, duizenden manschappen tekort.

Bennetts partij Nieuw Rechts kwam in een recente peiling van dagblad *Maariv* uit op 24 zetels, evenveel als Netanyahu's Likud-partij, die momenteel 32 van de 120 zetels inneemt in de Knesset. Lapid's centrumpartij Yesh Atid (Er is een Toekomst) stond virtueel op 7 zetels. De gezamenlijke lijst blijkt op basis van een peiling van *The Jerusalem Post* minder populair bij kiezers: de twee partijen zouden samen vier zetels minder behalen.

Advertentie

BijzondereZaken.nl

Zoek & vind alle zaken die bijzonder zijn!

Zaken & Transacties

CURSUS DAYTRADEN GROEPS-CURSUS 675-
2e persoon half geld ex btw

Originele reacties cursisten

■ **Kom met de trein**
Ik kom lekker met de trein. Je weet nooit of er nog een borrel wordt gedronken. Tot vrijdag!

■ **Ochtendwinst**
Handel elke dag van 08.00-09.30 en haal tussen de 250 en 800 euro uit de markt.

Cursusdata vd Valk Bruukelen: vrijdag 12 juni en 26 juni
Aanmelden: 010 519 21 15 of robwessels.nl

WWW.ROBWESSELS.NL 010 519 21 15
Let op! U kunt snel winst boeken maar net zo snel verliezen!

Advertentie? Zandline Media - info@zandlinemedia.nl - Telefoon 010 - 436 91 24

DEFENSIE

Militaire uitgaven Europa stijgen snel als gevolg van Russische dreiging

De wereldwijde uitgaven aan wapensystemen blijven fors toenemen. Vooral in Europa stijgen de militaire uitgaven snel.

Rob Schoof

AMSTERDAM

De uitgaven aan wapensystemen in Europese landen zijn in 2025 met 14 procent gestegen ten opzichte het jaar ervoor. Daarmee ging Europa ruimschoots aan kop in de aanhoudende wereldwijde wapenwedloop. De forse stijging van de Europese wapenuitgaven laat zich vooral verklaren door de grootschalige herbewapeningsoperatie van de Europese NAVO-landen in antwoord op de toenemende dreiging vanuit Rusland.

De cijfers over de wereldwijde defensie-uitgaven worden jaarlijks verzameld door het Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI). Volgens het Zweedse instituut gaven de Europese landen vorig jaar gezamenlijk 864 miljard dollar (omgerekend zo'n 738 miljard euro) uit aan wapens en munitie. In de hele wereld werd 2.887 miljard dollar (2.475 miljard euro) gependeed. Daarmee gingen de militaire uitgaven wereldwijd met bijna 3 procent omhoog. Voor het elfde achtereenvolgende jaar zag het SIPRI een stijging van de uitgaven.

Die komt niet alleen op het conto van Europa; wereldwijd geven landen meer uit aan grootschalige

bewapeningsprogramma's in reactie op „nog een jaar van oorlogen, onzekerheid en geopolitieke onrust“, stelt SIPRI-onderzoeker Xiao Liang in een toelichting op de jaarcijfers. „Gezien de huidige crises en de lange-termijndoelstellingen van veel landen voor militaire uitgaven zal deze groei waarschijnlijk aanhouden in 2026 en daarna.“

NAVO-landen boven 2 procent

De 29 NAVO-landen in Europa betaalden vorig jaar gezamenlijk 559 miljard dollar (477 miljard euro) aan militaire middelen. Van die landen zaten er 22 ten minste op 2 procent van hun bruto binnenlands product (bbp). In Duitsland - inmiddels 's werelds nummer vier als het gaat om militaire uitgaven - stegen de kosten met 24 procent, tot 114 miljard dollar. Dat komt overeen met 2,3 procent van het bbp, waarmee de Duitsers voor het eerst sinds 1990 boven de 2 procent uitkwamen.

De uitgaven van de Europese NAVO-leden stegen vorig jaar volgens SIPRI-onderzoeker Jade Guibertau Ricard sneller dan op enig moment sinds 1953. Dat weerspiegelt volgens haar het „streven naar Europese zelfstandigheid, gecombineerd met toenemende druk van de Verenigde Staten om de lastenverdeling binnen het

Een wapenbeurs in het Rotterdamse Ahoy, eind vorig jaar, waarbij een gevecht met drones wordt gesimuleerd. FOTO JOOST RUTTEN

bondgenootschap te versterken“.

De Russische oorlog tegen Oekraïne leidde vorig jaar opnieuw tot forse stijgingen van de defensiebudgetten in beide landen, en nieuwe records. De Russische militaire uitgaven stegen met 5,9 procent tot 190 miljard dollar (162 miljard euro), ongeveer 7,5 procent van het bbp. Oekraïne verhoogde zijn uitgaven met 20 procent tot 84,1 miljard dollar (72 miljard euro), ofwel 40 procent van het bbp.

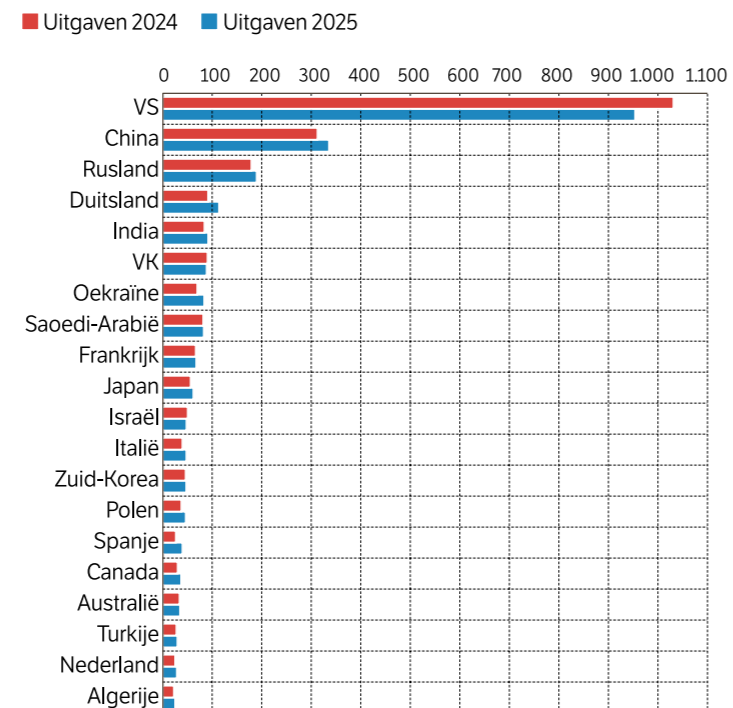
Ook Nederland geeft meer uit

Volgens het SIPRI is het militaire aandeel van de overheidsuitgaven in zowel Rusland als in Oekraïne hoger geweest dan vorig jaar. Het Zweedse instituut voorspelt nog hogere uitgaven in 2026 als de oorlog voortduurt. Oekraïne dat de kosten mede dankzij de EU-lening van 90 miljard euro opnieuw kunnen verhogen, aldus het SIPRI.

Ook in de kleinere Europese landen wordt fors meer geïnvesteerd in defensie, zo blijkt uit de cijfers. Nederland blijft op de negentiende plaats in de wereld, met 28,9 miljard dollar (25 miljard

51 procent van alle wapenuitgaven in de wereld komt voor rekening van de traditionele 'top drie'

Ondanks daling heeft VS nog altijd veruit de hoogste militaire uitgaven
Top-20 landen met de meeste militaire uitgaven, in miljarden dollars

NRC 280426 / FG / Bron: SIPRI

euro), een stijging van 14 procent ten opzichte van 2024. Die uitgaven komen overeen met 2,2 procent van het bbp.

Ruim de helft (51 procent) van alle wapenuitgaven in de wereld komt voor rekening van de traditionele 'top drie' op dit gebied: de Verenigde Staten, China en Rusland. Opvallend is dat de Amerikaanse defensie-uitgaven vorig jaar daalden met 7,5 procent, tot 954 miljard dollar. Dat is volgens het SIPRI volledig toe te schrijven aan de beslissing van de regering van president Donald Trump om geen militaire steun meer te verlenen aan Oekraïne.

De VS verhoogden vorig jaar wel de investeringen in zowel nucleaire als conventionele wapensystemen, voornamelijk met het oog op de strijd met China om de hegemonie op het wereldtoneel. De daling van de Amerikaanse militaire uitgaven is volgens het SIPRI dan ook van korte duur, omdat het Congres al een begroting voor 2026 heeft goedgekeurd van ruim 1.000 miljard dollar (854 miljard euro), terwijl Trump de uitgaven in 2027 wil laten oplopen naar 1.500 miljard dollar.

REPORTAGE MIJNWERKERSPROTEST

Sympathie voor hongerstaking van Turkse mijnwerkers en protestmars

Ruim honderd mijnwerkers marcheerden naar Ankara om achterstallig loon op te eisen. Maandag troffen ze de oproerpolitie.

Suzan Yücel

ANKARA

Mannen in knalgele helmen en hesjes staan op een zonnige lentedag bij het Kurtuluspark in het hart van de Turkse hoofdstad Ankara, omgeven door politiebarrières. De betogers - werknemers van het mijnbedrijf Doruk Madencilik - protesteren om hun achterstallige lonen en vergoedingen op te eisen. Ze willen ook dat hun cao-rechten worden gerespecteerd.

Op zondagmiddag is de sfeer rond de trappen van het park opvallend ontspannen, al blijft de boodschap van de demonstranten strijdbaar. Maandag wordt de stemming grimmiger.

Sinan Kocak (43) is een van de demonstranten. Hij woont met zijn gezin in Beypazari, nabij Ankara, en werkt al zestien jaar ondergronds. Negentien dagen voordat hij met pensioen zou gaan, werd hij ontslagen. Daardoor verloor hij ook zijn recht op pensioen. „Als ik nu stop, waar zijn mijn versleten longen en mijn kapotte lichaam dan voor geweest?“ vraagt hij zich hardop af, terwijl hij op een trap zit.

'Nog hongeriger en nog naakter'

Twee weken geleden begonnen 110 mijnwerkers vanuit de provincie Eskisehir aan een mars naar Ankara om hun eisen rechtstreeks bij de overheid neer te leggen. Over de tocht van ruim tweehonderd kilometer deden ze acht dagen. Sinds hun aankomst zijn ze in hongerstaking gegaan. Foto's en video's van de actie worden veel gedeeld op sociale media. Daarop zijn mijnwerkers te zien met ontblote bovenlichamen waarop met stift leuzen zijn geschreven, zoals „Artık daha ac ve ciplagiz“ („We zijn nu nog hongeriger en nog naakter“).

Hoewel sommige mijnwerkers de hongerstaking om gezondheidsredenen inmiddels hebben beëindigd, houden veertig mannen vol. „Overdag protesteren we hier, 's nachts slapen we op verschillende plekken die door sympathisanten of gemeenten beschikbaar worden gesteld, omdat we hier niet mogen blijven“, zegt Kocak.

Mijnrampen

Turkse mijnen hebben al langer de reputatie onveilig te zijn dan die in veel andere landen. In 2014 kwamen 301 mijnwerkers om bij een ramp in een kolenmijn in Soma, in het westen van het land. Het was de dodelijkste mijnramp in de moderne Turkse geschiedenis en staat in het collectieve geheugen gegrift. In 2022 kwamen 41 mensen om bij een gasexplosie in een kolenmijn in Amasra.

Hoewel de mijnbouw maar een klein deel van de Turkse economie uitmaakt, speelt steenkool nog altijd een belangrijke rol in de energievoorziening. Kolen leveren ongeveer een derde van de Turkse elektriciteitsproductie en zijn daarmee de belangrijkste energiebron voor stroom.

In 2022 kwam de mijnen van de nu

Mijnwerkers betogen maandag bij het ministerie van Energie in de Turkse hoofdstad Ankara.

FOTO'S ADEM ALTAN/AFP

stakende arbeiders in handen van Yıldızlar SSS Holding. „Toen begon onze ellende pas echt“, zegt Kocak. „De eerste maand betaalde het bedrijf ons loon nog op tijd. Maar daarna nooit meer.“ Volgens hem hebben veel mijnwerkers zich in schulden gestoken om hun gezin te onderhouden, waardoor sommigen er langzaam onderdoer gaan.

Oppositiepartijen en vakbonden plaatsen de kwestie in een breder patroon. Volgens hem zijn grote Turkse holdings, waaronder Yıldızlar SSS Holding, de afgelopen jaren sterk gegroeid door privatiseringen en opdrachten van de staat. Daardoor kregen ze een belangrijke positie in sectoren als energie en mijnbouw. Ook de overdracht van deze mijnen aan Yıldızlar in 2022 zien zij in dat licht. Daarom eisen de vakbonden onder meer dat Turkse mijnen weer genationaliseerd worden, zoals voor 2022 het geval was.

Symbool arbeidersklasse

Onder de bevolking is er sympathie voor de mijnwerkers. In Turkije staan zij symbool voor de arbeidersklasse die zwaar en gevaarlijk werk verricht tegen relatief lage lonen. Velen herinneren zich dat mijnwerkers na de verwoestende aardbeving in Oost-Turkije

Mijnbouw is een klein deel van Turkse economie. Maar kolen zijn de belangrijkste energiebron voor stroom

in 2023, waarbij meer dan 50.000 mensen omkwamen, meteen te hulp schoten, getraind om mensen uit benarde situaties te redden. Dat verklaart ook waarom ze gesteund werden tijdens hun tocht naar het ministerie.

Het ministerie van Arbeid en Sociale Zekerheid liet zondag weten dat een deel van de achterstallige lonen was uitbetaald en dat de rest in de week erna zou volgen. Voor de mijnwerkers was dat echter niet voldoende. Op maandagmiddag waagden ze een nieuwe poging om naar het Ministerie van Energie en Natuurlijke Hulpbronnen te gaan. Daar wilden ze in gesprek gaan met de minister.

Op maandag riep de vakbondsleider voor aanwezige camera's het Turkse volk op om samen met de mijnwerkers bij het kantoor van Yıldızlar SSS Holding te protesteren, omdat de holdingeigenaren volgens de vakbond meer bescherming van de staat genieten dan de mijnwerkers. De vakbondsleider werd gearresteerd en meegenomen, maar voor de aanwezige mijnwerkers veranderde dat weinig. Hoewel een grote politiemacht ze tegenhield en van dichtbij pepperspray inzette, hielden ze vast aan het protest. Enkele mijnwerkers spraken de agenten emotioneel aan. Ook Kocak blijft ondanks het ingrijpen van de politie staan. „Pas als onze rechten volledig zijn betaald, vertrekken we hier.“

De windturbinebouwer van Vestas in Daimiel in Spanje. De Spaanse elektriciteitsmix bestaat nu voor 42 procent uit wind en zon tegenover een Europees gemiddelde van 30 procent. FOTO FACTORY VESTAS

ENERGIETRANSITIE

Dankzij zon en wind kan Spanje opstaan tegen Donald Trump

Duurzame energie levert Spanje niet alleen economische maar ook politieke speelruimte op. De hoge prijzen voor fossiele brandstoffen deren het land relatief weinig. Op een dorre vlakte bouwt het land aan de toekomst.

Laura Bergshoeff

DAIMIEL

Zwarte rollen 'plakband' die groter zijn dan mensen worden uitgerold door een draaiende metalen machine. Gigantische rotoren schitteren onder de tl-lampen. Aan de fabriekshallen lijkt geen einde te komen. Alles in deze fabriek

van windturbinebouwer Vestas in Spanje, waar ze de bladen maken, is duizelingwekkend groot.

De fabriek staat midden in een dorre vlakte in de Spaanse gemeente Daimiel, provincie Ciudad Real. 33.000 vierkant meter oppervlakte. Drie witte, strakke betonnen gebouwen. Een 'achtertuin' die doet denken aan een vliegveld, maar in plaats van geparkeerde vliegtuigen liggen er op het asfalt windturbinebladen van 80 meter lang. Ter vergelijking: een Boeing 737 is zo'n 40 meter lang.

Aan de vooravond van een driedaags congres van brancheorganisatie WindEurope in Madrid, krijgt een groep journalisten een rondleiding op het complex. Dat de conferentie, en dus dit bezoek, in Spanje plaatsvindt, is geen toeval. Spanje heeft de laatste jaren sprongen gemaakt met de energietransitie, vooral sinds de energiecrisis in 2022 nadat Rusland Oekraïne binnenviel. De Spaanse elektriciteitsmix bestaat nu voor 42 procent uit wind en zon tegenover een Europees gemiddelde van 30 procent, becijferde denktank Ember. Met kernenergie en water-

kracht meegerekend gaat het om 75 procent groene opwekking. De overige 25 procent komt uit fossiele bronnen.

De elektriciteitsopwekking uit zon en wind op eigen land is niet alleen goed voor het klimaat - Spanjaarden weten alles van droogte, bosbranden overstromingen en hittegolven. Het maakt Spanje ook minder kwetsbaar voor de stijgende prijzen van fossiele brandstoffen als gevolg van de oorlog in Iran.

De elektriciteitsprijs wordt bepaald door de duurste producent die nodig is om aan de totale elektriciteitsvraag te voldoen. De laatste megawattuur die wordt toegevoegd aan het totale aanbod zet zo de prijs voor alle eerdere aanbieders. Die zogeheten *price setter* kan een gasgestookte centrale met hoge marginale kosten zijn of een wind- of zonnepark met vrijwel geen marginale kosten.

In Spanje is steeds vaker dat laatste het geval. „Daarom lag de groothandelsprijs voor elektriciteit in Spanje in de eerste helft van 2025 gemiddeld 32 procent lager dan het EU-gemiddelde”, schrijft Ember.

Overigens gaat dit alleen over elektriciteitsverbruik en niet over de totale energievraag. Transport en industriële processen zijn nog lang niet allemaal geëlektrificeerd.

Dat Spanje goedkope stroom heeft, betekent niet dat Spanjaarden hun energierekening als goedkoop ervaren. Sterker nog, in een studie die vorige week verscheen in vakblad *Energy Policy* staat juist dat energiearmoede in Spanje een bedreigend groter probleem is dan in Nederland. De uiteindelijke energiekosten hangen van meer af dan de manier waarop elektriciteit wordt opgewekt. Ook belastingen, bijvoorbeeld, spelen een rol.

„In Spanje zijn meer huishoudens die moeite hebben hun woning voldoende te verwarmen, terwijl er ook meer huishoudens zijn met problemen bij het betalen van hun energierekening”, zegt Machiel Mulder, hoogleraar energie-economie aan de Rijksuniversiteit Groningen en een van de auteurs van de studie. Maar hoe dan ook; de energiearmoede was ook toegenomen zonder al die schone elektriciteit. Het feit dat Spanje minder last heeft

Vorig jaar had Spanje in totaal 800 uren waarop de stroomprijs nul euro was

In de Vestas-fabriek klinkt Spaanse reggaeton uit de radio, gemixt met piepjes en gezoem uit de machines. FOTO CLAUDIA PAPARELLI

van het duurder worden van fossiele brandstoffen, levert niet alleen economisch, maar ook politiek speelruimte op. Zo „kan Spanje opstaan tegen Donald Trump”, zei Jan Vos, voorzitter van de Nederlandse branchevereniging voor windenergie NedZero, op de conferentie. „Nederland is daarentegen terecht bang dat Donald Trump stopt met het exporteren van vloeibaar gas.”

Spaanse reggaeton

Wie weleens naast een windturbine heeft gestaan, weet hoe imposant ze zijn. De nieuwe modellen van het Deense Vestas (37.000 medewerkers) zijn 225 meter hoog, 40 meter hoger dan de Euromast in Rotterdam. De offshore-varianten zijn zelfs hoger dan 260 meter. Een grote turbine levert op jaarbasis genoeg op voor ruim tienduizend Europese huishoudens.

In de fabriek klinkt een mix van Spaanse reggaeton uit de radio (voor de concentratie) en piepjes en gezoem uit machines. De geur doet denken aan die van nieuwe auto's. Achter hekken bewegen machines heen en weer. Die machines worden bestuurd door medewerkers via een computerscherm buiten de hekken.

Even verderop maken fabrieksmeeuwerkers een van de 80 meter lange, zwarte tafels schoon. Die tafels hebben de vorm van windturbinebladen. In deze mallen leggen ze later dunne laagjes wit glasvezel op elkaar. Zwarte koolstofstrippen bieden versteviging. Het resultaat vormt een onder- of bovenhelft van een turbineblad.

Pfff...Pfff... Vanuit een groot metaal vat loopt een gele buis naar de mal. Onder hoge druk en in een vacuümzak spuit het infuus kunsthar tussen de lagen glasvezel. Zodra het mengsel is uitgehard, worden de twee helften op elkaar gelegd en vastgelijmd. Hier blijkt dat ook Spanje niet helemaal zelfstandig is. Glasvezel moet uit andere Europese landen, China of India komen.

Slecht rendement

Hoewel Spanje in Europa een voorloper is, neemt het aantal windturbines er niet zo hard toe als het land zou willen. Dat is een keerzijde van de goedkope hernieuwbare elektriciteit. Op de WindEurope-conferentie laat Juan Virgilio Marquez Lopez, baas van de Spanish Wind Energy Association, op zijn telefoon zien dat die dag de elektriciteitsprijs op de spotmarkt (de korte termijnmarkt) 0 euro per kuub gas is. Dat komt dus door het goedkope aanbod van hernieuwbare energie.

Pas later in de avond stigt die weer richting de 90 euro. Vorig jaar had Spanje in totaal 800 uren waarop de prijs nul euro was, zegt hij. Het slechte rendement maakt investeringen in

nieuwe projecten minder interessant.

Daarnaast gaan (milieu)vergunningen voor de bouw van nieuwe windparken of het moderniseren van nieuwe parken moeizaam, net als in de rest van Europa.

Ook Spanje wil meer windturbines, ondanks al zijn zonnuren. Voor de stabiliteit van het stroomnet is het belangrijk om een gebalanceerde mix te hebben tussen verschillende bronnen. In een land dat vooral zonnepanelen heeft, schommelt de duurzame elektriciteitsproductie mee met de zon. Dat maakt het lastiger om het stroomnet te balanceren. En het zorgt voor sterk schommelende prijzen, hoewel die prijzen voor het algemeen lager zijn.

Een manier om de elektriciteitsprijzen iets omhoog te krijgen en het investeringsklimaat voor nieuwe windparken te verbeteren, is het stimuleren van de elektriciteitsvraag vanuit de industrie. En het zou helpen als landen als Spanje hun goedkope elektriciteit kunnen exporteren naar andere landen in Europa; dat ze hun goedkope stroom kunnen delen. Maar nu zijn vooral Spanje en Portugal door hun ligging achter de Pyreneeën met slechts enkele verbindingen tussen Spanje en Frankrijk verbonden met de rest van Europa. Het versterken en uitbreiden van de kabels tussen Europese landen, iets dat de Europese Commissie zich voor heel Europa ten doel heeft gesteld, moet daar verandering in brengen.

Strepen en punten

In de Vestasfabriek is het groepje journalisten inmiddels door naar de hal waarin de afwerking en de kwaliteitscontrole plaatsvindt. In deze laatste stap kunnen klanten kiezen hoe de bladen eruit komen te zien. Landen kunnen er bijvoorbeeld voor kiezen om hun windturbines te voorzien van rode strepen, handig in de buurt van luchthavens, of scherpe punten die de geluidsoverlast verminderen.

Door naar de achtertuin van Vestas. Tientallen bladen liggen klaar op het asfalt. De totale productie van de bladen duurt ongeveer vier weken. Hoeveel ze kosten, willen ze bij Vestas niet zeggen.

Uiteindelijk moeten de bladen (met een gewicht van ongeveer 19 ton) in hun geheel de snelweg op. Het kost een kraan en een team aan technici om ze veilig achter een vrachtwagen te rijden met wielen onder het blad. De ronde bij de fabriek moest worden verbouwd, zegt een medewerker. „De bladen worden groter en groter.”

Daarna rollen ze honderden kilometers achter de chauffeur aan zuidwaarts naar de havens van Motril of Carboneras. Van daaruit gaan ze de hele wereld over.

Een grote turbine levert op jaarbasis genoeg op voor ruim tienduizend Europese huishoudens

FARMACEUT

Multinational India wil Organon voor ruim 10 miljard

Het gehaaide Indiase Sun Pharma haalt het ene na het andere bedrijf binnen. Zo ook het van oorsprong Nederlandse Organon.

Van de Indiase farmabedrijven is Sun Pharma, met een marktwaarde van 44 miljard dollar, mogelijk de meest gehaaide. De inmiddels 70-jarige oprichter en topman Dilip Shanghvi begon 43 jaar geleden als kleine medicijnhandelaar in Kolkata en hengelde het ene na andere bedrijf binnen.

Koen Marée

AMSTERDAM

Het van oorsprong Nederlandse farmabedrijf Organon staat op het punt om overgenomen te worden door het Indiase Sun Pharma. De multinational heeft zo'n 12 miljard dollar (ruim 10 miljard euro) over voor Organon, dat gespecialiseerd is in geneesmiddelen voor vrouwen. Als de overname goedgekeurd wordt door de toezichhouders van Organon, betreft het een van de grootste buitenlandse overnames door een Indiaas bedrijf ooit.

Organon groeide begin vorige eeuw uit tot medicijnfabrikant toen bleek dat bijproducten van dieren medisch nuttige stoffen bevatten. Het bedrijf haalde onder meer insuline uit de organen van varkens en runderen. Na tientallen jaren onder de vlag van AkzoNobel kwam het bedrijf in 2007 in Amerikaanse handen. In 2021 besloot eigenaar MSD Organon weer te zelfstandig.

De productielocatie in Oss bleef al die tijd bestaan. Begin dit jaar werkten er zo'n 1.300 mensen. Tegenwoordig richt Organon zich onder meer op anticonceptiemiddelen, vruchtbaarheidsbehandelingen en medicijnen om symptomen van de menopauze te verlichten. Sun Pharma ziet in het bedrijf een „complementaire aanvulling” op de eigen portefeuille, die nu onder meer bestaat uit huid- en oogmedicatie. Ook is het volgens Kirti Ganorkar, algemeen directeur van Sun, „een logische stap” in het versterken van de wereldwijde positie.

De overname past binnen een Indiase trend. Voorheen richtten farmabedrijven in het land zich vooral op generieke geneesmiddelen; goedkopere, maar gelijkwaardige alternatieven voor merkmedicijnen waarvan het patent verlopen is. Die aandacht verschuift nu naar meer specialistische en vernieuwende medicatie. Daarvoor kijken Indiase farmabedrijven vooral naar buitenlandse overnames, schrijft het Indiase zakenplatform *Mint*.

Illegale verkooppraktijken

Met Organon haalt Sun Pharma een bedrijf binnen dat aandacht behoeft. Al voor de verzelfstandiging ging het minder. In 2020 zag het een aantal patenten voor anticonceptiemiddelen verlopen, waarop concurrentie toenam. Een oriëntatie op andere en nieuwe medicijnen voor vrouwen leverde tot nu nog geen omzetgroei op, afgelopen jaar daalde deze zelfs met 3 procent naar 6,2 miljard dollar.

Daar kwam ook nog eens een af-faire overheen rond illegale verkooppraktijken van anticonceptiemiddel Nexplanon. Vanwege het gesjoemel vertrok topman Kevin Ali eind oktober per direct.

Met Organon haalt Sun Pharma een bedrijf binnen dat aandacht behoeft

Op de Amerikaanse beurs belandde Organon in diezelfde periode in een vrije val. Van de 37 dollar die beleggers medio 2022 moesten neertellen voor een aandeel was afgelopen maart nog slechts 6 dollar over. Nadat het nieuws over de mogelijke overname door Sun Pharma vrijdag bekend werd, steeg de koers met zo'n 40 procent tot ruim 13 dollar. De overname moet begin 2027 worden afgerond.

Tot de bruidsschat van Organon behoort ook een schuld van 8,6 miljard dollar, maar daar zei cfo Jayashree Sagtagopan van Sun Pharma niet van te schrikken. In een analistengesprek wees ze op de 2,5 miljard dollar die de bedrijven samen jaarlijks in het laatje brengen; goedkopere, maar gelijkwaardige alternatieven voor merkmedicijnen waarvan het patent verlopen is. Die aandacht verschuift nu naar meer specialistische en vernieuwende medicatie. Daarvoor kijken Indiase farmabedrijven vooral naar buitenlandse overnames, schrijft het Indiase zakenplatform *Mint*.

Advertentie

Hoogveld B.V. (in liquidatie), statutair gevestigd te Maastricht. De rekening en verantwoording is vanaf heden gedurende twee maanden voor eenieder ter inzage neergelegd ten kantore van het handelsregister van de Kamer van Koophandel en ten kantore van de vennootschap.

De veriffenaars

3W Holding B.V. en Exploitatie Hoogveld Sittard B.V.

Advertentie

ROBECO
The Investment Engineers

Robeco Institutional Asset Management B.V.
(de "Vennootschap")

De directie van Robeco Institutional Asset Management B.V. maakt hierbij bekend dat het jaarverslag over 2025 van de Vennootschap is verschenen en kosteloos verkrijgbaar is ten kantore van de Vennootschap (Weena 850, 3014 DA Rotterdam) alsmede via www.robeco.com/riam.

De directie

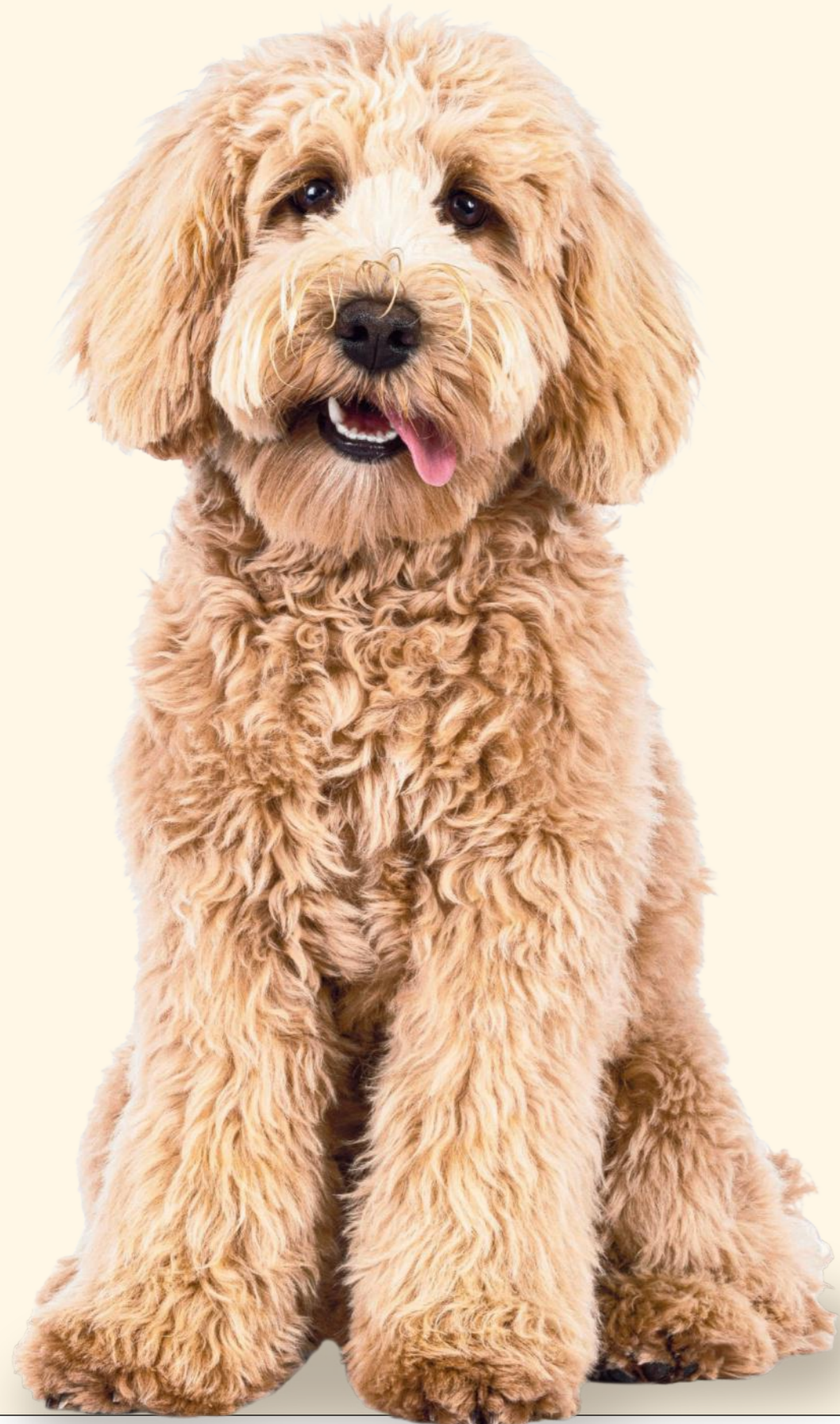
Rotterdam, 28 april 2026

DESIGNERHOND

Schattig?
De labradoodle is
bang en bijterig

Poedelkruisingen zoals labradoodles zijn populair, omdat ze goed in een gezin passen. Maar in de praktijk valt dat tegen. „In onze gedragskliniek zien we buitensporig veel designerhonden.”

Door **Ellen de Bruin**

Honden die een kruising zijn tussen een poedel en een ander soort rashond hebben vaker gedragsproblemen dan hun voorouder-rashonden. Poedelkruisingen zijn angstiger, bijteriger, stressgevoeliger, minder goed te trainen.

Dat blijkt uit een nieuw, groot Brits onderzoek, vorige maand gepubliceerd in *PLoS One*, waarin 9.402 baasjes over hun hond werden ondervraagd. Voor bijna twee derde waren die honden raszuivere poedels, labradors, cockerspaniëls en cavalier-kingcharlesspaniël. Ruim een derde bestond uit poedel-rashondkruisingen: labradoodles, cockapoos en cavapoo's. Designerhonden worden die rashondkruisingen ook wel genoemd, en ze zijn momenteel erg populair.

Onderzoekers van de faculteit Diergeneeskunde in Utrecht publiceerden vorig jaar ook al een artikel over problematisch gedrag bij poedelkruisingen, in *Veterinary Record Case Reports* - heel toevallig! Of misschien is het geen toeval. Gedragsproblemen lijken regelmatig voor te komen bij poedelkruisingen.

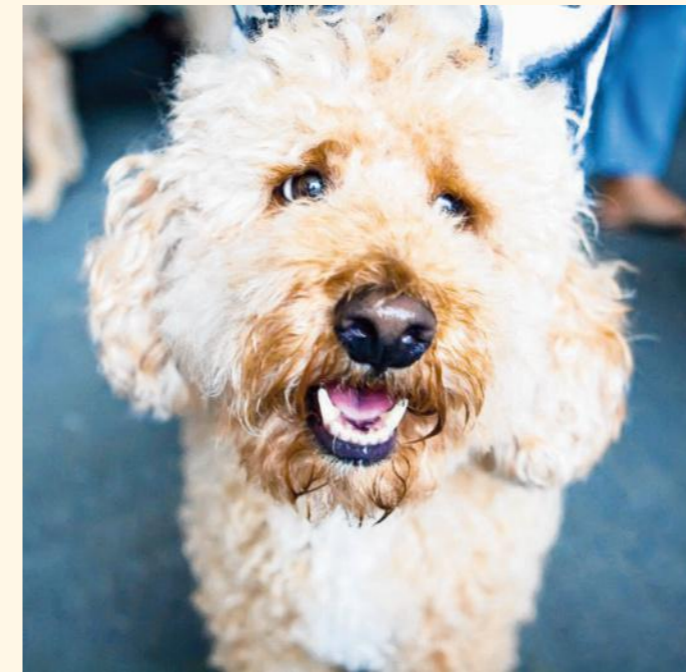
„In onze gedragskliniek zien we buitensporig veel designerhonden”, zegt universitair docent en hondentherapeut Ineke van Herwijnen van de Universiteit Utrecht, een van de auteurs. „Ik denk dat 10 tot 20 procent van de honden die we hier krijgen poedelkruisingen zijn. En wij zien alleen het topje van de ijsberg.” Alleen de ergste problemen met honden van de meest betrokken baasjes, die geld en tijd in hun dier willen en kunnen steken. „Maar veel mensen beginnen eraan omdat ze gehoord hebben dat het zulke makkelijke, lieve honden zijn, waarbij je niet veel tijd in de opvoeding hoeft te steken, en die goed in een gezin passen.”

Amper trainbaar

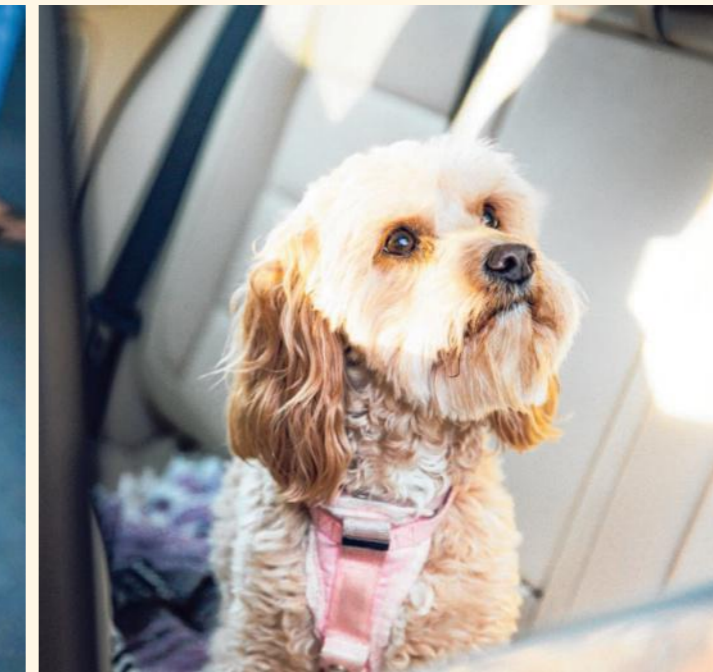
Het artikel van Van Herwijnen en collega's bevat uitgebreide beschrijvingen van de achtergrond, diagnose, behandeling, uitkomst en follow-up van twee honden die wegens problemen naar de gedragskliniek waren doorverwezen. „Zo'n artikel met gevalbeschrijvingen schrijf je”, zegt Van Herwijnen, „omdat je hoopt dat mensen wakker worden en dat er dan breder onderzoek wordt gedaan.”

De beschrijvingen lezen als een akeelige waarschuwing. De baasjes van een één jaar oude labradoodle brachten hun hond naar de gedragskliniek omdat hij steeds zijn bazin beet, prikkelgevoelig en angstig was, en amper trainbaar. En de baasjes van een anderhalf jaar oude cockapoo was verteld dat ze een makkelijk dier in huis haalden voor mensen die nooit eerder een hond hadden gehad, maar in de praktijk bleek het arme dier doodsbang en bijterig, en training hielp niet.

Deze beide honden bleken ook lichamelijke problemen te hebben: de labradoodle had onder meer een heupafwijking, zoals labradors ook relatief vaak hebben, en de cockapoo onder meer terugkerende pijnlijke oortsteking en problemen met vitamine B12-opname. De cockapoo werd uiteindelijk zelfs geëuthanaseerd, tot verdriet van baasjes en behandelaars, omdat verwacht werd dat zijn kwaliteit van leven erg slecht zou blijven. De Britse onderzoekers hadden in een eerdere publicatie al laten zien dat poedelkruisingen niet vaker medische problemen hebben dan hun voorouder-rassen - maar helaas ook niet minder vaak, terwijl mensen dat misschien wel verwachten bij een niet-raszuivere hond.

Van labradoodles en cavapoo's wordt gezegd dat het „makkelijke, lieve honden” zijn. FOTO'S GETTY IMAGES

En gedragsproblemen hebben de designerhonden dus vaker. Cockapoos en cavapoo's hadden in het Britse onderzoek meer gedragsproblemen dan hun beide voorouder-rassen; labradoodles waren weliswaar minder agressief en minder angstig dan poedels, maar wel angstiger, prikkelgevoeliger en minder trainbaar dan labradors.

„Ik denk dat bij ons in de gedragskliniek de cockapoos ook wat minder goed uit de bus komen dan de labradoodles”, zegt Van Herwijnen daarover. „De voorouder-rassen zijn jachthonden, maar labradors zijn wel al wat langer geselecteerd als gezinshond.” Toch ziet ze ook regelmatig labradoodles met gedragsproblemen. „Ik maak me geen zorgen dat het niet klopt dat designerhonden meer gedragsproblemen hebben”, zegt ze. „Het is eerder nog erger.”

Er zijn minstens vier mogelijke oorzaken voor het relatief grote aandeel designerhonden onder de honden met gedragsproblemen. Om te beginnen kan het zijn dat er momenteel gewoon veel poedelkruisingen rondlopen. In Nederland vooral labradoodles, denkt Van Herwijnen. Maar hoeveel designerhonden er precies zijn, is onbekend. Labradoodles en andere poedelkruisingen zijn nog niet als officieel ras erkend; er bestaat geen labradoodle-stamboek. En honden moeten wel gechipt zijn, dat is sinds 2013 verplicht, maar toch is niet elke hond dat. „Een hond kan ongechipt uit het buitenland zijn gehaald, één hond kan in meerdere databases staan, een deel voldoet gewoon niet aan de plicht”, zegt Van Herwijnen. „We zouden er zicht op moeten hebben, maar dat valt in de praktijk tegen.”

Nog niet uitgefokt

Het kan ook zijn dat er een erfelijke basis is voor de gedragsproblemen, bij misschien een deel van de honden. Designerhonden zijn geen uitgekristalliseerd ras. „Als je langer doorkoft met een ras”, zegt Van Herwijnen, „krijg je uiteindelijk meer ziektes en ellende, maar je krijgt ook een gelijkvormiger karakter.” Plotseling opduikende ongewenste eigenschappen zijn er nu nog niet systematisch uitgefokt. „Het merendeel is zo leuk dat we ze in de gedragskliniek niet zien, maar een hond die snel over de kook is, dat opwindingsgedrag, dat bijten, dat is zo moeilijk aanpasbaar. Dat krijg je niet goed geremd. Dan wordt het een hele kluit voor gezin en hond om samen verder te kunnen.”

En veel poedelkruisingen zijn combinaties van jachthondenrassen, zegt Van Herwijnen nog maar eens. „Labradors, poedels, spaniëls: allemaal jachthonden. Daar moet je elke dag twee uur actief mee zijn. Je moet dus ook goed kijken: past dat wel bij je?”

De derde mogelijke oorzaak is dan ook een mismatch tussen hond en baasjes. „Als mensen een hond verwachten die je niet hoeft op te voeden en die meteen goed in een gezin met kinderen past, dan is dat niet reëel.” In het Britse onderzoek bleken de baasjes van designerhonden ook vaker onervaren dan de rashondenbaasjes: de designerhond was vaker hun eerste hond en de baasjes gebruikten vaker sociale media en vrienden als bron van informatie over gedrag en training van de hond, niet-professionele bronnen dus. „Het zijn denk ik vaak jonge mensen die elkaar aansteken”, zegt Van Herwijnen. „Mensen zien zo'n hondje, vinden het leuk en willen het ook. En beginnen dan met verkeerde verwachtingen aan een hond.” Dan kan het een heel verdrietig verhaal worden. „We zien veel gevoelens van schuld en schaamte bij eigenaren van honden die in de gedragskliniek komen: 'ik doe het verkeerd', 'waarom gaat het toch mis?'”

Sommige fokkers

En tot slot: poedelkruisingen zijn nu zo populair dat sommige fokkers misschien vooral op uiterlijk selecteren en minder op gezondheid en gedrag - én een deel van de fokkers zal meer gericht zijn op het geld dat ermee te verdienen valt dan met het welzijn van de honden. „Het kan zijn dat veel puppy's uit situaties komen die minder optimaal zijn als je aan je leven start”, formuleert Van Herwijnen het diplomatiek. „Dat zag je ook in onze gevalbeschrijvingen.”

De moederhond van de cockapoo in het artikel werd meteen weggehaald door de fokker toen de nieuwe baasjes hun pup kwamen bekijken, en het dier kwam ook niet bepaald relaxed over. „Die heeft niet optimaal voor de puppy's kunnen zorgen. Als de moeder rustig kan zogen, de puppy's warm kan houden, hebben die minder stress. Maar je ziet vaker dat als mensen honden fokken voor geld, dat de moederhond dan snel van de puppy's wordt afgehaald, want dan kun je weer met haar doorkruisen.” Maar daar kweek je dus onrustige pups mee.

Er is te weinig toezicht op fokkers, vindt

Van Herwijnen. „Als je morgen wilt beginnen met hondjes fokken, dan kan dat. Dus zoek je een hond, neem dan de tijd om een betrouwbare fokker te vinden, die de hondjes bij zich in huis heeft, die de moederhond in alle rust voor haar pups laat zorgen, en die jou ook kritische vragen stelt.”

Hypoallergeen?
Geen bewijs

Poedelkruisingen zijn niet alleen populair vanwege hun schattige krulharige uiterlijk, maar ook omdat wel wordt gezegd dat ze hypoallergeen zouden zijn: ook mensen die eigenlijk allergisch zijn voor honden zouden een poedelkruising in huis kunnen nemen. Maar er is geen wetenschappelijk bewijs dat er hypoallergene honden (of katten, trouwens) bestaan. Nederlands-Amerikaans onderzoek uit 2012 vond zelfs méér hondenallergenen (de stoffen waar allergische mensen slecht op reageren) in de vacht van zogenaamd hypoallergene honden dan in de vacht van andere honden. Het kan natuurlijk voorkomen dat een specifiek allergisch persoon goed reageert op een specifieke individuele hond, maar evengoed kan iemand een poedelkruising in huis halen en er totaal allergisch op reageren.

Advertentie

BijzondereZaken.nl

Zoek & vind alle zaken die bijzonder zijn!

Contact

Relatiebemiddeling

RELATIEBEMIDDELING

Ook u kunt weer verliefd worden!

mens & relatie

www.mens-en-relatie.nl BEL 088 - 022 19 00

LATE LIEFDE VOOR 60-70 en 80 jarigen

ALERTE RELATIEBEMIDDELING
0613863420 - www.hellasmets.nl

Ze bestaat. Echt.
DPSPartnerSearch.nl distinguished & discreet

VAN SLOBBE
EXCLUSIEVE
PARTNER SEARCH

VANSLOBBEDATING.NL +31 (0)6 5397 54 26

Vind alle aanbieders op één rij!
BijzondereZaken.nl

Weekdeals

GELDIG T/M 3 MEI 2026

Hoge korting!

FEEL FURNITURE

Jouw perfecte plekje in de schaduw

- > Diverse grote parasols in verschillende kleuren
- > Gemakkelijk snel in- en uit te klappen
- > Waterafstotende UV-coating voor extra bescherming
- > Bekijk alle parasols en toebehoren online

ADVIESPRIJS FABRIKANT
149,95
59,95

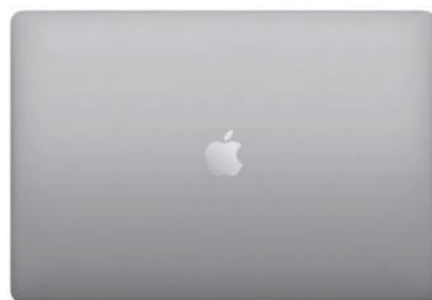
ADVIESPRIJS FABRIKANT
199,95
99,95

ADVIESPRIJS FABRIKANT
399,95
199,95

BEKIJK ALLES VAN FEEL FURNITURE ONLINE

APPLE MacBook Pro

ADVIESPRIJS FABRIKANT
2.799,-
699,-

16 INCH REFURBISHED MODEL

- > 32GB werkgeheugen en ruim 1TB SSD
- > Aluminium behuizing met Intel Core i7 processor
- > Met Touch Bar en Touch ID

SANGEAN Draagbare radio

ADVIESPRIJS FABRIKANT
139,95
69,95

MET DAB+, FM EN BLUETOOTH

- > Ingebouwde herlaadbare accu; tot 36 uur speelduur
- > Akoestisch afgestemde houten behuizing
- > OLED-scherm met achtergrondverlichting

CARS Herenpolo

ADVIESPRIJS FABRIKANT
39,95
24,95

GEMAAKT VAN 100% KATOEN

- > Met een klassieke polokraag en knopen
- > Verkrijgbaar in meerdere kleuren
- > Bekijk meer Cars kleding online

STEEFUL Vogelhuisje

ADVIESPRIJS FABRIKANT
65,-
49,-

GEMAAKT VAN RVS

- > Onderhoudsvrij vogelhuis voor buiten
- > Met een minimalistisch cilinder ontwerp
- > Bekijk meer Steeiful producten online

TEN CATE Leeskussen

ADVIESPRIJS FABRIKANT
149,95
79,95

TER ONDERSTEUNING VAN HET LICHAAM

- > Vulling van vezelbolletjes met latex sticks
- > Geleerde hoes met handig vak aan de zijkant
- > Bekijk meer Ten Cate producten online

VITAPUR Wasrek

ADVIESPRIJS FABRIKANT
149,95
69,95

INKLAPBAAR MODEL

- > Met 2 niveaus en 4 uitklapbare vleugels
- > Met wielvergrendeling voor extra stabiliteit
- > Bekijk meer Vitapur producten online

EREDIVISIE

Champions League voor FC Twente wordt nu wel lastig na 1-1 tegen NEC

Dat Twente (nog) een kleine kans maakt op de Champions League is mede te danken aan trainer John van den Brom.

Roland van Erven

ENSCHEDÉ

John van den Brom schreeuwt en wijst zijn spelers naar voren. Het is de 75ste minuut, FC Twente heeft het bij een 1-1 stand tegen NEC bijzonder lastig. Tjaronn Chery heeft namens de Nijmegenaren zojuist op de lat geschoten, het lijkt een kwestie van tijd voordat NEC op voorsprong komt. Onvrede is op Van den Broms gezicht te zien nadat Twente-spelers zich makkelijk van de bal laten zetten.

Ruim een kwartier later kan de trainer van FC Twente opgelucht ademhalen; het felle en ogenschijnlijk fittere NEC scoort niet meer. FC Twente ook niet. Zodoende eindigt de 'topper', tussen twee teams die zich verrassend na 31 wedstrijden nog steeds kunnen plaatsen voor de Champions League, in 1-1. FC Twente maakt hierdoor nog een kleine kans op daadwerkelijke kwalificatie. Van den Brom is optimistisch. „Er is nog niets beslist, dat had ik ook gezegd als we hadden gewonnen.”

Hoe anders zag de wereld er voor de ervaren trainer ruim een half jaar geleden uit. Een „klotezomer”, had hij nadat 'zijn' Vitesse hem eind vorig seizoen ontsloeg. Van den Brom had de lastige taak op zich genomen de zo goed als failliete Arnhemmers te trainen, deed dat alleraardigst, maar werd door de nieuwe eigenaren, zei hij, „als oud vuil aan de kant geschoven”. Maandenlang zat hij „chagrijnig” thuis.

Een nieuw hoofdstuk in de carrière van Van den Brom (59), kampioen met Anderlecht en succesvol bij AZ, leek opeens niet meer vanzelfsprekend. Totdat Jan Streuer, toen nog technisch directeur in Enschede, begin september belde. Of hij de ontslagen FC Twente-trainer Joseph Oosting wilde opvolgen.

FC Twente stond op dat moment elfde, speelde kleurloos voetbal en scoorde bovendien nauwelijks. Onder Van den Brom moest het plezier terugkeren bij de Enschedeërs. Dat lukte. Voor de winterstop ging zijn aanvallerdere spel nog gepaard met veel gelijke spelen, maar in het kalenderjaar 2026 staan de Enschedeërs op de tweede plaats. Ook door slechte prestaties van Ajax en Feyenoord werd Champions League-voetbal in de Grolsch Veste op eens reëel - het zou de tweede keer in de clubgeschiedenis zijn.

Tactische zet

In de eerste helft tegen NEC laat FC Twente zien daar vol voor te gaan. Geholpen door een oorverdovende vuurwerkshow achter het doel bij vak-P, de harde kern, wint Twente het eerste half uur bijna ieder duel en speelt het verzorgd positieospel. Van den Brom heeft zijn verdediging versterkt met Ramiz Zerrouki - een tactische zet, vergelijkbaar met wat AZ deed in de bekerfinale tegen de Nijmegenaren. NEC, dat die 5-1 nederlaag nog niet te boven lijkt, komt er niet aan te pas.

Illustratief is de 1-0 van FC Twente in de tiende minuut. Na een harde maar faire tackle van rechtsbuiten

Boven: Trainer John van den Brom.
Linksonder: Sondre Ørjassaeter (links) in duel met Deveron Fonville.
Rechtsonder: Noé Lebreton en Bart van Rooij (rechts).
FOTO'S VINCENT JANNINK/ANP

Daan Rots op Noé Lebreton zet FC Twente een tegenaanval in. De bal komt uit bij aanvaller Sondre Orjassaeter, die NEC-verdediger Eli Dasa slim wegzet en met buitenkant schoen binnenschiet.

Het eerste half uur verliep precies zoals Van den Brom het wil zien, zegt rechtsback Bart van Rooij na afloop. Met veel energie, spelers die hun man uitspelen en vlotte combinaties over de vleugels. Daarin heeft Van Rooij, een uitblinker dit seizoen, net als linksback Mats Rots een belangrijke rol. Van Rooij: „We waren ook goed in het drukzetten, en vonden de balans tussen snel diep spelen en balbezit houden. Dat wil de trainer al het hele seizoen van ons.”

Toch draait de wedstrijd als NEC in minuut 37 uit het niets op 1-1 komt via Bryan Linssen. In de tweede helft is NEC de fittere ploeg, FC Twente moet overtredingen maken om Chery en Lebreton af te stoppen. Onder andere Sami Ouaisa krijgt een enorme kans. Gefluit klinkt na misverstanden en glij-

partijen van Twente-spelers.

'Niet snel in paniek'

Wilde Van den Brom in het verleden weleens uit zijn slof schieten op zulke momenten, tegen NEC blijft hij kalm. „Als je ouder wordt, word je rustiger. Je raakt niet zo snel in paniek”, zei hij onlangs in talkshow *Rondo*. Ook over zijn contractverlenging van slechts één jaar die technisch directeur Erik Ten

Hag hem gaf, was hij koel. „Hij gaf juist een hele presentatie over mij, op een mooie manier onderbouwd. Sommige relaties moeten groeien.”

Hoewel rustig, is Van den Brom na afloop van FC Twente-NEC wel kritisch. „Ik hoor dat iedereen het een mooie, intense, spannende wedstrijd vond, maar ik heb niet genoten”, zegt hij. „Daarvoor vond ik ons in de tweede helft niet meer goed genoeg.”

Als je ouder wordt, raak je niet zo snel in paniek

John van den Brom trainer FC Twente

Advertentie

nrc

De abonnementsprijzen wijzigen per 28 mei 2026. Het overzicht van de nieuwe prijzen vindt u op nrc.nl/tarieven.

Mocht u hier vragen over hebben, dan kunt u contact opnemen met onze Klantenservice: 088 - 5720572 (bereikbaar op maandag tot en met vrijdag van 8.00 tot 17.00 uur en op zaterdag van 9.00 tot 13.00 uur).

Advertentie

CORTAZU

T-shirt & short voor een actieve zomer

Ultiem licht en comfortabel

- › Lichtgewicht en compacte ontwerpen
- › Ademend en sneldrogend
- › Ideaal tijdens reizen en outdoor activiteiten

Ontdek de ultieme combinatie van comfort, functionaliteit en stijl met de superlichte active short en het allround T-shirt van Cortazu. De short is gemaakt van gerecycled nylon en spandex, met een waterafstotende PFC-vrije coating, vier handige zakken, verstelbare tailleband en opvouwbaar in zijn eigen zak - ideaal voor hikes, reizen of relaxen. Het ademende en sneldrogende T-shirt is voorzien van Polygiene StayFresh™-technologie die geurtjes tegengaat, zodat jij je fris en zelfverzekerd voelt, de hele dag door.

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/cortazu

Luik-Bastenaken-Luik bleek voor **Tadej Pogacar** uiteindelijk een ultieme krachtsinspanning. FOTO BERNARD PAPON/AFP

Vrouwenkoers

Demi Vollering besluit voorjaar in stijl

Aanvallen op La Redoute en soleren naar de finish: sinds Demi Vollering (29) in 2019 bij haar eerste deelname derde werd, had ze daarvan gedroomd. Zondag zette ze haar „schrik” voor de lange laatste 33 kilometers naar Luik opzij. Vijfhonderd meter voor de top van de klim reed ze weg bij Puck Pieterse en Kasia Niewiadoma, die uiteindelijk anderhalve minuut moesten toegeven.

Voor Vollering was het de kroon op een toch al zegenrijk voorjaar. De renster van FDJ United-Suez was ook al de beste in Omloop Het Nieuwsblad, de Ronde van Vlaanderen en de Waalse Pijl. Haar Zwitserse ploeggenote Elise Chabbey won Strade Bianche, de Duitse Franziska Koch schreef Parijs-Roubaix op haar naam.

Net als een week eerder na de Amstel Gold Race beklagde Vollering zich na afloop over het geringe aantal tv-minuten voor de vrouwenkoers. De uitzending begon pas na de finish van de mannenwedstrijd, vlak voor haar aanval op La Redoute, „maar daarvoor was al veel gebeurd”, zei ze tegen de pers. „Zodra Pogacar weg is [in de mannenwedstrijd], weet iedereen wat er gaat gebeuren. Waarom kunnen we niet een beetje schakelen tussen de twee koersen?”

WIELRENNEN

Maarten Scholten

AMSTERDAM

Pogacar wint Luik-Bastenaken-Luik, maar Seixas kon lang volgen

De wereldkampioen ging tot het uiterste om Paul Seixas (19) te verslaan. „Ik bereidde me al voor op een sprint.”

Grote kans dat het hem niet ging lukken, had Tadej Pogacar gedacht, diep in de finale van Luik-Bastenaken-Luik. Deze tegenstander ging hij er niet af rijden. Paul Seixas, een Fransman van 19 jaar, gaf geen krimp op de Côte de la Redoute. Nam brutaal de kop toen ze met z'n tweeën naar de slotklim reden, de gevreesde Roche aux Faucons. Hield in het eerste deel van de klim nog altijd zijn wiel. Moest Pogacar gokken op de eindsprint in Luik, man tegen man?

Uiteindelijk werd een ultieme krachtsinspanning van Pogacar Seixas op 590 meter van de top in eens toch te machtig. Daardoor reed de wereldkampioen in de laatste twaalf kilometer toch nog solo naar de winst. En won Pogacar toch weer Luik-Bastenaken-Luik, voor de vierde keer.

„Ik bereidde me al voor op de sprint, want hij was zo sterk”, zei Pogacar na afloop in een eerste interview. Mooi gebaar hoe de 27-jarige Sloveen terugliep naar de finishlijn om Seixas, die 45 tellen na hem finishte, te omhelzen. Alle lof had hij voor de nieuwe rivaal, die hem tot het uiterste had gedwongen. „Indrukwekkend” zei hij.

Record op Muur van Hoei Misschien realiseerde de winnaar zich in Luik ook dat op zijn favoriete terrein, zware eendagswedstrijden en grote rondes, een tegen-

De cijfers leverden zwart op wit het bewijs: 259 kilometer met 4.400 hoogtemeters aan een gemiddelde snelheid van 44,3 kilometer per uur. Meer dan twee kilometer per uur sneller dan het record tot nu toe, ook al van Pogacar, vorig jaar. „Schofterig hard”, concludeerde tv-commentator Michael Boogerd.

Natuurlijk worden de lijstjes steeds indrukwekkender. Met zijn vierde zege in Luik-Bastenaken-Luik komt Pogacar op de eeuwige ranglijst van de Waalse klassieker op gelijke hoogte met Moreno Argentin en Alejandro Valverde - alleen Eddy Merckx won één keer meer. In zijn vijfde koers van dit seizoen won hij voor de vierde keer, alleen in Parijs-Roubaix was Wout van Aert te sterk.

Hij won zondag zijn derde 'monument' van dit seizoen (na Milaan-Sanremo en de Ronde van Vlaanderen), zijn dertiende in totaal. „Ik koers niet zo veel dus ik heb niet zo veel kansen om te winnen”, keek Pogacar terug. „Gelukkig ben ik er in geslaagd weer een grote wedstrijd te winnen.”

Record op Muur van Hoei

Misschien realiseerde de winnaar zich in Luik ook dat op zijn favoriete terrein, zware eendagswedstrijden en grote rondes, een tegen-

stander van bijzonder formaat lijkt opgestaan. Roem was Seixas vooruit gesnel. Derde op het EK eind vorig seizoen, achter Pogacar en Remco Evenepoel. Dit voorjaar uitblinker in Strade Bianche (tweede achter Pogacar) en in de Ronde van het Baskenland (eindwinnaar, drie ritzeges). Vier dagen voor 'Luik' glansrijk de beste in de Waalse Pijl, waar hij op de Muur van Hoei drie tellen harder ging dan het record van Pogacar uit 2023. Maar of de

Ik zag alles wel wazig

Paul Seixas wielrenner

jonge kopman van de Franse Decathlon-ploeg zijn belofte al meteen zou kunnen waarmaken in zijn eerste zware klassieker?

Even zelfbewust als nederig presenteerde hij zich 's ochtends bij de start. Seixas snapte best dat iedereen keek naar Pogacar, Evenepoel en hemzelf. Maar winnen zou niet makkelijk worden, eerst maar eens proberen te volgen. Dus mocht Pogacar met zijn UAE-ploeg het meeste werk opknappen toen Evenepoel al na een paar kilometer meesloep in een grote vluchtgroep die een paar minuten pakte. Pas

vlak voor de Côte de Wanne, met nog 94 kilometer te gaan, kwamen de twee groepen samen. UAE „wurde” de concurrentie verder in aanloop naar de Côte de la Redoute, het sleutelpunt waar Pogacar de wedstrijd meestal beslist.

Aan elkaar gewaagd

Maar toen de wereldkampioen een kilometer onder de top verschroeiend aanzette, bleef de jonge Seixas verbazingwekkend in het wiel. „Ik zag alles wel wazig op dat moment”, gaf de Fransman na afloop toe bij Wielersflits. De rest van de groep leek bijna stil te staan en zag de achterstand snel oplopen tot meer dan een minuut. Ook Evenepoel, die na een straffe eindsprint nog wel als derde zou eindigen, bleef het antwoord schuldig. Voaraan leken de twee leiders aan elkaar gewaagd. „Ja, ik moest wel overnemen en samen tempo maken met hem”, zei Seixas achteraf.

Pas halverwege de slotklim bleek Pogacar uiteindelijk nog net iets sterker dan Seixas. „De logica is geschied, het beest is vertrokken”, sprak commentator José De Cauwer bij de Belgische zender Sporza. Al lijkt na zondag de vraag gerechtvaardigd hoe lang het nog logica is dat Pogacar bergop wegrijdt bij Seixas.

Overleden

Wiljan is er niet meer

Wiljan van den Akker

* 22 december 1954 † 20 april 2026

Esther †

Andreas
Alithe en Erik
Margot, Linde
Roosmarijn, Violette
Abel
Melle en Elise
Julia en Ozan

Paul en Gerard †

De uitvaart vindt in besloten kring plaats.

Correspondentieadres: De Zwaan Uitvaarten
T.a.v. nabestaanden W. van den Akker
Snelliuskade 1a | 3514 XA Utrecht

Verdrietig maar dankbaar dat hij zo lang in ons midden heeft mogen zijn, geven wij kennis van het overlijden van mijn lieve man, mijn vader, vriend, schoonvader en onze opa

Bernhard Cornelis Haacker

Rotterdam,
12 maart 1937Warnsveld,
24 april 2026

Henny Haacker - van Hussen

Bernhard & Frédérique Haacker - Beukhof
Juliette
Floris

Veldweidelaan 1
7231 DS WarnsveldHet afscheid van Bernhard
vindt in besloten kring plaats.

Colofon familieberichten

Opgave van een familiebericht

Een familiebericht kunt u opgeven via nrcadverteren.nl/familieberichten of een e-mail naar familieberichten@nrc.nl

Afdeling familieberichten

Bereikbaar op telefoonnummer: 020-7553052 (ma t/m vr 08.30 uur - 17.00 uur) of via e-mail: familieberichten@nrc.nl

Sluitingstijden

Dinsdag t/m zaterdag tot uiterlijk 14.00 uur op de dag vóór plaatsing. Voor plaatsing op maandag uiterlijk vrijdag 16.00 uur.

Verdiep je kennis en ontdek nieuwe perspectieven

Deze collegereeksen laten zien hoe kunst, filosofie, architectuur en taal de wereld hebben gevormd – en inspireren je om er vandaag met een frisse blik naar te kijken.

Colleges Flora Batava

Leer over Nederlandse planten en hun kenmerken onder begeleiding van Kees Boele, met de rijk geïllustreerde Flora Batava als gids. Mis deze bijzondere collegereeks niet.

- › 6 hoorcolleges
- › Start in december 2026 of februari 2027
- › Online of op locatie

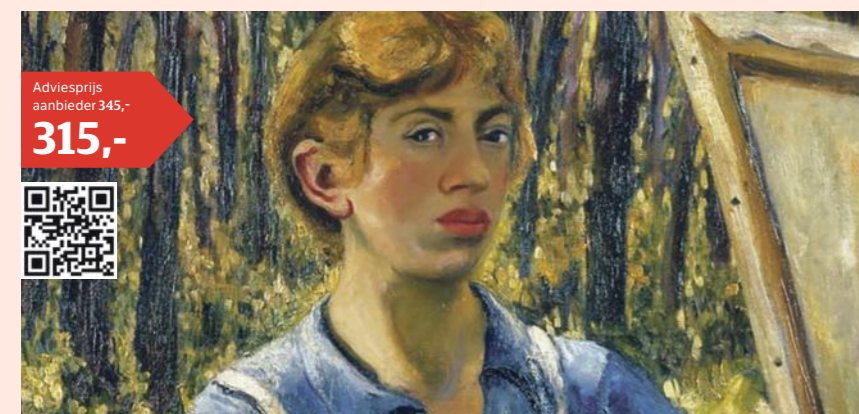
Colleges Kracht van woorden

Ontdek hoe woorden geschiedenis maken: David Rijser laat zien waarom toespraken inspireren, verbinden of manipuleren. Analyseer taal, timing en publiek en ervaar de retorische kracht achter enkele van de meest legendarische speeches ooit.

- › 6 colleges
- › Start in november 2026
- › Online of in Amsterdam

Colleges The Great Women Artists

Ontdek de vrouwen die de kunstgeschiedenis écht vormgaven. Van Judith Leyster tot Lee Krasner: 10 colleges vol nieuwe perspectieven en verhalen. Laat je verrassen door hun kracht, visie en invloed – en natuurlijk hun indrukwekkende kunstwerken!

- › 10 colleges
- › Start in september 2026
- › Online of op locatie

Colleges Rome: de Eeuwige stad

Frederike Upmeyer ontrafelt Rome als stad van macht, geloof en kunst, en biedt een scherp en inspirerend overzicht van haar rijke cultuurgeschiedenis. Van de oudheid tot de twintigste eeuw.

- › 5 colleges
- › Start in mei 2026
- › Online of in Amersfoort

Colleges Wijsheid uit het oosten

Ontdek hoe oosterse filosofie je kan helpen bewuster in het leven te staan. Edward van der Tuuk laat zien hoe boeddhisme, taoïsme en hindoeïsme praktische inzichten bieden voor dagelijks handelen en denken.

- › 10 colleges
- › Start in september 2026 of januari 2027
- › Online

Colleges Kunstgeschiedenis

Ontdek hoe kunst zich door de eeuwen heen ontwikkelde. Arianne Deligianis combineert overzicht, verrassende anekdotes en inzicht in iconische werken, zodat kunstgeschiedenis zowel begrijpelijk als meeslepend wordt.

- › 5 colleges
- › Start in mei of september 2026 of januari 2027
- › Online

Commentaar

ANTIROOKBELEID

Bescherm de jeugd actief tegen roken én vaperen

Een verbod op het kopen van sigaretten en tabaksproducten voor iedereen die geboren is na 2008. Een wet met deze vergaande maatregel is in het Verenigd Koninkrijk aangenomen, en moet voorkomen dat toekomstige generaties verslaafd worden aan roken en aanverwante tabaksverslavingen. Dit is een volgende, radicale stap op de lange weg van het terugdringen van tabaksgebruik, die door veel landen is ingeslagen. Maatregelen variëren: van leeftijds-grenzen tot reclameverboden, en van hogere belastingen tot het terugdringen van verkooppunten en het gebruik in openbare gebouwen en delen van de openbare weg.

Een belangrijke omissie in de nieuwe Britse wetgeving is vaperen – het verdampen van nicotinehoudende vloeistof dat het effect van roken nabootst. Hoewel in de nieuwe wet het gebruik van vapes verder wordt ingeperkt, bestaat in het Verenigd Koninkrijk van begin af aan een opvallende tolerantie voor de vape: het uitgangspunt is dat deze gewoonte minder slecht is dan roken en tabaksgebruikers een weg biedt om te stoppen – of in de praktijk op zijn minst de gelegenheid biedt een schadelijke verslaving (roken) te vervangen door een iets minder schadelijke (vaperen).

Die visie blijkt, wat jongeren betreft, misplaatst. Weg-

werp-vapes gericht op de jeugd bevatten vaak zeer hoge nicotineconcentraties, hetgeen sneller kan leiden tot verslaving. Zo opent zich een omgekeerde weg: van een manier om van het roken af te komen, kunnen vapes hierdoor juist een opstap worden naar de echte sigaret. Bovendien rukken onder jongeren vapes op met natuurlijke of – veel gevaarlijker – synthetische THC, de

Vaperen is in de praktijk voor jongeren al lang geen minder schadelijk alternatief voor roken meer

werkzame stof in cannabis, en andere (hard)drugs. Dat is alarmerend. Er is inmiddels een uitgebreid illegaal circuit ontstaan waarin scholieren met het grootste gemak aan vapes komen, van de inmiddels verboden zotte smaakjes tot het zware werk.

Het verschil in schadelijkheid tussen roken en vaperen, als dat er al was, loopt zo bezien in snel tempo dicht. Het ligt dan ook voor de hand dat jongeren ook in de praktijk beter tegen vaperen moeten worden beschermd.

Maar is de Britse tabaksmaatregel daar een goed uitgangspunt voor? Op het eerste gezicht wel: met het oog op de volksgezondheid zijn paardenmiddelen gerechtvaardigd om te voorkomen dat de nieuwe generaties een schadelijke verslaving ontwikkelen. Een koopverbod na het geboortjaar 2008 lijkt op dit moment logisch: het valt nu samen met andere grenzen tussen jeugd en volwassenheid, van seks tot stemmen en tekenbevoegdheid. Maar verderop in de tijd pakt zulk rookbeleid merkwaardig uit.

Want hoe verder in de toekomst, hoe vreemder de grens wordt tussen 17 jaar en 18 jaar die nu zo logisch lijkt. Over tien jaar bijvoorbeeld zou iemand van 28 jaar oud (geboren in 2008) wel sigaretten mogen kopen, en iemand van 27 (geboren in 2009) niet. Het is de vraag of in Nederland de Eerste Kamer, die wetten mede beoordeelt op hun kwaliteit, daarmee akkoord zou gaan.

Voorop staat het actief en grootschalig handhaven van de wetgeving die er nu al is en het vrijmaken van geld en capaciteit om dat ook daadwerkelijk te doen. Want zeker voor de jeugd blijken roken en vaperen al lang twee loten van dezelfde, giftige stam.

Advertentie

Vier het voorjaar met de mooiste aanbiedingen

BUSHNELL
Spotting scope trophy xtreme 20-60x65

Adviesprijs
fabrikant 359,99
199,-

- › Omhoog draaibare oogschelp
- › Volledig multi-gecoate lenzen
- › Draaibare statief kraag en geleverd in een zachte draagzak

BUSHNELL
Waterproof Explorer 8x42

Adviesprijs
fabrikant 199,-
99,-

- › Zeer gebruiksvriendelijk en waterbestendig (IPX7)
- › Natuurgetrouwe kleurweergave
- › Ideaal voor vogelspotten, concerten en andere buitenavonturen

CAMOUFLAGE
Vogelhuis
met camera en AI

Adviesprijs
fabrikant 219,-
199,-

- › Werkt continue door zonne-energie en de ingebouwde 5200 mAh lithium-ion batterij
- › Verstelbare ingangsrings trekken verschillende vogelsoorten aan
- › Hoge resolutie beeldmateriaal, neemt op in Full HD1080-video of 2MP-foto

STEINER
Safari Ultrasharp 10x26

Adviesprijs
fabrikant 169,-
129,-

- › Close Focus: 3,5m
- › 10 jaar garantie
- › Bescherming tegen strooilicht en koude wind vanaf de zijkant

BUSHNELL
Nitro 10x42 Black Roof

Adviesprijs
fabrikant 469,99
369,-

- › PC3 gecoate BAK-4 prima's, fantastische prestaties bij weinig licht
- › EXO Barrier lenscoatingstechnologie
- › ED Prime Glass

MAGTIGE TIJDEN

Slimme beeldregie bracht Rob Jetten aan de macht. Nu ervaart hij de keerzijde

In D66 zien ze ontsteld dat de VVD elke kans aangrijpt om Rob Jetten te beschadigen. Zijn minderheidskabinet oogt zwak, de interne D66-kritiek op zijn formatiekeuzes zwelt aan: te veel beeldregie, te weinig resultaat. Het besef groeit dat hem een eenzame strijd wacht: uiteindelijk staat de premier er alleen voor.

FOTO ANP

Dit artikel is een weergave van *Machtige Tijden*, een exclusieve nieuwsbrief van **Tom-Jan Meewe**.

Niet lang nadat de senaat dinsdag de asielwetten van het kabinet-Jetten wegstemde, voerde de Tweede Kamer een debat over oplevend antisemitisme. De eerste spreker was Maikel Boon (PVV).

Hij haalde vorig jaar het nieuws omdat hij op sociale media criminaliserende AI-beelden van lijsttrekker Frans Timmermans (GL-PvdA) verspreidde. Geert Wilders sprak zijn afkeuring uit maar liet kort erna weten dat Boon gewoon Kamerlid kon blijven.

Boon begon met gebruikelijke PVV-kritiek op de islam, waarna het Joodse Kamerlid Laura Bromet (PRO) hem onderbrak: „Ik heb één vraag. Wie heeft volgens de heer Boon mijn familie vermoord, de familie Bromet?” De PVV'er sprak van „een prikzwarte bladzijde” in de geschiedenis en zei: „Maar laten we niet nieuwe bladzijdjes toevoegen met islamitisch antisemitisme.”

Bromet: „Wat u doet, en wat uw partij hier altijd doet - alles in de schoenen van één specifieke bevolkingsgroep schuiven - is precies hetzelfde als wat er voor de oorlog gebeurde met de Joden.”

Het werd een inzichtelijk debat. Tegen Bromet zei Boon dat hij alle vormen van antisemitisme bestrijdt, ook „van rechts”, maar later hield hij een vurig pleidooi voor „de-islamisering”, anders „verdwijnen de Joden”.

Andere partijen vonden hun eigen manier om het antisemitisme als vraagstuk te politiseren. Zo wazen ze op het lot van de asielwetten in de senaat. Door dit „politiek hooganisme van de PVV”, zei Annabel Nanninga (JA21), was het mislukt „om die islamisering een klein beetje in te dammen”.

VVD-Kamerlid Ulysse Elian zag „antisemitisme” op allerlei plaatsen maar wees „het [Iraanse] islamitische regime” aan als „de hoofdsponsor en hoofdveroorzaker van de terroristische dreiging”. Eenpitter Mona Keijzer (ex-BBB) wees op „de gigantische instroom van asielzoekers”, en „we weten allemaal dat die voor een groot gedeelte uit islamitische landen komen”.

Zo stuurde de Kamer het debat langs de geschiedenis van de familie Bromet: elke partij verkoos haar eigen strijd tegen het antisemitisme. En hoewel de vroege geschiedenis van Nederlandse partijen in bijna alle zuilen antisemitisme laat zien, zodat één veroorzaker onaannemelijk is, wist de Kamer dichtbij de gewenste politieke werkelijkheid van 2026 te blijven: migranten en moslims als veroorzakers van zo'n beetje alle problemen, ook het antisemitisme.

Het staat voor iets groeters. Een half jaar terug, in de campagne, vroegen bijna alle partijen om een stabiel kabinet. Maar nu het minderheidskabinet-Jetten twee moeizame maanden functioneert is niet stabiliteit maar eigenheid hun voornaamste streven. Ieder voor zich. Niemand voor ons allen.

Het asieldebat is vermoedelijk het beste voorbeeld. Minder dan een jaar geleden, 29 april 2025, had minister Marjolijn Faber (PVV) twee asielwetten bij de Kamer ingediend en plaatste Geert Wilders een *Telegraaf*-bericht op X: „Toestroom van asielzoekers naar Nederland daalt fors.” Hij tpte erbij: „De PVV regert en levert.”

Twee maanden later bracht hij het kabinet ten val, het asielbeleid was hem te slap, en een maand daarna kreeg hij met een PVV-collega in de Kamer gedaan dat het verblijf van mensen zonder verblijfsvergunning strafbaar werd. In de toelichting schreven ze dat „personen of organisaties” die illegalen „helpen onder te duiken (...) ook strafbaar zijn”.

Nadat die laatste bepaling in een wetsaanpassing verdween en met PVV-steuwen de Tweede Kamer passeerde, zorgde de PVV er in de senaat alsnog voor dat Fabers voornaamste asielwet sneuvelde. Liever houdt Wilders het thema op de agenda: strengste asielbeleid nooit.

Maar ook andere partijen - D66, SGP, CDA - redeneerden op bepaalde momenten alleen vanuit zichzelf. Elke partij haar eigen strijd tegen antisemitisme, elke partij haar eigen asielbeleid.

Ook de VVD had een eigen plannetje. Want toen vanaf 16 april duidelijk was dat het kabinet één stem in de senaat tekortkwam - D66 bleef tegen Fabers asielwetten -, legde de VVD het probleem openlijk bij Jetten: nu kon hij aantonen dat hij wer-

kelijk de nieuwe Mark Rutte is. Klassiek VVD-werk: verzwak de reputatie van de concurrentie zo vroeg mogelijk.

Het werd breed uitgerold. Fractievoorzitter Ruben Brekelmans (VVD), vrijdag 17 april, Café Kockelmann (WNL): „We weten nog hoe Mark Rutte dat in het verleden deed. Die ging op zulke momenten bovenop je zitten en liet niet meer los voordat er een oplossing was.”

Oud-vicepremier Annemarie Jorritsma (VVD), maandag 20 april, Sven op 1 (WNL): „Hier moet de premier aan de bak. Dat zou Mark Rutte overigens allang gedaan hebben. En ik weet niet of Jetten ook al aan de bak is.” Oud-fractievoorzitter Halbe Zijlstra (VVD), maandag 20 april, Pauw en De Wit (BNNVara): „Jetten is al een aantal keren vergeleken met Rutte. Nu gaan we het zien.”

Het werkte: in media-analyses na afloop kregen naast de PVV vooral Jetten en D66 kritiek.

Groetjes uit New York

Niet dat de VVD-verhaallijn volledig fair of correct was. Toen Dilan Yesilgöz een half jaar in functie was als VVD-leider, stootte ook zij haar neus in de Eerste Kamer: de VVD-fractie stemde januari 2024, in strijd met Yesilgöz' campagnebelofte, vóór de Spreidingswet. En de VVD verzwakte vorig jaar zomer onder haar leiding de kansen van de voornaamste asielwet door in de Tweede Kamer het PVV-voorstel strafbaarstelling illegaliteit te steunen, hoewel minister van Justitie, partijgenoot David van Weel (VVD), dit openlijk ontraadde.

En over Rutte: hij groeide inderdaad uit tot premier die vrijwel iedereen kon overreden. Maar in zijn beginjaren - Jetten zit er twee maanden - viel dit soms behoorlijk tegen. Zo beschreef NRC eind 2012 - Rutte zat er twee jaar - dat de premier eerder in cruciale onderhandelingen met de oppositie, over het zogenoemde Lenteakkoord, dagen zoek was.

Arie Slob (CU) herinnerde zich dat ze voorstelden de afwezige Rutte verslagen van de onderhandelingen te sturen. De VVD sloeg het af. Ze waren al met de verkiezingen bezig, vermoedde Slob. „Ik denk dat ze bij de VVD dachten: we moeten Mark heel houden.” Sybrand Buma (CDA) vertelde over overleg op Financiën toen het akkoord bijna rond was. Hij had Rutte de hele week niet gezien. „Wij hadden lange dagen onderhandeld, en hij kwam, na drie dagen, 'even luisteren' wat er lag. De premier!” Later hoorden ze van een ambtenaar van Algemene Zaken dat Rutte op vakantie was: „Julie krijgen de

groeten van Rutte, uit New York.”

In D66 waren sommigen ontdaan over de VVD. Iemand zei: we moeten de volgende keer net zo hard terugslaan. Een partijcoryfee sprak met waging over Yesilgöz die na de stemmingen in de senaat in de Kamer opdook: zij wilde alsnog strengere asielwetgeving ingevoerd zien.

In *Idee*, tijdschrift van het wetenschappelijk instituut van D66, verscheen deze maand een vraaggesprek met oud-verkenner Wouter Koolmees. Hij vertelt dat hij partijgenoten op verkiezingsavond een appje stuurde: „Gefeliciteerd, knappe prestatie. Maar jeetje, wat is dit ingewikkeld.”

Ook bespreekt hij 'het spel' in een formatie. Zoals toen hij en Alexander Pechtold met Ger-Jan Segers en Carola Schouten (beide CU) in 2017 gingen eten in een Indisch restaurant. De spanning met de CU was opgelopen maar D66 wilde uitstralen: komt goed. „Alle journalisten die erbij stonden waren door Alexander getipt dat we daar gingen zitten. Beeldregie.”

Harde realiteit

En nu circuleert in D66 de vraag of het in de laatste formatie niet te veel om beeldregie draaide. Een opgeruimde Jetten die bleef benadrukken dat ze wilden opschieten: strakke deadline, snelle formatie. Het oogde goed maar bracht de hardste onderhandelaar, Yesilgöz, in de positie dat ze op het laatst kon eisen wat ze wilde. Jetten zat vast aan zijn deadline: zijn beeldregie ontnam hem de speelruimte voor tegenspel toen het erop aankwam.

In zijn eindverslag waarschuwde verkenner Koolmees al in november voor een zwakke positie in de senaat. Hij raadde partijen aan „na te denken over het verzekeren van breder draagvlak” in de Eerste Kamer. Veel acute vraagstukken (asiel en migratie, stikstof, energie) liggen niet voor niets zolang stil, noteerde hij: „Het zijn politiek ingewikkelde en gepolariseerde thema's.”

Het bleef onopgelost. En dus confronteert de keuze voor een minderheidskabinet de coalitie nu met een onmachtige positie in de senaat en het vooruitzicht dat veel ambitieus beleid kan sneuvelen. Terwijl ook duidelijk is dat de VVD zich op bepaalde momenten niet opstelt als coalitiepartner van Jetten maar als zijn concurrent.

Ieder zijn eigen strijd tegen antisemitisme, zijn eigen asielbeleid, zijn eigen coalitie: het is na twee maanden kabinet-Jetten de harde realiteit voor de premier. Als het erop aankomt staat hij er alleen voor.

COLUMN
SJOERD DE JONG

Recensies zijn onze culturele brandstof

Hij wilde er liever niet aan herinnerd worden, dus begon ik er over telkens als ik hem tegenkwam. Een goed geheugen is een geschikt martelwerktuig. Het was tenslotte een nogal woest sentimentele recensie van hem geweest, zo een waar je als recensent jaren later met gêne aan terugdenkt. Hoe kon ik me zo aanstellen? Dacht ik echt dat de lezers met me mee zouden huilen?

Het loog er dan ook niet om, wat Jan Donkers in 1970 in het alternatieve blad *Aloha* schreef over *After the Goldrush*, de nieuwe elpee (boomer voor 'album') van Neil Young. De paginalange bespreking begon zo: „De Grote uit het raam staar-periode is weer begonnen. Het is al dagenlang zelfmoordweer, de auto's rijden op nat asfalt voorbij en de regen gutst ook in het toch al woelige, door windhozen beroerde water van de gracht daarlangs.” En: „de halfjaarlijkse depressie is goed en grondig aan het invreten, ditmaal door talrijke soredan gebruikelijk versterkt.” Ook: „Alle oude vragen komen weer op, nieuwe problemen voegen zich erbij, maar oplossingen zijn niet te vinden.”

Kortom, schreef hij, de nieuwe elpee van Neil Young kwam „precies op tijd”. Die laatste zin, over nieuwe problemen die zich aandienen en oplossingen die maar uitblijven, had trouwens een strofe kunnen zijn uit een nummer van de Canadese zanger, om zijn ijle zang en gruzige gitaargeluid later wel de *godfather of grunge* genoemd.

Dat journalist Jan Donkers (1943-2026) zich later schaamde voor de zwartgallige ontboezemingen in die recensie - ze stonden ook wat haaks op het zonnige karakter van de besproken plaat - snap je wel, maar bij herlezing is het ook een ontroerend stuk. Muziek was niet zomaar iets, het was een zaak van levensbelang. Donkers' niet-ijdele openhartigheid onderstreepte dat recenseren in die pionierstijd van de popmuziek meer was dan een journalistieke functie. Het was ook een politiek-persoonlijk genre, een instrument voor sociale en individuele emancipatie.

Dat kon leiden tot uitwassen zoals opzichtig beste-vriendjes-gedrag met popmuzikanten, toen nog niet versholenen achter dranghekken en een cordon mannen met oortjes (*Muziekkrant*Oor-recensent Constant Meijers voorzag dezelfde Neil Young bij een concert van flessen tequila). Soms was het uitsloverij van het type 'Blondie gaat naast me op bed zitten en zegt: wat zie je er goed uit!'

Maar in de handen van hartstochtelijke vakmensen als Donkers, die niet probeerde zelf óók een *bestie* van sterren te worden, gaven recensies lezers iets om over te denken, niet alleen over de kwaliteit van de besproken muziek maar ook over de betekenis en historische ervan. Er stond iets op het spel, meer dan vrijblijvende arbeidsvitaminen of het gezapig-hedonistische 'soundtrack bij mijn leven'.

De beste popjournalistiek kan dat nog steeds - al staat het genre van de recensie jammerlijk genoeg in kranten en tijdschriften alom onder druk, niet alleen over muziek maar ook over boeken (*NRC* heeft in elk geval nog een boekenkatern dat grotendeels bestaat uit recensies). Ook die afkalving van recensies kun je opvatten als een teken van emancipatie, onder het platte motto 'wie ben jij om me te vertellen wat ik van [album, boek, concert] moet vinden?'

Dat pseudo-egalitaire (maar in feite populistische) argument is een misvatting. Ja, er zijn recensies waarin de bespreker het houdt bij zijn eigen mening: leuk, niet leuk, goed geschreven, niet goed geschreven. Maar een goeie recensie doet méér dan consumenten voorlichten: die plaatst muziek, boek of voorstelling in een culturele, historische en soms sociale context - en gaat ermee in gesprek.

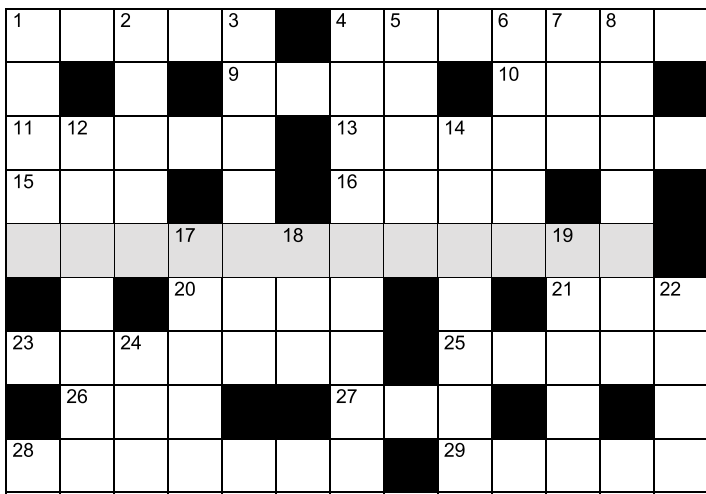
Een goeie recensie doet méér dan consumenten voorlichten

Op hun best zijn recensies zo de brandstof van onze culturele en intellectuele conversatie. Geen kwestie van *dumbing down* met duimpjes omhoog of omlaag, maar van *Bildung* - zelfs met popmuziek die je zielig-ontroerd doet uitroepen „ik heb nu tenminste een vriend”, zoals Donkers schreef over *After the Goldrush* (hij revalancheerde zich twee jaar later met een kritische noot over Youngs „hernia-sound” en „tastende, bejaarde zoek” op de gitaar op *Harvest*).

Over verplaatting gesproken: dat is ook het probleem van de ballen of sterren bij een bespreking. Die voeden het gesprek niet, maar slaan het dood. Jan Donkers kon heel goed zónder.

Sjoerd de Jong is redacteur van *NRC*.

IN HET MIDDEN

Meer puzzels van Studio Steenhuis op steenhuispuzzels.nl

Vul in en ontdek wie of wat er midden in het nieuws staat

Horizontaal: 1. Minnespel 4. Getekende kapitein aan de fles 9. Afgeknotte spike 10. Parelduikster 11. 'Griekse tekst van __ ontdekt op papyrus in Egyptische mummie' 13. Pas 15. Frank die *Het gemaal* schreef 16. Kneedbaar spel 20. Past voor lei of giek 21. Buiten zichzelf 23. Wordt normaal op dinsdagmiddag aan Kamerleden aangeboden 25. Buur van de Saoedi en de Jemeniet 26. Verrader 27. ROC-niveau 28. Is groen, wit of paars 29. Hangt men aan

Verticaal: 1. Ligt op menig rivierbodem 2. Van zijn bloesem wordt thee bereid 3. 'Brandweer Toronto druk met 'levensgevaarlijke' __ Drake' 4. Heeft een beschermende functie 5. Inheems reptiel 6. Elke 24 uur 7. Weet raad 8. 'Tucker __ trekt steun aan Trump in en biedt excuses aan' 12. Instappers 14. Zegt een Brabander die zijn ogen uitkijkt 17. In __ 18. Past voor dans of stip 19. Gem State 22. ' __ gaat oneetbaar geworden voedsel tot veevoer verwerken' 24. Drankbron

Oplossing 24 april. Horizontaal: 1. BOSMA 4. SELECT 9. APPEL 11. VRIJ 12. MOTOR 13. ANONIEM 15. DORA 21. CITO 22. SIMPELE 25. LARVE 26. ICE 27. PATEL 28. AANEEN 29. YAMAL **Verticaal:** 1. BAMBI 2. SITAR 3. AARDE 4. SENAAT 5. ELO 6. EVI 7. CRÊPE 8. TIJM 10. PARKIET 14. NUF 16. ERICA 17. SOP 18. LOLLY 19. JEROM 20. SHELL 21. CLAN 22. SIA 23. MEN 24. EPE **In het midden:** IERSE KALFJES

© Studio Steenhuis steenhuispuzzels.nl

BORDJE

Op mijn werk in het kinderziekenhuis zie ik drie blinde mensen richting de afdeling kinderpsychiatrie lopen. Ik vraag waar ze moeten zijn. Ze zijn op zoek naar een bijeenkomst over niertransplantatie. Ik zeg dat ik ze zal brengen.

Onderweg komt er een gastvrouw aanlopen die roept dat ze verkeerd zijn gelopen. Uit de lift hadden ze naar rechts gemoeten. Er stond een bordje ...

Linda van der Knaap

Lezers zijn de auteurs van deze rubriek. Een Ikje is een persoonlijke ervaring of anekdote in maximaal 120 woorden. Insturen via ik@nrc.nl

ELISABETH KEESING

Uit straatboekenkastjes in heel Nederland haalt *Arjen Fortuin* steeds een boek, bespreekt het, en geeft het door. Deze week een actuele roman van Elisabeth Keesing op Schier.

Een beeldschoon verhaal over ontheemding

Zoals een eiland een microkosmos van de grote wereld kan zijn, zo waaierd de inhoud van dit eilandkastje - om de hoek van het weiland waar honderden ganzen zich luidruchtig klaarmaken voor de nacht - naar alle kanten uit. Mensen hebben zich verdiept in het leven van koning Willem III, hebben zich gelaafd aan de verandervermogen-klassieker *De gelaagde organisatie* of hebben zich laten meevoeren in Auke Hulsts onweerstaanbare *Kinderen van het ruige land*. Dat ruige land ligt trouwens aan de overkant, want we zijn hier op Schier.

Een van de boeken gaat niet over hoe het is om op een eiland te leven, maar om er vandaan te komen: *Wennen aan de wereld*, het romandebuut van de vrouw die op deze Salamanderpocket uit 1964 (vijf jaar na de eerste druk) nog Elisabeth de Jong-Keesing heet. Voorin staat geen naam, maar wel een datum (22-5-66). Tussen bladzijde 72 en 73 zit een bloem, die in de jaren zestig wellicht een madeliefje is geweest, maar ik ben botanisch minder begunstigd.

Belangrijker: *Wennen aan de wereld* is een geweldig boek. Aan het begin van het verhaal bevindt de hoofdpersoon, een tiener, zich op een verlaten eiland, waar zijn moeder aan een slangenbeet is gestorven, juist op het moment dat er aan de horizon eindelijk een schip verschijnt. De jongen is opgegroeid op het eiland, waarbij onduidelijk is of hij een van de zeer jonge kinderen is die de vrouw bij zich had toen ze op 'Alans Eiland' strandde, of dat hij de vrucht is van de relatie die ze daar kreeg met de Amerikaan Alan Freedom. Hoe dan ook is iedereen nu dood en de jongen wordt meegenomen, de bewoonde wereld in.

Dat is wennen, inderdaad. Zijn moeder, een Wassenaarse arts en oorlogsheldin, heeft hem veel uitgelegd, maar het kost hem moeite die

kennis te verbinden met wat hij ziet en hoort. Keesing (1911-2003) heeft de jongen een zeer scherp observatievermogen meegegeven, zie deze gedachten over een van de zeelui die hem van het eiland halen: „McQuire was een aardige man, je wist precies wat je aan hem had. Hij deed het omgekeerde van wat hij eigenlijk voelde, als hij bang was deed hij krachtig, als iets hem verwarde legde hij de regels van goede orde aan.”

Tegelijk zijn er zaken die Jack in grote verwarring brengen, zoals reclame, wat geestige passages oplevert. Pijnlijk is zijn kennismaking met het fenomeen 'pesten', wanneer de tamelijk monsterlijke ex-echtgenoot van zijn moeder hem in wolken van sigarenrook begint te jennen: „Zijn stem leek op restjes vet van gekookt vlees; of op stukgestampte bessen, het was of hij iets kleverigs op mij smeerde en tegelijk krabde.” Hij vliegt de man aan, een voorafschaduwing van wat komen zal.

Zo danst - dans speelt ook een rol in de roman - Keesing langs de scherpe observaties die horen bij het nietslandsland tussen kennis en ervaring. Zelf heeft ze gezegd dat het verhaal veel te maken had met wat zij als Joodse vrouw meemaakte toen ze na de oorlog terugkeerde uit Japanse gevangenschap. Het heeft geleid tot een beeldschoon en pijnlijk actuele ontheemdingsroman, waarbij je je in gemoede afvraagt of deze wereld het wennen eigenlijk wel waard is.

Wilt u het besproken exemplaar van *Wennen aan de wereld* hebben? Mail naar boekuitdekast@nrc.nl; het boek wordt onder inzenders verloot, de winnaar krijgt bericht.

FOKKE & SUKKE
HEBBEN HUN SLAG GESLAGEN

DRIE DOZEN MET VHS-BANDEN...

...VOOR ALS HET INTERNET UITVALT...

RGVT

nrc > puzzels

Crux: kleine kruiswoordpuzzel voor grote denkers

Speel alle puzzels op nrc.nl/puzzels

SUDOKU

8		6	2	4				
5		3						
	4					7	3	
6		5			4			2
			9			1		6
	5					8		
4								
7								9

Meer puzzels en boeken van Peter Ritmeester op pzzl.com

Plaats de cijfers 1 tot en met 9 zo in het diagram dat elk cijfer precies één keer voorkomt in elke rij, kolom, de negen vetomrande 3x3 vakken, én de vier grijze 3x3 vakken. © Peter Ritmeester PZZL.com Rechts: de oplossing van gisteren.

8	6	2	4	9	3	1	5	7
5	3	7	1	8	2	4	9	6
1	4	9	5	7	6	8	3	2
3	2	8	6	4	1	5	7	9
6	1	5	9	3	7	2	8	4
9	7	4	8	2	5	3	6	1
7	5	1	3	6	4	9	2	8
4	9	6	2	5	8	7	1	3
2	8	3	7	1	9	6	4	5

Achterpagina.

Hoe beschrijf je grijstinten bij een verkrachting?

INTERVIEW TONEELAUTEUR
ANNET BREMEN

PAGINA C2-3

FOTO ANDREAS TERLAAK

Cultuur

CULTUUR & MEDIA

IN HET NIEUWS

ZAP

Koning Willem-Alexander speelt hamertje tik
BEELD NOS

Koning leeft nachtmerrie der introverten

‘Drie’, zegt koning Willem-Alexander, en hij heeft gelijk. 3 procent van de Friezen heeft „nee” geantwoord op de stelling: „Ik ben er trots op dat ik in Friesland woon.” Omringd door trotse Friezen heeft de koning dat toch maar mooi geraden. Gekleed in majesteitelijk blauw zit hij aan een rond tafeltje op een plein in Dokkum, nadat hij eerder onder meer een potje heeft mogen kaatsen en een spijker in een stuk hout heeft mogen slaan. Fierljeppen mocht hij ook, maar dat cadeautje heeft de koning dat toch maar mooi geraden. Gekleed in majesteitelijk blauw zit hij aan een rond tafeltje op een plein in Dokkum,

nu is het tijd voor de koningsdagquiz en hangt vlak bij zijn hoofd een gouden belletje dat hij mag luiden als hij het antwoord op een vraag weet. Dat van die 3 procent was een eitje. Overmoedig geworden door zijn succes buigt hij zich opnieuw over de microfoon die voor hem op tafel staat en zegt de koning: „En dat zijn er drie te veel”. Quizleidster Welmoed Sijsma (in het dagelijks leven WNL-presentatrice) verstaat hem maar half. „Het zijn er niet zo veel, nee”, zegt ze. „Drie te veel”, probeert de koning nog eens, nu iets zachter. Hij trekt zijn stropdas recht en kijkt snel om zich heen. „Ha ha”, zegt de koning. Sijsma is al begonnen aan de volgende vraag.

Koningsdag heeft iedereen iets te bieden. Kinderen mogen voor een paar euro een plastic zakje kopen met snoepjes waar eerst drie andere kinderen aan hebben gezeten. Volwassenen hebben een aanleiding om vanaf tien uur 's ochtends bier te drinken. Koningshuisliefhebbers kunnen zich verheugen op nieuw beeldmateriaal van de prinsessen. En introverte mensen kijken vanaf de bank toe hoe de koning live op tv hun nachtmerrie leeft. Met zijn hele familie trekt hij tweeeenhalf uur door een stad uit zijn koninkrijk en schudt hij handjes, zo veel handjes van zijn onderdanen.

‘Wat leuk’, zegt de koning. „Wat mooi”, zegt de koning. En hij schudt en hij zwaait en hij glimlacht tot hij weer ergens stil moet staan om te genieten van een uitvoering van ‘Bohemian Rhapsody’, een nummer dat vijf minuten en vierenvijftig seconden duurt. De zanger probeert ongeveer de helft van die tijd direct oogcontact te maken met de koning. Hierna zal deze nog een eindje schaatsen in een rood-wit-blauwe outfit, getraceerd worden op muziek „door amateurs uit de hele regio” en mag hij luisteren naar het liedje ‘Ik laat je nooit meer gaan’, terwijl onder in beeld te lezen valt: „Extra lange versie”. De camera legt al zijn gezichtsuitdrukkingen vast. Zou de koning deze beelden zelf ook wel eens terugkijken, om zijn dankbare glimlach te perfectioneren?

Als hij dat doet, doet hij er goed aan om de livestream terug te luisteren die vergezeld ging van een audiodescriptie voor blinden en slechtzienden. Die werd duidelijk gepresenteerd door een verslaggever met veel liefde voor het koningshuis, die in haar descriptie telkens de woorden ‘prachtig’ en ‘vrolijk’ gebruikte. Ook was ze enthousiast over de 3 procent waarmee het vertrouwen van Nederlanders in de koning is toegenomen sinds vorig jaar, zoals blijkt uit een recente Ipsos-peiling. Op de reguliere livestream wist NOS-presentatrice Saïda Maggé dat het koningshuis intussen tevreden blijft over de huidige invulling van Koningsdag, zowel over de opkomst als over de kijkcijfers.

Desondanks is zijn koninklijke rapportcijfer blijven hangen op een 6,9. Misschien dat hij daarom zo genoot van zijn quizzwinst. Helaas was die van korte duur: troonopvolgster Amalia (rapportcijfer: 7,3) had de meeste vragen goed. De koning verloor op zijn eigen verjaardag. Dat paste mooi bij de eigenschap die zijn volk hem in de Ipsos-peiling het vaakst had toegekend: ‘menselijk’.

Amber Wiznitzer

Ron Rijghard

DEN HAAG

Gekke toestand rond de nieuwe voorstelling van Het Nationale Theater, *Nachtschade*. De nieuwe tekst van Annet Bremen, in regie van Belle van Heerikhuizen, werd aangekondigd als een bewerking van *A Streetcar Named Desire* (in Nederland bekend als *Tramlijn Begeerte*), de klassieker uit 1947 van schrijver Tennessee Williams. Die aankondiging is ingetrokken. *Nachtschade* wordt nu gepresenteerd als een nieuwe tekst. Maar wie de tekst leest (de première is 25 april) verbaast zich daarover, omdat de belangrijkste plotelementen van *Nachtschade* hetzelfde zijn als die van *Tramlijn Begeerte*.

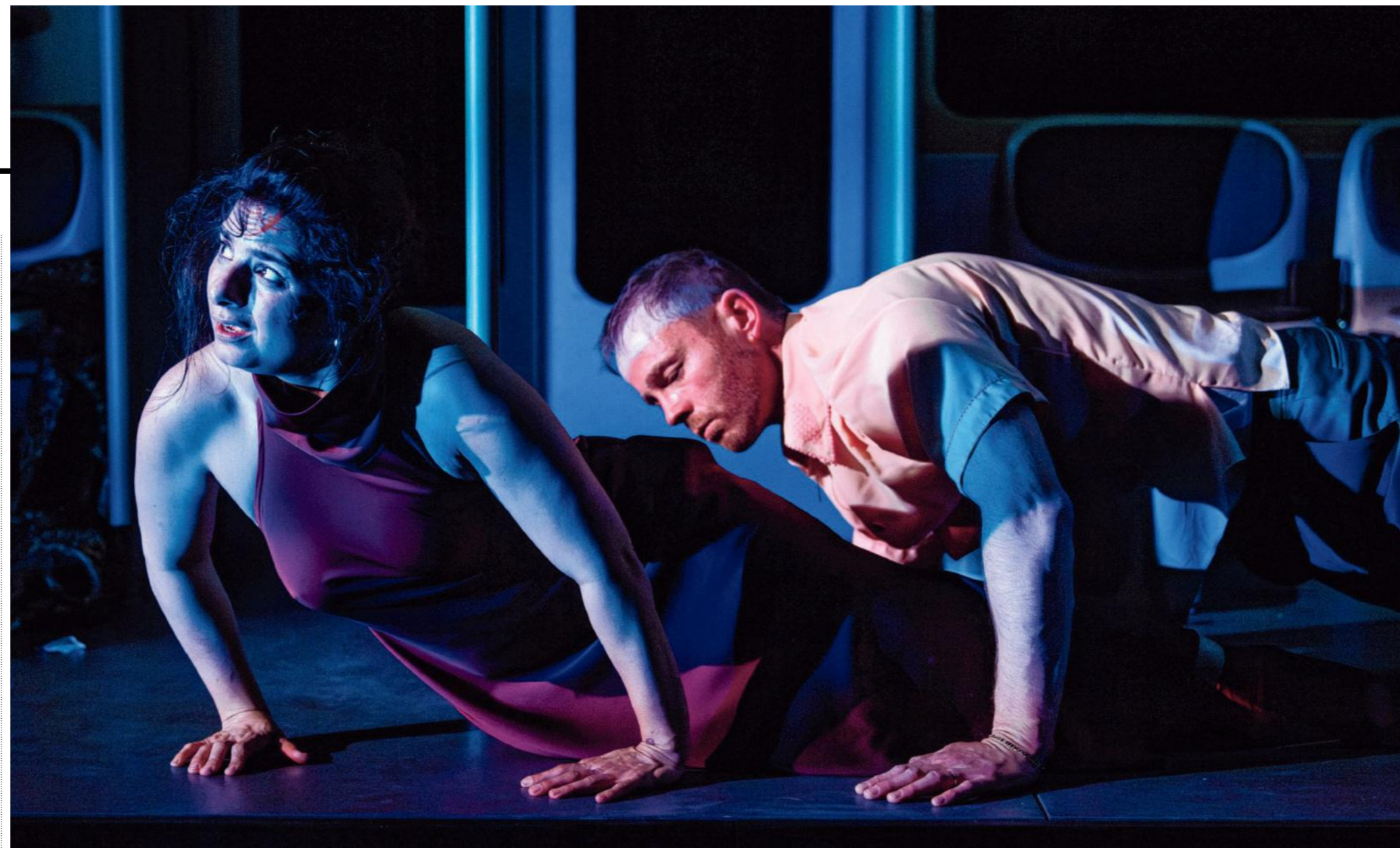
In beide teksten gaat het om een verward overkomende vrouw die door haar zus in huis wordt opgenomen. Deze vrouw rouwt om een echtgenoot die zelfmoord pleegde. De zus heeft een ruig type kerel als echtgenoot. Die echtgenoot heeft een vriend die hij aan de vrouw probeert te koppelen. Dat mislukt. De vrouw fantaseert en liegt erop los, en dat leidt tot spanningen tussen de drie samenwonenden. De ontleding komt in een nacht waarin de man de vrouw verkracht. De volgende dag vertrekt de vrouw.

Beide stukken in een notendop, en in beide gevallen is de verkrachting de dramatische climax. De belangrijkste verschillen zijn dat *Nachtschade* niet de vele zijlijnen in het verhaal van Williams bevat, dat Bremen haar eigen woorden kiest om het verhaal te vertellen en de personages niet meer Blanche, Stella en Stanley heten, maar naamloos zijn.

Bij een gesprek in Theater aan het Spui in Den Haag ontkent Bremen dat een bewerking ooit de bedoeling was. „Er is met die aankondiging een fout gemaakt door Het Nationale Theater. Het idee is altijd geweest dat ik een nieuw stuk zou schrijven. Van een bewerking is vanaf het begin geen sprake geweest. De nazaten van Williams hebben mijn tekst gelezen en gezegd dat het geen bewerking is, maar een nieuwe tekst.” Op de stelling dat de overeenkomsten tussen het plot van de klassieker en haar plot enorm zijn, antwoordt Bremen: „Daar kan ik niks over zeggen.” En op de vervolgvraag of ze dit moet zeggen van de juristen: „*A Streetcar Named Desire* is een van mijn inspiratiebronnen.”

Dit wordt onderschreven door Het Nationale Theater, dat een verklaring deelt van de agent van Williams, die zegt dat Bremen de tekst van Williams zodanig „significant heeft herschreven en herzien” dat er voldoende verschil is tussen *Nachtschade* en *Streetcar*. De eis is wel dat het gezelschap Williams en zijn tekst niet noemt in de marketing.

Grappig bij dit alles is om te zien hoe letterlijk *Tramlijn Begeerte* de decorvoor heeft geïnspireerd. Het decor voor deze eigentijdse versie van het relatiedrama is een opengewerkt metrostel, geschikt

Nachtschade van Het Nationale Theater. FOTO ANDREAS TERLAAK

INTERVIEW ANNET BREMEN TONEELSCHRIJVER

‘Een verkrachting kan ook een misverstand zijn’

De nieuwe theatertekst van Annet Bremen, bekend van haar geprezen *F*ck Lolita*, leidt naar een verkrachting. Net als in klassieker *A Streetcar Named Desire*, maar haar *Nachtschade* is geen bewerking, beweert ze. „Die tekst was een van de inspiratiebronnen.”

voor een voorstelling die je dan *Metrolijn Begeerte* zou kunnen noemen.

Jammerlijk is de situatie ook, want Bremen was vorig jaar de *talk of the town*, als auteur van het alom toegejuichte *F*ck Lolita*. Ze gaf Lolita, hoofdpersoon van de gelijknamige, klassieke roman van Nabokov, het woord om generaties filmmakers en lezers hardhandig te wijzen op hun seksistische interpretaties en op hun viering van pedofilie door een dertienjarig meisje als verleiderster te brandmerken. Maar een tweede optreden van Bremen als genadeloze wreker die een misbegrepen vrouwenrol

in een klassieker onder je neus wrijft, zit er dus niet in. Althans, je zal het haar niet horen zeggen.

In welk opzicht is ‘A Streetcar Named Desire’ een inspiratie geweest?

„Ik had ook andere inspiratiebronnen, zoals de roman *Kitchen* van Banana Yoshimoto, het album *Let Them Eat Chaos* van Kae Tempest en de film *All of Us Strangers*. Net als *Nachtschade* gaat die film over je grip verliezen op de realiteit en een zoektocht naar liefde en gezinnen worden. Wat ik meenam van *Streetcar* was de eenzaamheid van een vrouw die troost zoekt bij haar

Annet Bremen. FOTO SANNE DELCROIX

sualiteit?

„Die is complex. Ze snakt naar intimiteit, maar seks is ook een verdovend middel. En eigenlijk wil ze geen genoegen nemen met seks met een willekeurig lichaam, omdat ze zich iedere keer erna nog meer kapot voelt en nog sterker de liefde mist.”

Is het een sterke vrouw?

„Dan kom je bij de vraag wat een sterke vrouw is. Het is zo makkelijk om te denken dat het een vrouw moet zijn die weet wat ze wil en daarvoor gaat. Dat is een beperkte definitie. Waar ik het met [regisseuse] Belle [van Heerikhuizen] veel over heb gehad, is dat we wel haar kwetsbaarheid op het toneel willen brengen, maar haar niet gek of hysterisch willen laten zijn. Dat verhaal is al te vaak verteld. De vrouw doet een poging los te komen van haar demonen en die poging moet je waarderen.”

Wat is de man voor man?

„Een veel hoekiger, rauwer type dan de zussen. Dat zit ook in de taal. Als dingen figuurlijk worden benoemd, dan reageert hij er letterlijk op. Voor de zus is hij een vluchtrover. Iemand die haar een ander leven aanbiedt.”

Staat hij voor een bepaald type man?

„Nee, ik wilde hem niet een stereotipe klootzak en macho maken. Ik wilde de drie hoofdpersonages niet zwart-wit maar grijs maken. Je moet niet zien aankomen dat hij de vrouw gaat verkrachten.”

Het echte leven is saai, zegt ze.

„Niet elke dag zit vol vuur en passie, dat is nu eenmaal zo, maar dat is wel waar zij voor leeft. Ze is een romanticus die de kwaliteit heeft om de schoonheid in details te zien en die wil vermijden in een sleur terecht te komen.”

Wat is haar verhouding met sek-

Fysiek. En dan is er een glijdende schaal naar intimiteit en seksualiteit. Hij zegt achteraf ook sorry. Want hij heeft erna wel degelijk door wat er gebeurt is.

„Dat het zo gaat, is iets wat volgens mij veel vaker voorkomt. En dat wilde ik laten zien. De man is geen gekkie uit de manosphere. Dit gaat over meer mannen.”

De verkrachting is een misverstand, een vergissing, zonder kwade intenties?

„Dat kan een verkrachting zijn, toch? De documentaire *Blauwe ballen* van Sunny Bergman gaat over verkrachtingsmythes. Bergman spreekt veel mannen die zeggen nooit iemand te hebben verkracht. En ze spreekt veel vrouwen die zeggen te zijn verkracht. Door hoe zij die vrouwen erover laat vertellen zijn er mannen die uiteindelijk zeggen dat ze het wel hebben gedaan. Dit is zo'n verhaal.

„Wat ook speelt, is dat de vrouw niet in staat is de verkrachting te stoppen. Ze laat het gebeuren om ervan weg te komen. Dat is tragisch. Ze dissocieert. Vlucht naar een andere plek in haar hoofd.

„Ik heb de scène enigszins diffuus opgeschreven. Multi-interpretabel. De vrouw praat, maar wat ze zegt kun je op verschillende manieren opvatten. Ze spreekt in de derde persoon, omdat ze uit de situatie treedt. Soms lijkt een zin een beschrijving, soms een herinnering, soms een uitnodiging.”

In ‘Streetcar’ wordt Blanche de volgende dag afgevoerd naar het sanatorium. Bij jou vertrekt de vrouw de volgende dag zelf. Is er hoop voor haar?

„De moderne stad speelt een rol in deze voorstelling. De vrouw krijgt bezoek van de buurvrouw, die haar uitnodigt bij haar langs te komen. Dat heb ik er zo ingezet omdat veel mensen eenzaam zijn, terwijl we zo dicht op elkaar wonen. Het is een oproep een sociaal wetsfel te vormen en om te kijken naar de mensen om je heen. Deze vrouw heeft hulp nodig. Ze kan het

”

Ik was geïnteresseerd in het idee dat de man bijna niet door heeft wat er gebeurt

niet alleen. Maar het geven van hulp is een opdracht aan ons allemaal.”

Is dit een feministische tekst?

„Niet als vooropgezet plan. Maar als feminisme betekent dat alle kleuren en hoeken van het vrouwen zijn worden verkend, dan denk ik dat dit stuk daar zeker een poging toe doet. Het is een uitnodiging je in deze vrouw te verdiepen en met haar mee te leven.”

Nachtschade, door Het Nationale Theater.

Regie: Belle van Heerikhuizen. Tekst: Annet Bremen. Spel: Mariana Aparicio, Esther Scheldwacht, Chiem Vreeken. Première: 25 april, Theater aan het Spui, Den Haag. Tournee t/m 13 juni. Info: hnt.nl

Somber, maar ook fascinerend en poëtisch

Recensie Theater

Nachtschade, door Het Nationale Theater. Regie: Belle van Heerikhuizen. Tekst: Annet Bremen. Spel: Mariana Aparicio, Esther Scheldwacht, Chiem Vreeken. Gezien: 25 april, Theater aan het Spui, Den Haag. Tournee t/m 13 juni. Info: hnt.nl

Shira Keller

DEN HAAG

Een vrouw (Mariana Aparicio) zou een nachtje bij haar zwangere zus (Esther Scheldwacht) en zwager (Chiem Vreeken) komen logeren, maar ze is er inmiddels al een paar weken. Met haar sprankelende persoonlijkheid - heerlijk plompverloren plaatst Aparicio haar schalks-spottende zinnen - weet ze het nog even te verbloemen, voordat hoe dan ook blijkt hoe ernstig deze vrouw, na een traumatisch voorval in haar jeugd, in het leven is vastgelopen.

In het decor van Koen Steger - een opengewerkt metrostel, badend in onnatuurlijk koudblauw, rood of broeierig oranje licht - voelt alles onecht. Kil, onpersoonlijk. Ramen kunnen er niet open.

Dat een toneelstuk over een ontheemd, gestrand personage niet al te veel dramatische stuwkracht bevat, zal niet verbazen. *Nachtschade* is hier en daar dan ook een wat stroperige zit. Op momenten waarop toneelschrijver Annet Bremen daar met plottechnische kunstgrepen verandering in brengt, door de vrouw emotioneel te laten breken bijvoorbeeld, of door een buurvrouw, als een engel, als redding te laten fungeren, doet dat wat onwaarschijnlijk aan.

Want, hoe tragisch ook: deze vrouw is in haar rouw versteend geraakt, huilen doet zo iemand niet. En nee, ze zal dat kille metrostel niet werkelijk verlaten. Dat we dit in deze regie van Belle van Heerikhuizen wel allemaal voor onze ogen zien gebeuren, mag misschien als een aansporing geïnterpreteerd worden: wees zo'n buurvrouw die vraagt, écht vraagt of 'alles oké' is; dwars tegen de mores van een individualistische, op winstbejag, kracht en zelfredzaamheid aansturende maatschappij in.

Het is niet aan de kwetsbare mens om zich te harden, is de gedachte waarmee deze sombere maar fascinerende en poëtische voorstelling je na een kleine twee uur naar huis toe stuurt. In tegendeel: kwetsbaarheid is wat het leven de moeite waard maakt. Liever spannen we ons samen in om onze leefwereld een tandje te verzachten.

Recensie **Klassiek**

Snaar Festival Premières van Wantenaar & Kopatchinskaja. Gezien: 25/4 Tivoli Vredenburg Utrecht. Inl. snaarfestival.nl
●●●●○

Papegaaien en Einstein op het Snaar Festival

MUZIEK Het festival bood voordrachten van Brankela Frank en Erik Scherder. Violist Merel Vercammen speelde werken van Patricia Kopatchinskaja en Mathilde Wantenaar.

Joep Stapel

UTRECHT

Derde editie van het Snaar Festival was voor het eerst helemaal uitverkocht, zei violist en artistiek leider Merel Vercammen bij de opening. Gek is dat niet want Snaar heeft een fijne formule om muziek en wetenschap op een aantrekkelijke en toegankelijke manier te combineren. Er waren uiteraard concerten, zoals de première van *Het lied van Koios*, nieuw muziektheater van Mathilde Wantenaar, maar ook muzikaal omlijstte voordrachten van weten-

schappers als Brankela Frank en Erik Scherder.

In het compacte openingsconcert stonden leven en werk van de 'vrijdenker' Erasmus centraal. Hoe doe je dat eigenlijk, vrijdenken? vroeg historicus Eveline van Rijswijk zich af. Haar prikkelende reeks mini-referaten werd afgewisseld met muziek door het Cello Octet Amsterdam en Merel Vercammen. Korte stukken van Obrecht - de enige componist die de amuzikale Erasmus waardeerde - klonken nog wat voorzichtig.

Van voorzichtigheid was gelukkig geen sprake in het nieuwe werk van sterviolist en componist Patricia Kopatchinskaja, die niet speelde maar wel aanwezig was. In *Merel* hield ze een pleidooi voor vrijdenken, duidde Van Rijswijk: „vrij als de vogels en niet vogelvrij”.

Merel begon met onderzoeken-de tikjes op de snaren. Solist Vercammen zocht tsjilpend en kras-send de interactie met de cellisten, in een klassieke de-natuur-ontwaakt-scène met eigentijdse klan-

ken. De vogelscène ontwikkelde zich tot een gelaagd klankbeeld, met boventonen en glissando's en vlamvende lyriek tegen zwoele klankvelden van de cello, alvorens terug te keren tot gekwinkeleer.

Ironisch lachje

Het was boeiend en onderhoudend, maar de eigenzinnige klankwereld ten spijt toch ook een beetje voorspelbaar. Gek genoeg was het wat je verwachtte van de onbevreesde avonturier Kopatchinskaja, en dan verwacht je dus stiekem méér. Interessant was het zeker om Vercammen muziek te zien vertolken die zo karakteristiek Kopatchinskaja-achtig was: niet met Kopatchinskaja's speelse doch heilige ernst, maar met een ironisch lachje.

In dit festival is de wetenschap geen oppervlakkig thematisch haakje, maar daadwerkelijk onderdeel van de programmering, zij het in populaire vorm. Op het festivalplein tussen de bovenzalen van Tivoli Vredenburg kon je zelf

Het Cello Octet Amsterdam en violist **Merel Vercammen** spelen het openingsconcert van het Snaar Festival in Utrecht. FOTO MARIEKE WIJNTJES

aan knoppen draaien om laser-visuaals te maken door middel van geluidstrillingen. In het geestige onderdeel 'Zing jij beter dan een papegaai?' vertelde bioloog Michelle Spierings over haar onderzoek naar de muzikaliteit van papegaaien, waarna kunstfluitster Geert Chatrou Mozarts aria van de

Koningin van de Nacht ten gehorebracht (bizar) en zangeres Sterre Konijn een workshop grunten gaf.

Neurobioloog Brankela Frank vertelde hoe we beter met prikkel kunnen omgaan (scherpere aandachtkeuzes maken, meer lummelen) en de rol daarbij van muziek, terwijl haar moeder, pianist

Marjès Benoist, stukken van Chopin, Ravel en Joely Roudens speelde.

Vijf jaar geleden componeerde Mathilde Wantenaar *Het lied van Koios* op basis van brieven die kinderen aan Albert Einstein hadden geschreven. Voor het sluitstuk van het festival breidde ze dat werk uit met delen over Darwin en Mada-

me Curie, voor het Nederlands Kamerkoor en een klein ensemble van strijkers en percussie, geleid door Florian Helgath, aankomend chef-dirigent van het Groot Omroepkoor.

De rode draad in het drieluik was de pervertering van wetenschappelijke ontdekkingen tot iets

zeer schadelijks - denk aan de atoombom. Zo maakte Darwins evolutietheorie de weg vrij voor eugenetica, terwijl hijzelf heel dierbaar schreef over zijn jongste zoon, die leed aan het syndroom van Down.

Dode kinderen vormden een terugkerend motief in het drieluik, waarvan de panelen zeer verschillend waren. Een documentaire benadering met veel tekst maakte het openingsdeel over Darwin aanvankelijk wat taai. Wantenaar illustreerde de sluipende griezeligheid van wetenschappelijke megalomanie met een wrang marsje of een kronkelende chromatische baslijn. Het schrille contrast met de tedere muziek van Darwins innerlijke monoloog miste zijn uitwerking ten slotte niet.

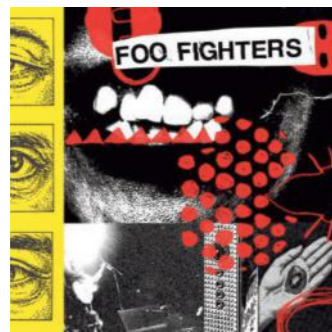
Bij Madame Avonturen waren de 'Radium Girls' aan het woord, die in de fabriek lichtgevende horloges maakten met het door Curie ontdekte nieuwe element, zonder te weten dat ze zichzelf daarbij vergiftigden. De vrolijke vingerringen met close-harmony-kortjes verkreeg gaandeweg een weemoedige ondertoon. Die ondertoon trad op de voorgrond in het prachtige deel over Einstein: grote zoezende zangakkoorden, subtiel ondersteund door de strijkers en gestreken vibrafoon-tonen van Ramon Lormans.

ALBUMS VAN DE WEEK

Foo Fighters vol vuur op nieuw album

Rock

Foo Fighters
Your Favorite Toy
●●●○●

Zet de camera's uit. Dave Grohl blijft het herhalen op 'Child Actor', een van de laatste nummers op het twaalfde album van zijn band Foo Fighters. De woorden komen er steeds wanhopiger uit, Grohl begint op het einde te schreeuwen: „Turn the cameras off, turn the cameras off, turn the cameras off, turn the cameras off, turn the cameras off.” Volgens de frontman gaat het nummer, een hoogtepunt op het album, over zijn behoefte aan erkenning. Maar de vraag om erkenning is „een onverzagbaar monster”, vertelde hij onlangs tegen *The Guardian*. En dus moeten de camera's weg en moet je reflecteren, alleen en in stilte.

Voor Grohl was er meer dan genoeg genoeg om over na te denken. In het zelfde interview gaf hij aan heel veel therapiessies gevolgd te hebben. De afgelopen jaren waren zwaar: in 2022 overleden zowen Foo Fighters-drummer Taylor Hawkins als Grohls moeder Virginia. Rouw werd het thema van het indrukwekkende album *But Here We Are*.

Later volgden berichten waarmee Grohls reputatie als 'aardigste man in de rockwereld' op losse schroeven kwam te staan. In 2024 maakte hij bekend dat hij een buitenechtelijk kind had verwekt. Niet lang daarna werd bekend dat drummer Josh Freese, die de laatste taak had om Hawkins op te volgen, na één tour al uit de band was gezet.

Nu zijn Grohl en zijn band terug, inclusief een nieuwe drummer die beter lijkt te klikken met de band, Ilan Rubin. *Your Favorite Toy* is een poging om het plezier in de muziek terug te vinden. Het wordt door de band zelf gepresenteerd als een back-to-basics-plaat: kort, weinig productieve trucjes en met een spontaan gevoel. Mannen die rocken in een garage, dat idee. Openingsnummer 'Caught in the

Echo' zet de toon en knalt er lekker in met felle gitaren. Een prima begin, al mist het nummer een krachtig refrein. 'Of All People' houdt het tempo en het vuur erin met een tekst over een voor-malig drugsdealer die gelukkig en gezond is. Moeilijk te bevatten voor Grohl, die vrienden verloor aan de heroïne die deze man in de jaren negentig verkocht. „Of all people, you survived”, schreeuwt hij. Daarna zakt de plaat in met het weinig gedenkwaardige midtempnummer 'Window'.

De plaat komt pas echt weer tot leven met 'Spit Shine', het nummer met het sterkste punkgeluid. Toch doet de band ook hier niet waar die normaal gesproken zo goed in is: rocksongs maken met aanstekelijke hooks en powerpoprefreinen die het geheel naar een hoger plan tillen (denk aan klassiekers als 'Everlong', 'Learn To Fly' en 'This Is A Call').

De beste songs komen tegen het einde en zorgen alsof voor een voldoende. Naast 'Child Actor' en 'Unconditional' is dat 'Amen, Caveman'. Grohls „Down to zerooooo” leent zich goed voor een meeburlesque op de festivalvalweide van Pinkpop deze zomer.

Thijs Schrik

Pop/Jazz

Thundercat
Distraction
●●●●○

Na zes jaar is meesterbassist en falssetzanger Thundercat (Stephen Bruner) terug met een nieuw album. Het liefst kruit hij weg in de snaren van zijn basgitaar - zijn toevluchtsoord bij paniek, diepe rouw of op dagen waarop zijn overvolle hoofd hem in de weg zit. *Distraction* is uitgegroeid tot een popalbum met duidelijke jazzuitlopers, gedragen door onweerstaanbare grooves in alle tinten. Uit zijn handen vloeien moeiteloos p-funk, neosoul en zwoel-coole jazzfunk. De plaat barst bovendien van de gastbijdragen, van Tame Impala tot A\$AP Rocky. Een van de hoogtepunten is de smeugige hip-hopflow op een track die Thundercat nog vóór diens overlijden opnam met boezemvriend Mac Miller. Ook de speelse, bubbly samenwerking met Willow pakt verrassend goed uit.

Amanda Kuypers

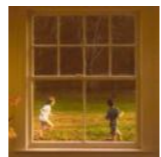

Klassiek

Alena Baeva & Vadym Kholodenko
Beethoven - Vioolsonates
●●●●○

Het heeft voordelen om als beroemd violist en pianist getrouwd te zijn: je begrijpt elkaars muzikale verlangens, hartstochten en worstelingen én je kan samen in de vrije uren de onuitputtelijke bron van emoties en levenskracht uit Beethovens tien vioolsonates verkennen en verdiepen. Dat doen violist Alena Baeva en haar man, pianist Vadym Kholodenko. Het lichtvoetige en aardse spel van Baeva past prachtig bij de meer filosofische ondertonen van Kholodenko. Je kan je voorstellen dat hier twee verschillende inwendige stemmen van Beethoven met elkaar in gesprek zijn, soms speels, soms ruziënd, dan weer in een tedere omarming. Maar in alle vormen energiek, de ene keer onderhuids, de andere keer tomeloos. Zoals in het gloedvolle openingsdeel van de *Kreutzer sonate*.

Joost Galema

Folk

Noah Kahan
The Great Divide
●●●○●

De weemoedige liedjes van Noah Kahan uit Vermont zwerven al bijna tien jaar over het internet, van TikTok tot YouTube en via een gestage reeks albums, met *Stick Season* als duidelijke doorbraak. De bebaarde singer-songwriter Kahan, type sympathieke huiskamerintrovert, schoof zo ongemerkt op van cultfavoriet naar publiekslieveling die ineens zonder moeite stadions vult met shows in huiskamerfeer. *The Great Divide* brengt daarin weinig nieuws. Het is vooral meer van hetzelfde: therapeutische, stemmige folk-pop in herfsttinten, met een duidelijke zwak voor de vertrouwde stamp-en-klapritmes van Mumford & Sons en weelige mijmermelodieën uit de hoek van Ed Sheeran. Alsof je eindeloos door dezelfde bladoop blijft schoppen. Daar moet je net zin in hebben.

Amanda Kuypers

Sean Shibe prikkelt hoofd en hart

Klassiek

Sean Shibe
Vesper
●●●●●

Hij heeft het gevoel dat „het bestaan van de gitaar voortdurend moet worden gerechvaardigd”, zegt de Schot Sean Shibe in een video over zijn nieuwe album *Vesper*. De klassieke gitaar is nu eenmaal geen piano of viool, met een onuitputtelijk en dagelijks groeiend repertoire. Maar de gitaar heeft in de persoon van Shibe wel een uitzonderlijke ambassadeur, die sinds zijn schitterende debuut *Dreams and Fancies* (2017) onverdroten tovert en verleidt met klank. Shibe's interesses variëren van Dowland en Bach tot de elektrische gitaar. Zijn programma's zijn steevast slim en fantasievol. Met *Vesper*, gewijd aan recente Britse gitaarmuziek (en geheel akoestisch, voor de duidelijkheid), heeft hij opnieuw een meesterlijk album gemaakt dat hoofd en hart weet te prikkelen.

Opvallend: de componisten Harrison Birtwistle, James Dillon en Thomas Adès zijn geen van drieën gitarist. Hun zeer verschillende stukken verschijnen allemaal voor het eerst op cd en vormen een staalkaart van waartoe de gitaar in staat is in de eenen-

twintigste eeuw. Shibe noemt het zelfs „een soort manifesto”: want de gitaar kan veel meer dan menigeen denkt.

Zeker wanneer Shibe het instrument ter hand neemt. De variatie in zijn klank, van fluweelig tot rauw, gongachtig of messcherp, is opmerkelijk. De opname brengt die rijkdom uitmuntend voor het voetlicht: de gitaar klinkt ruimtelijk en toch dichtbij, intiem en groots, waarbij het hele spectrum resonanceert met een warme gloed. Zo zijn Adès' *Forgotten Dances* een eruptie van inventiviteit en verbeeldingskracht, maar het is de weelde aan klankkleuren die je naar het puntje van je stoel doet schuiven. Is dit allemaal één mens op één gitaar? Jazeker. Een mens die de gitaar in een buisklok of een marimba verandert, luid laat beieren. Die de gitaar laat zingen en

zoemen en fluiten en telkens nieuwe kleurschakeringen uit de snaren wrijft, klopt, ratelt, plukt. Bij de vrolijk tollende notenstorm van de 'Courante' vermoed je dat Shibe ergens een extra paar handen vandaan heeft getoverd.

Betoot Adès zich een zwierige gitaarillusionist, Dillon componeerde zijn *12 Caprices* juist met de obstinate precisie van een onderzoeker. Minutieus plaatst hij klanken en bouwsteentjes tegenover elkaar, vaak ingebed in lange rusten. Bekend van grootschalige werken als het volgens *NRC* „overloze" *Nine Rivers* toont Dillon zich hier van een geserreerde en bezonnen kant. De configuratie van twaalf scherven bezit een on-grijpbare, glanzende schoonheid.

Centraal staat Birtwistles monumentale, door Picasso geïnspireerde *Beyond the White Hand: Construction with Guitar Player*: hoekig, uitgebeend, abstract en bijna ritualistisch, alsof de gitaar iets moet bezwieren. Shibe plaatst er breekbare miniaturen en Mchaut-arrangementen naast, conventionele van techniek en melancholiek van toon, stuk voor stuk verrukkelijk. Zet maar op repeat: *Vesper* is een album om te koesteren en telkens opnieuw te ontdekken.

Joep Stapel

KUNSTKWESTIE

Fans verkleed als personages uit *Avatar: The Last Airbender* in 2024. FOTO WIREIMAGE

Mag je de gelekte 'Avatar'-film kijken?

GELEKTE ANIMATIE 'Avatar Aang: The Last Airbender' ligt zes maanden vóór de geplande release op straat: een mega Hollywood-lek.

Twintig jaar smachtend afwachten van fans, vijf jaar handmatig tekenen door animatoren. En nu ligt *Avatar Aang: The Last Airbender*, zes maanden vóór de langverwachte release, plotseling op straat. Het is een van de grootste lekken in de recente Hollywood-geschiedenis. Fans staan voor een keuze: kijk je of niet?

Avatar: The Last Airbender was in 2005 een wereldwijd populaire animatiereeks. Een groep helden, onder leiding van magische monnik Aang, vocht tegen een dictatuur in een magische *Asian-fusion*-wereld.

De serie stopte al in 2008 maar bleef populair. Sindsdien vragen fans zich af hoe het Aang is vergaan na de oorlog. Met *Avatar Aang: The Last Airbender* wordt die vraag beantwoord.

In oktober zou de film op streamingdienst Paramount+ komen. Maar anderhalve week geleden lekte de volledige film, in HD nog wel.

Zo'n lek is niet te dichten, weten we van eerdere gevallen. En inderdaad: op het moment van schrijven is *Avatar Aang* een van de populairste downloads in het illegale circuit. Op X en TikTok is het bijna ingewikkeld géén gelekte beelden te zien als je fan bent. Dus komt de aloude vraag weer op: *to watch, or not to watch?*

Diefstal

De wet is in ieder geval duidelijk: piraterij is illegaal. Uploaden, downloaden en ook streamen zijn schendingen van auteursrecht - of hetgeen dat je download nu is gelekt of op Netflix staat.

Piraterij leidt zelden tot strafrechtelijke vervolging maar wel tot civiele zaken. Uploaders moesten eerder 15.000 euro betalen aan rechtmatige eigenaren, downloaders enkele honderden of duizenden euro's.

Toch vindt een enorm gedeelte van de bevolking piraterij niet zo'n punt. 65 procent van de Europeanen vindt piraterij wel acceptabel, mits ze de gestolen inhoud niet makkelijk

kunnen vinden op een (legale) streamingdienst, bleek uit onderzoek van de Europese Unie.

Het argument gaat ongeveer zo: piraterij is wél diefstal, maar geen onteigening. Dat wil zeggen: als je iets downloadt, onteem je de rechtmatige eigenaar niets, behalve jouw toekomstige aankoop van een bioscoopkaartje of album. Ofwel: als je tóch al nooit een kaartje zou (kunnen) kopen, doet piraterij niemand kwaad. Dit argument zingt rond voor *Avatar Aang*. „Niemand die de gelekte versie kijkt, zou de film op Paramount+ hebben geken”, citeert filmvakblad *The Hollywood Reporter* een fan.

Daarnaast zijn er argumenten vóór piraterij. Toen HBO-serie *Game of Thrones* ruim tien jaar geleden alle piraterijrecords brak, reageerde de topman van moederbedrijf Time Warner laconiek: „Onze ervaring is dat het leidt tot meer [markt]penetratie, meer betalende gebruikers, meer gezondheid voor HBO, minder afhankelijkheid van betaalde promotie.”

Cyberdieven interpreteren het zo: door te stelen help je de makers juist. „Je financiert dit soort animatie, en dan gooi je het op een dood [streaming]platform zonder enige fucking promotie?”, aldus een fan in *The Hollywood Reporter*.

Maar daarmee zou je zomaar ook de geliefde filmmakers zelf kunnen schaden. Animator Tom Barkel begrijpt de woede, schrijft hij op X: de release van de film werd „zowel door Paramount+ als de lekkers gecastoreerd”. Maar illegale kopieën zouden een bedreiging zijn voor de levenszekerheid van kunstenaars, die ook al te kampen hebben met de opkomst van kunstmatige intelligentie.

Bij twijfel: luister naar de makers. Crewleden doen een emotioneel appel. Het is „respectloos”, „hartverscheurend”, om de filmmakers hun prem af te nemen. Kunstenaar Il Kwang Kim vat het sentiment samen: „Mogen de lekkers branden in de hel.”

Tristan Theirlync is redacteur film.

In Nederland tel je pas écht mee als je vroeg uit je bed komt. Waarom, vraagt *Japke-d. Bouma* zich af. „We hebben een samenleving gebouwd voor mensen die om zes uur uit hun bed springen. En verwachten dat de rest zich aanpast. Alsof je superieur bent als je vroeg opstaat. Alsof ik minder waard ben omdat ik later begin.”

Ik haat ochtendmensen.

Ik haat het dat zij vinden dat zij de norm zijn

End vorige maand las ik dat studenten slechtere cijfers halen als ze vroeg in de ochtend tentamens moeten maken. Niet door alcohol. Niet omdat ze lui zijn. Nee, gewoon door keiharde fysiologie. Jonge mensen hebben meer slaap nodig, en kunnen gemiddeld pas later slapen. Als je ze vroeg tentamens laat maken zijn ze dus minder scherp, en nemen hun slingschans af.

En toch doen we het.

Toen ik het las, zat ik in één klap weer midden in een persoonlijke frustratie: vroeg moeten opstaan. En nog erger: de ochtendmensen die dat tot norm hebben verheven. Mijn hele leven word ik al geterroriseerd door ochtendmensen.

Want ja, ik ben een avondmens. Voor productiviteit hoef je bij mij voor 9.00 uur écht niet aan te komen. Maar in Nederland is dat verdomd. Want ochtendmensen zijn dan al uren op. En dat willen ze de rest van de samenleving ook heel graag laten weten.

Bouwwerkers om 6.00 uur op de steiger met een radio op standje festival. Mensen om 7.00 uur op hun terras met de hogedrukpuit. Bladblazers. De lifestyle- of anderszins zen-achtige coaches die op LinkedIn laten weten elke ochtend om 5.00 uur op te staan omdat die eerste vroege uurtjes je meest productieve zijn.

Met als toppunt de ochtendmensen die de avondmensen aflassen. „Lig je nou nog in je bed te stinken”. „Kom eens uit je nest”. „Stelletje luie sukkel”. Alsof je een beter mens bent als je vroeg opstaat. Alsof ik minder waard ben omdat ik later begin. Ik loop toch ook niet te klagen dat ochtendmensen al om 15.00 uur zitten te knikkebollen? Dat ze al zijn uitgeblust als ik nog uren door kan?

En de hele samenleving is zo, hè? In Nederland dan. Want in Spanje en Italië staat iedereen gewoon lekker pas om 10.00 uur op. Maar nee. Hier in Nederland is alles, maar dan ook echt alles ingericht op ochtendmensen. Iets met calvinisme, vrees ik.

Dauwtrappen

Vroeg naar school, vroeg naar college, vroeg naar je werk, vroeg op in het ziekenhuis, vroeg naar de dokter, naar de bakker, ontbijtsessies. Dauwtrappen. Luilak. Ochtendmensen bepalen ons ritme en zijn de gesel der mensheid. We leven in een complot.

We hebben een samenleving gebouwd voor mensen die om 6.00 uur wakker worden. En verwachten dat de rest zich aanpast. Voor alles hebben we begrip - behalve voor mensen die na tien 's avonds nog helder kunnen nadenken.

Supermarkten zijn de enige die het snappen.

Die zijn van 8.00 tot 22.00 uur open. Waarom kunnen bakkers dat niet? Apotheken, scholen, universiteiten, ziekenhuizen. Waarom is het inlooppreekuur bij de dokter vanaf 8.00 uur? Waarom is al het verse brood op om 8.30 uur?

Ja maar ochtendmensen zijn productiever, hoor je dan. *My ass*. Ochtendmensen zijn helemaal niet productiever. Ze zijn er alleen maar eerder. Om 15.00 uur zijn ze uitgepraat, maar noemen dat 'een efficiënte werkdag'. Hun middagdip noemen ze 'vergadering'.

Het enige lichtpuntje: als je ouder wordt, schijn je vanzelf een ochtendmens te worden. Dan heb je minder slaap nodig. Maar tot die tijd lijkt het me nuttig de pijn eens wat eerlijker te gaan verdelen.

Ik denk dan aan een model waarin de bouwvakkers en ochtendmensen van 5.30 tot 9.00 uur stiltejes de straat op gaan - en pas rond 9.30 uur mogen beginnen met boren en fluiten. Scrum Masters krijgen een tijdslot van 9.00 tot 10.00 uur. En pubers, studenten en avondmensen beginnen gewoon om 12.00 uur.

En dat de scholen, universiteiten en werkgevers daar nou ook EENDELIJK eens rekening mee gaan houden. Dat het verboden wordt om voor 9.30 uur een stand-up te houden. Een lesverbod voor 12.00 uur!

Maar je zou ook kunnen denken aan een Ochtendmensenvignet - alleen mét vignet mag je voor

8.30 uur de openbare ruimte in. Een spitsheffing voor vroeg opstaan - dat iedereen die vóór 7.30 uur zijn laptop openklapt of een post plaatst op LinkedIn, een flink bedrag betaalt.

Studiepunten voor uitslapen

Mensen die na 9.30 uur beginnen, krijgen belastingvoordeel. Studenten krijgen studiepunten voor uitslapen. En dat het verboden wordt om trots te melden dat je om 5.00 uur bent opgestaan.

De handhaving kan via de Ochtendpolitie: boa's die controleren of iemand niet 'onnodig vroeg functioneert'. Die 'bootcampers' taseren die om 6.30 uur al buiten zijn met hun boombox. Met tot slot een Ochtendmenscompensatiefonds - dat ieder avondmens compenseert voor jarenlang structureel slaaptkort.

Het resultaat? Betere prestaties, gelukkiger mensen, minder filedruk, en minder ergernis omdat avondmensen en ochtendmensen elkaar minder tegenkomen.

Wat ook kan: alle ochtendmensen eens een paar maanden tot 19.30 uur op hun werk houden. En dan kijken hoe leuk ze dát vinden.

Ik had al gezegd dat ik ochtendmensen haat, toch?

Heb je een vraag van de week, taboe, of 'kwestie' voor deze rubriek? Mail dan naar japkeddenktmee@nrc.nl

ELLEN DECKWITZ

Over relatiehypochondrie

Afgelopen week ging ik met enkele vrienden wat vitamine D tanken aan de kade en terwijl wij probeerden te ontspannen klonk er naast ons aanhoudend geritsel, geschuif en getik, want vriend K. zat de hele tijd op zijn telefoon. Oppakken, openen, scrollen, zuchten, wegstoppen en enkele ogenblikken later opnieuw tevoorschijn halen.

„Alles oké?”, vroegen we, maar die vraag was overbodig, we wisten dat alles niet oké was. Anderhalf jaar geleden biechtte K's vriendin op dat er een ander was. Wat volgde waren drama, relatietherapie en hereniging. Tegenwoordig kunnen ze weer lachen en nemen ze op feestjes hun kinderen als vanouds in de maling, maar er is een onbevengheid verdwenen.

„Leg die telefoon nou eens weg”, zei A. op een gegeven moment tegen K.

„Ik heb haar al een uur geleden geapt”, mompelde K. Zoals bij wel meer bedrogen mensen is zijn mobiel veranderd in een martelwerktuig. Als de geliefde niet snel genoeg reageert of terugbelt, daveren de doemscenario's al als op hol geslagen bizons door het hoofd.

Mijn vorige relatie leidde tot iets vergelijkbaars. Toen ik zijn bedrog ontdekte - het was inmiddels al uit - vielen er veel puzzelstukjes op zijn plaats: waarom hij de hele tijd op zijn telefoon zat, zich met het ding in de slaapkamer terugtrok, het apparaat haastig afschermde als er een berichtje binnenkwam. En soms uren niet reageerde als ik hem had gebeld. Dat soort ervaringen neem je, of je het nou wilt of niet, mee. En voor je het weet heb je dan een

'Zovelen zitten thuis angstig op de bank wanneer hun partner op pad is'

soort relatiehypochondrie, dat wil zeggen dat je bij het minste of geringste denkt dat het mis is en je je uit de voeten moet maken.

Ah, dwanggedachten na bedrog”, zuchtte mijn psychologe. „Je bent de enige niet. Zovelen zitten thuis angstig op de bank wanneer hun partner op pad is.”

K. keek me bedrukt aan toen ik dit vertelde. „Denk je niet dat ik het zelf vreselijk vind?”, viel hij uit. „Ik doe mijn best om die hele toestand uit mijn systeem te krijgen, therapie, EMDR, mediteren, maar het zit zo diep dat ik er soms wanhopig van word!”

Ik dacht aan wat ik weleens wil zeggen wanneer ik mensen luchtig hoor doen over vreemdgaan, of wanneer de dooddoener voorbijkomt dat de mens van nature polygaam is en dat een foutje daarom moet kunnen. Ze gaan voorbij aan de schade die erdoor ontstaat.

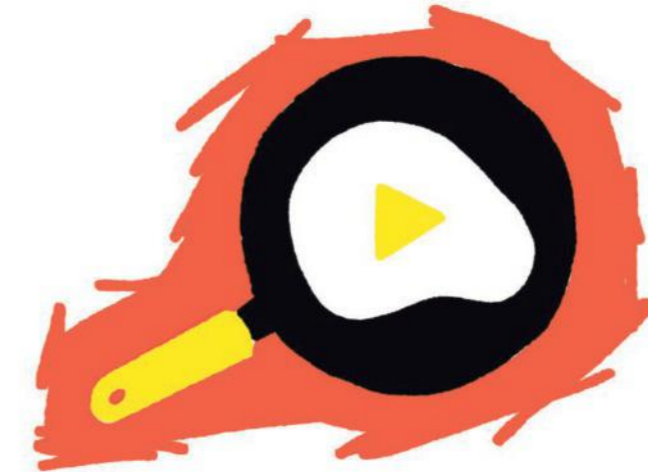
En aan hoe duurzaam die is.

„Ik wil weer meer zijn dan wat me overkwam”, zei K. zacht.

Ellen Deckwitz is schrijver en dichter en schrijft één keer per week een column.

OPGEVOED

Elke week legt *Annemiek Leclair* een lezersvraag voor aan deskundigen. Deze week: mijn 16-jarige zoon eet alleen vlees en eieren.

'Mijn 16-jarige zoon eet alleen vlees en eieren. Hoe bied ik tegenwicht?'

Vader: „Mijn zoon van 16 jaar, 4 vwo, volgt sinds enige tijd een dieet dat vrijwel geen koolhydraten bevat en vooral bestaat uit vlees, eieren en soms zuivel. Hij hecht weinig waarde aan adviezen van instanties zoals het Voedingscentrum. Dat baart mij zorgen, maar tegelijkertijd juich ik toe dat hij probeert kritisch en zelfstandig na te denken. Hij volgt de discussies tussen YouTube- (of TikTok-) influencers zoals FaceIQ en Marcus Young. Als ik met hem meekijk, probeer ik hem alert te maken op drogredenen. Daar staat hij voor open: hij ziet ook dat deze YouTubers niet alle kennis in huis hebben. Tegelijkertijd moet ik erkennen dat ze hun verhaal

semi-wetenschappelijk aankleden, met verwijzingen naar biologische processen, illustraties en af en toe bronvermeldingen. Dat maakt het voor hem, en voor mij, lastig om te beoordelen wat betrouwbaar is. In hoeverre moet ik accepteren dat mijn zoon deze voedingskeuzes maakt en zijn eigen weg zoekt, en in hoeverre bied ik tegenwicht in de hoop dat hij zijn voedingspatroon bijstelt?”

Naam en woonplaats zijn bij de redactie bekend. De rubriek *Opgevoed* is anoniem, omdat moeilijkheden in de opvoeding gevoelig liggen. Wilt u een dilemma in de opvoeding voorleggen? Stuur uw vraag of reacties naar opgevoed@nrc.nl

Liefdevol verzet

Remco Pijpers: „Mijn advies is om uw zoon zijn eigen voedingskeuzes te laten maken én liefdevol verzet te bieden, zoals de communicatiewetenschapper Neil Postman het zo mooi gezegd heeft. Liefdevol verzet keert zich tegen de schadelijke effecten van technologie, zoals de slechte invloed van influencers die een dik salaris verdienen met hun praatjes, en komt neer op samen zoeken naar betrouwbare alternatieven.

„Moedig uw zoon aan influencers te vinden die een academische achtergrond hebben, misschien zelfs werken op een universiteit. Die zijn misschien niet jong en in het bezit van lange blonde manen zoals Marcus Young, maar ze verwijzen wel uitsluitend naar traceerbare bronnen. Als hij dat doet, kunt u met hem over de verschillen in gesprek.

„Vraag verder zijn middelbare school in hoeverre digitale geletterdheid terugkomt in de lessen. Scholen zijn verplicht daar aandacht aan te besteden en wat is er mooier dan kritisch denken te stimuleren door de retoriek van influencers én de algoritmische invloeden van YouTube te ontleden.

„Eén geluk heeft u: uw zoon is kritisch, staat open voor gesprek en kijkt zelfs samen met u naar video's. Die verbinding met hem is het belangrijkste.”

Motivatie onderzoeken

Katja Passchier: „Wat motiveert uw zoon, waarom staat hij open voor deze adviezen? Houdt hij toch al niet zo van

groenten, fruit en brood? Past het bij hem vaak hetzelfde te eten? Of zet hij zich hiermee misschien af tegen het voedingspatroon in het gezin?”

„Wat betekent deze keuze voor zijn verdere voedingspatroon? Eet hij daarnaast toch ook nog snacks en chips, of echt alleen vlees en eieren? Als u dit weet heeft u de opening voor een gesprek.

„Goed om samen met hem vast te stellen dat een jongen van zestien een andere voedingsbehoefte heeft dan een volwassene. Botten, hersenen en spieren zijn immers nog in de groei. Daarnaast zou door dit eenzijdige eetpatroon zijn eetlust kunnen afnemen, terwijl zestienjarige jongens juist veel voeding nodig hebben.

„Als hij echt gezond wil eten, horen daar ook groenten, fruit en brood bij. De koolhydraten daarvan fungeren als brandstof; belangrijk voor concentratie en beweging, en nodig om eiwitten goed in spieren te krijgen. De voedingsvezels van onder andere groente, fruit en brood verminderen de kans op aandoeningen als darmkanker op latere leeftijd.

„Wie gezond eet, à la de Schijf van Vijf, krijgt echt voldoende eiwit binnen, ook als je naar de sportschool gaat, daarnaast misschien nog voetbal, en naar school fietst.

„Vraag uw zoon wat hij nodig heeft om iemands kennis te vertrouwen. Dat levert hoe dan ook een mooi gesprek op.”

Remco Pijpers is specialist onderwijs, jeugd en technologie bij Kennisnet. **Katja Passchier-Blok** is kinderdiëtiste.

COLOFON

Mediahuis NRC BV
Hoofdredacteur:
Patricia Veldhuis
Algemeen directeur:
Dominic Stas

Redactie
Vragen, opmerkingen of suggesties?
Mail naar redactie@nrc.nl of ga naar nrc.nl/contact.
Postadres: Postbus 20673, 1001 NR Amsterdam, t.a.v rubriek, redactie of persoon.
T: **020 - 755 3000** (algemene nummer)

Ingezonden brieven
Reageren op artikelen? Stuur maximaal 250 woorden naar opinie@nrc.nl. Vermeld naam, adres en tel. nummer.

Advertenties
T: **020 - 755 3049**,
E: sales@nrc.nl,
W: adverteren.nrc.nl

Familieberichten
T: **020 - 755 3052**,
E: familieberichten@nrc.nl

NRC Webwinkel
E: klantenservice@nrcwebwinkel.nl

Bezorging en abonnementen
Wij streven ernaar NRC te bezorgen voor 7.00 uur, op zaterdag voor 9.00 uur.
W: nrc.nl/service,
T: **088-572 0572** (ma-vr 8.00-17.00, za 9.00-13.00)

Omgang persoonsgegevens
Mediahuis NRC BV legt van abonnees en gebruikers van online diensten verdere gegevens vast voor de uitvoering van een (abonnee)overeenkomst en/of het verlenen van diensten. Deze gegevens kunnen worden gebruikt om u te informeren over relevante producten en diensten van Mediahuis NRC BV (zie ook nrc.nl/privacyverklaring).
Alfmeden kan via privacy@nrc.nl

Auteursrecht
© NRC, 2026.
Alle auteursrechten en databankrechten ten aanzien van (de inhoud van) deze uitgave worden uitdrukkelijk voorbehouden. Deze rechten berusten bij Mediahuis NRC BV c.q. de betreffende auteur.
Zie voor de volledige tekst: nrc.nl

Zo leest u de NRC waardering

●●●●● buitengewoon
●●●●● zeer goed
●●●●● goed
●●●●● matig
●●●●● zwak

VOORJAARS OPRUIMING

bij de **VLOERKLEDENSPECIALIST.NL**

Het voorjaar is hét moment om ruimte te maken voor iets nieuws. Bij Vloerkledenspecialist.nl doen we dat ook: **vanaf 1 mei t/m 30 juni ruimen we op**. Een selectie unieke vloerkleden gaat met aantrekkelijke kortingen de deur uit - **oplopend tot wel 70%**. Onze vloerkleden zijn stuk voor stuk bijzonder en op is in dit geval ook écht op. Tijdloos design, hoogwaardige kwaliteit - zonder concessies. Kom langs in onze showroom of bekijk de collectie online.

